

หนังสือชุด

ปฏิรูปการเรียนรู้ :

ตัวอย่างความสำเร็จจากประสบการณ์จริง

- ♥ ครูคณิตศาสตร์แห่งบ้านน้ำเที่ยง
- ♥ ครูวิทยาศาสตร์ของชุมชน
- ♥ เรียนภาษาไทยโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ
- ♥ เรียนภาษาอังกฤษแบบฟังตน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัชมณตรี

การจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นกว่า **ผู้เรียนสำคัญที่สุด**
จะดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างไร
หนังสือชุดปฏิรูปการเรียนรู้:
ตัวอย่างความสำเร็จจากประสบการณ์จริงของครูต้นแบบ
ได้สะท้อนให้เห็นคำตอบว่า การปฏิรูปการเรียนรู้
ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น
สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้
และครูต้นแบบเหล่านี้ก็เป็นเพียงครูธรรมดา
ที่ไม่ได้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ใดใด ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากครูท่านอื่น
หากแต่อาศัย**ความตั้งใจดี ความรักและเมตตาศิษย์**
และความศรัทธาในวิชาชีพครู จึงทำให้ทุกท่านมีความมุ่งมั่น
ฟันฝ่าอุปสรรคจนสามารถประสบผลสำเร็จ
ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

370.152 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ส 691 ท หนังสือชุดปฏิรูปการเรียนรู้ : ตัวอย่างความสำเร็จ

จากประสบการณ์จริง กรุงเทพฯ: สกศ., 2544.

124 หน้า.

ISBN: 974-241-213-8

1. การเรียนรู้ 2. การจัดการกรรมการเรียนการสอน
3. ชื่อเรื่อง

หนังสือชุดปฏิรูปการเรียนรู้ : ตัวอย่างความสำเร็จจากประสบการณ์จริง

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 81/2544

พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2544

จำนวน 5,000 เล่ม

จัดพิมพ์เผยแพร่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี

ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 668-7123 ต่อ 1413 โทรสาร 243-4174

<http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พยายามค้นหาครูดี ครูเก่ง ที่มีกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามหมวด 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในโครงการครูต้นแบบ ซึ่งกลุ่มครูต้นแบบเหล่านี้เป็นกลุ่ม “บัวพื้หน้า” ที่มีประสบการณ์ผ่านบทเรียนต่างๆ ในการพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของผู้เรียน เพื่อนครู ผู้บริหาร และบุคคลต่างๆ

สำนักงานฯ จึงมีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่จะนำเสนอประสบการณ์ที่ล้ำค่า และแบบอย่างของกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดของครูต้นแบบทั้ง 5 คน คือ อาจารย์เพลินจิต คนขยัน อาจารย์สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์ อาจารย์ชาตรี สำราญ อาจารย์ประหยัด ฤชากุล และอาจารย์ธวัชชัย นาควงษ์ ในวิชาหลัก 5 วิชาคือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และดนตรี โดยหวังว่า ประสบการณ์ของครูต้นแบบทั้ง 5 คนนี้ จะช่วยจุดประกาย ขยายความคิด ให้ครูทั้งหลายได้ **พิชิตความเปลี่ยนแปลง** ในชั้นเรียนของตน เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องยากให้กลายเป็นเรื่องง่ายๆ และครูทำได้ทุกคน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ขอขอบคุณครูต้นแบบทั้ง 5 คน รวมทั้งมูลนิธิสตศศรี-สฤชดีวงศ์ ที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของครูต้นแบบด้วยรูปแบบสารคดีถึงความเรียงที่มีภาษาสละสลวย และชี้ให้เห็นขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเห็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด และหนังสือเล่มนี้จะเป็นพลังที่จะช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ขับเคลื่อนไปสู่หลักชัยแห่งความสำเร็จที่อยู่ไม่ไกลเกินเอื้อมได้เป็นอย่างดี

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	ก
ครูคณิตศาสตร์แห่งบ้านน้ำเที่ยง..เพลินจิต คนชยัน	1
♦ ชีวิตนี้ยังมีหวัง	2
♦ ง่ายแก่การคูณ	4
♦ เรียนปนเล่น	7
♦ เรื่องของ “บอย”	11
♦ ท้ายเรื่อง	15
♦ ประวัติส่วนตัว..เพลินจิต คนชยัน	18
ครูวิทยาศาสตร์ของชุมชน..สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์	19
♦ จากวันวารถึงวันนี้	19
♦ ครูของชุมชน	22
♦ ห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพา	27
♦ ผู้เรียนสำคัญที่สุด	27
♦ ธนาคารขยะ	30
♦ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร	31
♦ แนวคิดห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพา	33
♦ ขั้นตอนการสอนห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพา	34
♦ สอนวิทยาศาสตร์	35
♦ ใส่ใจปัญหาส่วนตัว	38
♦ ประวัติส่วนตัว..สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์	41

เรียนภาษาไทยโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ..ชาตรี สำราญ	42
♦ ฉันทาจากครอบครัวเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่	43
♦ เริ่มเข้าใจธรรมชาติเด็ก	45
♦ ใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ	48
♦ เรื่องใกล้เดือน	49
♦ หนังสือเล่มเล็ก	51
♦ เรียนโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ	53
♦ เชื่อมโยงความรู้-ชีวิต-จิตใจ	54
♦ เรื่องต้นไม้ที่ทุ่งนา	55
♦ Story line คืออะไร	56
♦ คุณภาพนักเรียนสะท้อนครู	57
♦ ครูผู้กล้าเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนการสอน	59
♦ ประวัติส่วนตัว..ชาตรี สำราญ	61
เรียนภาษาอังกฤษแบบพึ่งตนเอง..ประหยัด ฤชากุล	63
♦ พ่อ ผู้เป็นต้นแบบ	63
♦ เรียนแบบ “พึ่งตนเอง”	66
♦ วิลาวรรณ	69
♦ นักเรียนมีส่วนร่วม	72
♦ “สื่อ” และ “ใบงาน”	74
♦ “สมุดบันทึกผลการทำงาน”	77
♦ “เพื่อนช่วยเพื่อน”	80
♦ ไดอารี่เล่มเล็ก	82
♦ หนูรักภาษาอังกฤษ	83
♦ “จุดเด่นของรูปแบบการเรียนแบบ “พึ่งตนเอง”	84
♦ RECORD CARD	85
♦ ประวัติส่วนตัว..ประหยัด ฤชากุล	86

ครูผู้มุ่งมั่นเพื่องานสอนดนตรี..ธวัชชัย นาควงษ์	87
♦ ความผูกพันกับดนตรีในวัยเยาว์	87
♦ พบวิธีการสอนแบบโคไต	90
♦ โคไตคือใคร	94
♦ ประยุกต์ใช้กับเด็กไทย	95
♦ หลักในการสอน	97
♦ สัญญาณมือของโคไต	99
♦ เรียนกับเล่น	99
♦ ตัวอย่างแนวทางการสอนตามแบบโคไตในชั้นอนุบาลและ ป.1	103
♦ ตรวจสอบแนวทาง	104
♦ เผยแพร่งานสอน	106
♦ ประวัติส่วนตัว..ธวัชชัย นาควงษ์	109
บทสรุป	110

* * *

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้หลักการสำคัญในการจัดการศึกษาในมาตรา 22 ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า **ผู้เรียนสำคัญที่สุด** กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ดังนั้น หลักการจัดการศึกษาโดยถือว่า **ผู้เรียนสำคัญที่สุด** จึงกลายเป็นประเด็นในการเสวนา และถกเถียงกันในบรรดาครูอาจารย์ว่าจะดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างไร ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในหนังสือปฏิรูปการเรียนรู้ **ผู้เรียนสำคัญที่สุด** ว่า การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือยึด**ผู้เรียนสำคัญที่สุด** หมายถึงการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์จริงของแต่ละคนไม่เหมือนกัน จึงต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้ง ครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรมและการทำงาน อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้าน ทั้งทางกาย ทางจิตหรืออารมณ์ ทางสังคม และทางสติปัญญา ซึ่งรวมถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย...และ...ครูควรจะเปลี่ยนบทบาทจากการท่องบ่นเนื้อหาวิชามาถ่ายทอดให้นักเรียนฟัง เป็นผู้ให้ความรัก ความสนใจในชีวิตของนักเรียนแต่ละคน จัดประสบการณ์การเรียนรู้อันหลากหลาย และเหมาะสมกับผู้เรียน ร่วมเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในสถานการณ์จริง รู้ศักยภาพที่แตกต่างกันของนักเรียนแต่ละคน และส่งเสริมให้นักเรียนได้นำศักยภาพมาใช้ ข้อนี้นักเรียนอาจไม่รู้ตัวเองแต่ครูรู้ นักเรียนที่ได้รับการส่งเสริมศักยภาพตามความถนัดของตนจะมีความสุข และรักครูอย่างยิ่ง นักเรียนแต่ละคนจะมีครูที่หลากหลาย เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ศิลปิน ผู้นำทางศาสนา ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ ฯลฯ ครูในสถานการณ์จริงจะไม่โดดเดี่ยว แต่มีเพื่อนครูที่หลากหลาย ครูจะมีความสุขในการเรียนการสอนแบบนี้ และเก่งวันเก่งคืน รวมทั้งเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดใหม่ ประสบอิสระภาพ และมิตรภาพอันไพศาล เพราะการเรียนการสอนแบบนี้เป็นกระบวนการอันละเอียดของความเป็นมนุษย์ ซึ่งรวมเอาประชาธิปไตยและธรรมะเข้ามาในกระบวนการนี้ด้วย ชีวิตครูจะเปลี่ยนไป นำไปสู่ความสุขและความสร้างสรรค์อย่างยิ่ง

ตัวอย่างการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดของครูต้นแบบ 5 คน ที่สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นำมาเสนอนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้ แม้กับโรงเรียนที่อยู่ในชนบทห่างไกลกันดาร ที่ค่อนข้างขาดแคลนปัจจัยเอื้อต่าง ๆ เช่นโรงเรียนของอาจารย์เพลินจิต คนขยัน อาจารย์ประหยัด ฤชากุล อาจารย์สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์ หรืออาจารย์ชาติรี สำราญ และครูต้นแบบเหล่านี้ก็เป็นเพียงครูธรรมดาที่ไม่ได้มีอิทธิทธิปาฏิหาริย์ใดๆ ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากครูอาจารย์ท่านอื่น หากแต่อาศัยความตั้งใจดี ความรักและเมตตาศิษย์ และความศรัทธาในวิชาชีพครูจึงทำให้ทุกท่านมีความมุ่งมั่น พินฝ่าอุปสรรคจนสามารถประสบผลสำเร็จในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีความปรารถนาอันมุ่งมั่นที่จะเห็นครูไทยทุกคนได้ปฏิรูปการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนได้ แม้จะตกอยู่ในสภาพการณ์อย่างไร สภาพโรงเรียนแบบไหน และผู้เรียนจะเป็นเช่นไร เพื่อเป็นความหวังของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ที่จะพัฒนาคุณภาพและเพิ่มพูนสติปัญญาของคนไทยให้เข้มแข็ง จึงได้นำเสนอภาพแห่งความสำเร็จในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ของครูต้นแบบทั้ง 5 คน ที่ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนของตนให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้อย่างมีคุณภาพ โดยนำเสนอเป็นความเรียงที่ผู้กร้อยเป็นเรื่องราว ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิธีการทำงาน ท่วงทำนองแห่งความเป็นครูดี และการต่อสู้กับอุปสรรคหนำหนักการในเส้นทางชีวิตครู ในขณะที่เดียวกันก็ได้นำเสนอ รูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เห็นเป็นขั้นเป็นตอนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้อ่านได้กำลังใจและแรงบันดาลใจ ได้ตัวอย่างขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ต่อไป

ครูคณิตศาสตร์แห่งบ้านน้ำเที่ยง

‘เพลินจิต คนขยัน’

มอเตอร์ไซค์กลางเก่ากลางใหม่วิ่งสู່สายฝนที่โปรยปรายลงมาบางๆ ในตอนเช้าตรู่ ทางทั้งเปียกแฉะและขรุขระทำให้ผู้ขับขี่ซึ่งเป็นหญิงวัย 42 ปี สวมสีกาก็ทั้งชุดต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

ทันทีที่เธอชะลอความเร็วและจอดรถหน้าอาคารไม้ เด็กหญิงผมสั้นคนหนึ่งตาไวกว่าใคร มองเห็นปั๊บ รีบวิ่งไปบอกเพื่อนด้วยใบหน้าเปื้อนยิ้ม ก่อนส่งเสียงแจ้วเป็นภาษาท้องถิ่นว่า

“คุณครูเพลินจิตมาแล้ว”

เสียงดังในระดับกึ่งตะโกนของเด็กหญิงส่งผลให้เพื่อนร่วมห้องทั้งหญิงชายรวม 10 คน วิ่งไปล้อมหน้าล้อมหลัง แล้วยกมือไหว้พร้อมกล่าวคำสวัสดิ์คุณครูประจำชั้น

สีหน้า แววตาของเด็กๆ ทุกคนดูสดใส มีความสุข จะไม่ให้ดีใจได้อย่างไร ในเมื่อ 3 สัปดาห์มาแล้วที่ ‘ครูเพลินจิต คนขยัน’ ของพวกเขาหายหน้าไปจากโรงเรียน

“ครูต้องไปเป็นวิทยากรในจังหวัด อยู่กันดีๆ นะ”

คำสุดท้ายของครูยังแว่วอยู่ในหัว ไม่เข้าใจนักหรอกว่า “วิทยากร” หมายถึงอะไร แต่ทุกครั้งที่คำนี้ออกมาจากปาก รุ่งขึ้นครูก็จะหายไป พร้อมๆ กับการมาเยือนของ “ครูลอย” ครูที่มาสอนแทนในยามที่ครูเพลินจิตไม่อยู่

ไม่ว่าจะคิดถึง หรือต้องเผชิญกับผู้สอนหน้าใหม่ๆ ในบางครั้ง เด็กๆ ทุกคนก็ต้องยอมรับ ด้วยรู้ว่าครูเพลินจิต คนขยัน ไม่ใช่ผู้ให้ความรู้แก่เขาและเธอลำพังแค่ 27 คน ในห้อง ป.4 ก ในรั้วโรงเรียนบ้านน้ำเที่ยง วันครู 2501 ที่ตำบลบ้านน้ำเที่ยง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร เท่านั้นอีกต่อไป

หากยังต้องทำหน้าที่เป็นดังเทียนส่องสว่างให้ทั้งเด็กและครูทั่วสารทิศ ตามภารกิจที่มีเข้ามาในฐานะ “ครูต้นแบบ” สาขาวิชาคณิตศาสตร์ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ อีกด้วย

ชี วิ ต นี้ ยัง มี หวัง

ย้อนกลับไปในอดีตเมื่อกว่า 40 ปีที่แล้ว เด็กหญิงเพลินจิตเกิดมาในครอบครัวชาวนา มีพี่น้องมากถึง 12 คน และเกือบจะมีการศึกษาสูงสุดแค่ชั้น ป.4 หากไม่ได้ครูมาเกลี้ยกล่อมพ่อแม่ให้ส่งเธอเรียนต่อ ในที่สุดเพลินจิตก็ได้เข้าเรียนต่อชั้น ป.5 สมใจ แม้จะเข้าเรียนช้ากว่าเพื่อนๆ ไปเกือบ 2 สัปดาห์ก็ตาม

อันที่จริงไร่นาสาโทของครอบครัวก็พอมีอยู่บ้าง แต่ดังที่รู้จักกัน แผ่นดินอีสานนั้นเหมือนต้องคำสาป ไม่มีปีใดเลยที่ความแห้งแล้งจะไม่มาเยือน ผืนดินที่แตกระแหงและแล้งน้ำ ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำกว่าแรงงานและเวลาที่ทุ่มเทลงไป การขาดทุนกลายเป็นภาวะปกติของคนที่นี่ วรรณของเกษตรกรชาวอีสานส่วนใหญ่จึงมีเพียงคนจน คนจนมาก และคนจนที่สุด

ในวัยเพียง 16 ปี เพลินจิตต้องประสบกับภาวะที่โหดร้ายที่สุดในชีวิต เมื่อบุพการีทั้ง 2 ต้องมีอันมาจากไปด้วยพิษไข้มาลาเรียในเวลาไล่เลี่ยกัน ทั้งลูกๆ ที่ยังเยาว์วัยให้ต่อสู้กับชะตากรรมตามลำพัง

ครูหลายคนของเธอบอกให้สู้ชีวิตต่อไป อย่าท้อแท้สิ้นหวัง ท่ามกลางความโศกเศร้าเสียใจ จึงเกิดประกายแห่งความหวังผุดขึ้นในหัวใจน้อยๆ ว่า “เราจะไม่ยอมแพ้”

ทุนเรียนบางส่วนได้จากการช่วยเหลือของครูที่วิ่งเต้นหาให้ ประกอบกับเพลินจิตเป็นเด็กเรียนดี สอบได้ที่ 1 ตลอด และมีความประพฤติเรียบร้อย ทำให้ใครๆ ก็ไม่ปฏิเสธที่จะช่วยเหลือเธอ พระคุณของครูในครั้งนั้นยังตราตรึงอยู่ในหัวใจของเพลินจิตเรื่อยมาแม้ถึงวันนี้ และกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างแรงบันดาลใจให้เธออยากเป็นครูดีในเวลาต่อมา

แม้จะได้เรียนต่อ แต่ชีวิตของเพลินจิตในวัยดรุณก็ดำเนินไปอย่างไม่สุขสบายนัก พี่ๆ ของเธอแยกออกเรือนไปหมด ทั้งน้อง 3 คนไว้ให้อยู่ในความรับผิดชอบของเธอ

เพลินจิตคิดหาเลี้ยงปากท้องด้วยการหาลูกหมูคู่หนึ่งมาเลี้ยง ขุนมันจนอ้วนพี วันคืนผ่านไป ทั้งคู่กลายเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ชั้นดีที่ให้กำเนิดลูกหมูตามมาอีกหลายตัว ที่ต่อมาได้ถูกแลกเปลี่ยนเพื่อนำมาเป็นค่าอาหารประทังชีวิต และค่าอุปกรณ์ทางการเรียนของเธอและน้องๆ นอกจากนี้ เพลินจิตยังเฝ้าพุ่มพักลูกหมู

บางตัวที่มีลักษณะดี แข็งแรง เลี้ยงจนกระทั่งโตและนำไปเป็นพ่อพันธุ์ รับจ้างผสม ให้แม่หมูของชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง

หลังจากที่หมูในเล้าเอาแต่กัมหน้ากินผักกินข้าว อิ่มก็นอนอืด หิวก็ร้องเรียกอืดๆ พ่อพันธุ์หมูก็เริ่มคืนกำไร ส่งผลให้คนเลี้ยงทั้ง 4 ชีวิตมีอาหารกินดีขึ้น เงินที่เหลือยังสามารถนำไปซื้อจักรยานไว้ขี่ไปโรงเรียนอีก 1 คัน

เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมแล้ว เพลินจิตก็สอบชิงทุนได้เรียนครูกันดารในตัวเมืองสกลนคร จบแล้วจึงไปบรรจุที่โรงเรียนบ้านบ่อน้ำตม ที่แต่ก่อนยังเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนครพนม แต่ปัจจุบันนี้อยู่ในเขตจังหวัดมุกดาหารแล้ว

เพลินจิตรับเงินเดือนครั้งแรก 1,800 บาท ต้องจ่ายค่าเช่าบ้านเดือนละ 150 บาท ที่เหลือนำมาเลี้ยงปากท้องอีก 4 ชีวิต รวมทั้งตัวเองเองด้วย ความยากลำบากในครั้งนั้นเป็นสิ่งที่เธอลืมไม่ลง งานสอนที่ว่าเหน็ดเหนื่อยทุกวันนี้ ยังเทียบชั้นไม่ได้กับความเหนื่อยยากของชีวิตที่เคยพานพบมาในอดีต

เพลินจิตหวนรำลึกถึงวันคืนเก่าๆ เสมอ ที่เธอต้องดำข้าวกินเอง ส่วนน้ำนั้นก็หายากแสนเชียว ต้องเดินไปหาบมาจากสระน้ำที่อยู่ห่างไปจากที่พักอาศัยเป็นระยะทางไกล ประกอบกับหมู่บ้านที่อาศัยอยู่นั้นเป็นที่ดอน ขาลงนั้นเดินสบาย เพราะกระป๋องยังว่างเปล่า แต่ขากลับนั้นหนักหนาสาหัสเอาการ เพราะต้องแบกน้ำขึ้นดอนกลับบ้าน บ่อยครั้งที่เลือดบนบ่าไหลซิบๆ จากการหอบน้ำที่เยวแล้ว เที้ยวเล่า

หมู่บ้านแห่งนี้มีชาวบ้านเป็นมาลาเรียกกันมาก เพราะโองใหญ่ทุกบ้านไม่มีฝาปิด ยามหลับนอนก็ไม่มีมุ้งกาง อีกทั้งรอบๆ หมู่บ้านในสมัยนั้นยังคงเป็นป่ารก ทำให้มียุงชุกชุมมาก ความร้ายกาจของยุงเป็นสิ่งที่เพลินจิตไม่มีวันลืม เพราะพิษสงของมันได้คร่าชีวิตพ่อแม่ของเธอไปต่อหน้าต่อตา ด้วยเหตุนี้ เพลินจิตเองจึงระแວดระวังเต็มที่ มิให้ยุงได้มากำร่ากรายเธอและน้อง

ในครั้งกระนั้น เคยมีนักศึกษาหนุ่มๆ สาวๆ ที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกับเธอมาหนึ่ง ฟังเธอสอนหนังสือด้วย ชาวบ้านเรียกคนเหล่านี้ว่า “คอมมิวนิสต์” แต่ทั้งเธอและเด็กๆ ก็ไม่เคยมีใครถูกรังแกจากคนเหล่านี้เหมือนที่ฝ่ายรัฐได้ประกาศเตือน บางครั้งบางครั้ง ก็มีตำรวจและทหารมาปะทะต่อสู้กับนักศึกษาอยู่เนืองๆ ทำให้ไม่เป็นอันต้องรำเรียนกัน เพราะเสียงปืนจะดังกึกก้องกัมปนาท ที่สำคัญคือ ไม่รู้ว่าจะถูกหลงจะพลัดถูกตนเองเมื่อไร ทั้งเด็กและครูจึงไม่มีกำลังใจจะเล่าเรียนหรือสอนหนังสือ

สอนอยู่ได้เพียงปีเศษ เพลินจิตได้ย้ายมาสอนที่โรงเรียนบ้านหนองเอี่ยนดง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อันเป็นภูมิลำเนาเดิม อีกในราว 10 ปี ก่อนจะย้ายมาปักหลักที่โรงเรียนบ้านน้ำเที่ยง วันครู 2501 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เพลินจิตเริ่มสอนคณิตศาสตร์มาตั้งแต่ปี 2520 ประสบการณ์การสอนกว่า 20 ปีบอกเธอว่า เด็กส่วนใหญ่่นั้นเป็นไม้เบื่อไม้เมากับคณิตศาสตร์ เนื่องจากเป็นวิชาที่เต็มไปด้วยสูตรยุ่งๆ และต้องท่องจำมากมาย ไม่รวมถึงการบ้านอีกพะเรอเกวียนที่เทียบแล้วมากมายกว่าวิชาไหนๆ

นี่คือโจทย์ที่เพลินจิตต้องแก้ ก่อนที่จะให้เด็กนักเรียนแก้โจทย์คณิตศาสตร์ของคุณ

ทำอย่างไรเด็กจึงจะสนุกกับการเรียนคณิตศาสตร์ ?

ง่ายแท้ การคุณ

เช้าวันนี้ บทเรียนแรกเริ่มของวิชาคณิตศาสตร์ เป็นการขึ้นเรื่องใหม่ในหัวข้อการคูณ

เมื่อแจ้งแก่นักเรียนเรียบร้อย เพลินจิตจึงนำอุปกรณ์การสอนที่เตรียมจากบ้านคือเนื้อเพลง “ง่ายแท้การคูณ” ไปติดไว้ที่หน้ากระดานดำ ก่อนจะบอกทำนองให้เด็กๆ ร้องตาม

“ง่ายแท้ใด ง่ายแท้ใดการคูณ (ซ้ำ)

มาพวกเรารีบมา มาเรียนวิชาคณิตศาสตร์การคูณ

การคูณบ่ยากปานใด (ซ้ำ)

เราต้องเข้าใจ คือบวกเท่ากันหลายๆ ครั้ง”

ไม่ถึง 10 นาที เด็กทั้งห้องก็ส่งเสียงสอดประสานกันครื้นเครง จบแล้ว ครูก็ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 3 คน ทั้งห้องมี 27 คน วันนี้ทุกคนอยู่กันพร้อมหน้า จึงแบ่งได้ 9 กลุ่มลงตัวพอดี

เพลินจิตอธิบายสั้นๆ สลับกับตั้งคำถามตามจังหวะ เช่น ถ้ามถึงจำนวนกลุ่ม และดึงเข้าเรื่องซึ่งสอดคล้องกับเนื้อเพลงข้างต้นว่า หากนำจำนวนสมาชิกในกลุ่มทั้ง 3 มาบวกกัน 9 ครั้ง จะได้ผลลัพธ์เท่าไร

นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันคิด คิดได้แล้วตอบเสียงดัง แข่งขันระหว่างกลุ่มนั้น กลุ่มนี้

“คราวนี้ ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนไปเขียนประโยคสัญลักษณ์บนกระดาน
ค่ะ” คำครูยังไม่ทันจบดี ตัวแทนของทุกกลุ่มวิ่งตื้อไปหน้าชั้น คราวซอลักได้ก็รีบ
เขียน

$$3+3+3+3+3+3+3+3+3 = 27$$

หลายกลุ่มเขียนอย่างนี้ บางกลุ่มเขียนไปอีกอย่าง
เสียงเพื่อนที่นั่งตะโกนบอกกันฟังแทบไม่ได้ศัพท์ “อย่างนั้นใช่ไหม อย่างนี้
ผิดหรือเปล่า ควรจะอีกอย่างสิ” คำถาม ข้อสงสัย และคำตอบในความคิดของแต่ละคน
กระจัดกระจายอยู่ในชั้นเรียน

นอกเหนือจากโต๊ะครูซึ่งตั้งใจจัดวางไว้หลังห้อง ในเวลาเรียน ผู้เป็นครูมัก
เฝ้าดูอยู่ห่างๆ รอให้นักเรียนถกเถียง คิดหาคำตอบกันเอง ถ้าถูก ช่วยยืนยันว่าถูก
ต้องและชมเชย เช่นเดียวกับคอยกำกับดูแล ชี้แนะ หากเห็นว่าศิษย์กำลังผิดพลาด

“ฟังดีๆ นะคะ ครูบอกให้เขียนประโยคสัญลักษณ์การคูณ จากโจทย์ข้อเดิม
ให้นักเรียนลองใหม่นะ” เพลินจิต กระตุ้นเด็ก ๆ

แทบจะทุกคนในห้อง ช่วยกันคิดและส่งเสียงเจ้อยแจ้ว เพื่อนๆ ตัวแทนที่
ออกไปหน้าชั้นเขียนไปตามความคิดของตัวเอง ส่วนอีกหลายคนหันมาฟังสมาชิก
ในกลุ่ม

$$9 \times 3 = 27$$

ได้คำตอบแล้ว ครูอธิบายเสริมว่า 3 คือตัวตั้ง ส่วน 9 หมายถึงจำนวนครั้งที่
เพิ่มขึ้น พร้อมให้อีกหนึ่งตัวอย่าง

“ลองแบ่งกลุ่มใหม่นะคะ คราวนี้ให้จับกลุ่มๆ ละ 9 คน พร้อมแล้ววิ่งไป
รวมกับเพื่อนให้ได้กลุ่มละ 9 คนเลยคะ”

บรรยากาศอีกทีกิจกรรมเริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง เด็กหญิงเด็กชายทั้งชั้นวิ่ง
รวมตัวกับเพื่อน เมื่อได้ครบคนแล้ว ครูจึงตั้งคำถามว่า จากเมื่อสักครู่นี้มี 9 กลุ่ม
ตอนนี้เหลืออยู่ที่กลุ่ม แล้วให้ส่งตัวแทนไปเขียนประโยคสัญลักษณ์หน้าชั้นเรียน

$$3 \times 9 = 27$$

ไม่มีปัญหา คราวนี้แทบทุกกลุ่มตอบถูกต้อง เริ่มเข้าใจแล้วว่าตัวเลขข้างหน้าคือจำนวนครั้ง ข้างหลังคือเลขตัวตั้ง

ถัดจากนี้ เพลินจิตให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มกลับไปนั่งประจำที่ แล้วให้ทุกคนสร้างโจทย์ขึ้นมาเอง เสร็จแล้วสลับกับเพื่อนในกลุ่มช่วยกันหาคำตอบ 'เธอตรวจของฉัน ฉันตรวจของเธอ'

มีข้อสงสัยเกิดว่า ห้องเรียนที่นี้จะไม่จัดโต๊ะเรียนตามชนบเดิม คือแยกเดี่ยว ตัวใครตัวมัน หรือจับคู่โต๊ะละ 2 คน หากห้องทั้งห้องจะถูกแบ่งให้เป็น 4 กลุ่ม ตามจำนวนนักเรียน ซึ่งแต่ละสัปดาห์ จะจับสลากจัดกลุ่มใหม่ทุกครั้ง เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสหมุนเวียนเวียนมาพูดคุย ร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน

ช่องว่างระหว่างเพื่อนกับเพื่อนค่อยจางหายไป มิตรภาพที่ดีเกิดขึ้น

สำคัญที่สุด คนเก่งก็ไม่กระจุยอยู่เฉพาะกับคนเก่งด้วยกัน แต่จะกระจายไปทำหน้าที่ตั้งครูน้อยๆ อีกคนหนึ่ง ที่สามารถอธิบายให้เพื่อนที่เรียนรู้อาจได้ช้ากว่าเข้าใจ บทเรียนหรือไม่ถูกที่ห่างจากคนอื่นๆ มากนัก

แค่สร้างโจทย์ใหม่คนละข้อ เสร็จแล้วทุกคนเปลี่ยนกันตรวจภายในกลุ่ม ถ้ากลุ่มนั้นมี 6 คน ทุกคนก็จะได้เรียนรู้โจทย์เลข 6 ข้อ แนนอน ยิ่งสร้างโจทย์เองหลายข้อ แบบฝึกหัดที่ผ่านตา ผ่านกระบวนการคิดก็ยิ่งเพิ่มขึ้น โดยที่ยังไม่ต้องเปิดหนังสือเลยด้วยซ้ำ ในยามที่มีปัญหาไม่เข้าใจ เด็กๆ รู้ว่ายังมีครู ผู้ซึ่งพร้อมเสมอที่จะเข้าไปช่วยให้ความกระจ่าง ไขข้อสงสัยให้ฟังอย่างใกล้ชิดและด้วยความเต็มใจ

มองออกไปนอกหน้าต่างบานเก่า ร่มไม้เขียวคลุมครีမ် อากาศเย็นสบาย ทั้งแดดทั้งฝนทำหน้าที่สลับกันไปมา

เด็กหญิงหัตยา ประดุงชนม์ วัย 10 ปี บอกตัวเองไม่ได้เหมือนกันว่า ระหว่างแดดกับฝน เธอชอบอะไรมากกว่า เพราะเมื่อมีแดด เธอสามารถวิ่งเล่นได้ อย่างไม่กังวล ส่วนฝน แม้จะทำให้บางวันสนุกน้อยลงไปบ้าง ทว่าอากาศเย็นสบาย แดดช่วยให้ต้นไม้เขียวขจี ไตวันโตคืน

บางที่เธออาจจะชอบทั้งสองอย่าง เหมือนอย่างที่ชอบทั้งบ้านและโรงเรียน เพราะอยู่ที่ไหนก็สนุกเหมือนกัน

หัตยาชอบเรียนทุกวิชา ยกเว้นคณิตศาสตร์ จนกระทั่งเมื่อมีโอกาสได้เรียนกับครูเพลินจิต ความเกลียดเริ่มกลายเป็นชอบ เพราะความใจดีและมีเมตตาของ

ครูนั่นเอง ที่ได้ทำลายกำแพงแห่งความซังคณิตศาสตร์ไปหมดสิ้น ที่เธอชอบมากเป็นพิเศษ ก็คงจะเป็นเรื่องที่ครูมักหาเพลงมาให้ร้องได้ทุกครั้งที่สอนนั่นเอง

ธีรยุทธ รัชอินทร์ เด็กชายวัย 10 ปี หัวหน้าชั้น ป.4 ก ชอบเลขมาแต่ไหนแต่ไร ยิ่งได้ครูเพลินจิตมาเป็นคนสอนด้วยแล้ว ความฝันของเด็กชายก็โลดแล่นไปไกลถึงการเป็นนักคำนวณที่เชี่ยวชาญเมื่อเขาเติบโตขึ้น

เกมและเพลงที่มีจังหวะสนุกๆ เร้าใจ หรือที่ครูเพลินจิตเรียกว่าหลักการ “เรียนปนเล่น” เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ธีรยุทธตั้งใจบทเรียนคณิตศาสตร์ แต่นั่นก็ยังไม่เท่ากับวิธีการที่ครูของเขาใช้สอน ครูจะอธิบายชี้แนะเพียงสั้นๆ ให้นักเรียนคิดต่อและลงมือหาทางแก้ปัญหาโจทย์เอง แต่ถ้าใครมีปัญหา ครูก็พร้อมที่จะเข้าไปช่วยเหลือ

‘เรียนปนเล่น’

ครั้งหนึ่งเพลินจิตเองก็เคยมีวิธีการสอนที่ไม่ต่างไปจากครูส่วนใหญ่ ที่มักยึดครองบทพระเอกนางเอกในห้อง วันๆ เวลาหมดไปกับการยืนพูดหน้าชั้น แล้วสั่งให้เด็กนักเรียนท่องจำตามที่เธอบอก เมื่อนานเข้าทั้งครูและนักเรียนก็เริ่มเบื่อ โดยเฉพาะสีหน้าแววตาของเด็กนั้นบ่งบอกชัดเจนว่า พวกเขากำลังเบื่อหน่ายห้องเรียนแบบนี้

เพลินจิตครุ่นคิดอยู่นาน ก่อนจะตัดสินใจปรับปรุงการสอนของตนเองใหม่ในการนี้ ลูกๆ ทั้ง 4 ของเธอมีบทบาทชี้แนะโดยไม่รู้ตัวไม่น้อยทีเดียว

ในยามอยู่ที่บ้าน ลูกๆ ได้เล่นสนุกและมีความสุข เขาเรียนรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้มากมาย นี่คือธรรมชาติของเด็กที่ผู้ใหญ่ทุกคนก็ต้องเคยผ่านมาก่อนทั้งนั้น แต่เหตุไฉนเมื่อมาโรงเรียนแล้วเด็กๆ จึงต้องนั่งตัวเกร็ง หุบปากเงียบ คอยฟังอย่างเดียวว่าครูจะสั่งให้ทำอะไร

ไม่ได้การ...นี่เป็นเรื่องที่ฝืนธรรมชาติของเด็กชัดๆ คิดได้ดังนั้นเพลินจิตก็รีบกางตำราการสอนคณิตศาสตร์หลายเล่ม โดยมีได้ยึดติดกับของคนใดเป็นพิเศษ รวมถึงหนังสือประเภทจิตวิทยาการเรียนการสอนเด็กด้วย เพื่อนำมาประมวลสังเคราะห์เป็นแนวทางของตนเอง

“เรียนปนเล่น” คือแนวทางที่เธอเต็มใจเรียก เพราะเด็กทุกคนนั้นชอบเล่น โดยธรรมชาติอยู่แล้ว ปัญหาก็คือจะสอดแทรกเรื่อง “เรียน” เข้าไปให้พอเหมาะ อย่างไม่ต่างหาก

‘เกมและเพลง’ น่าจะเป็นสื่อที่เหมาะสมจะนำมาใช้ เนื่องจากเพลินจิตเอง พอมีฝีมือหลายมือในเรื่องนี้อยู่บ้าง ที่สำคัญคือแทบไม่ต้องลงทุนอะไรเลย ก็แค่ใช้ความสามารถที่เธอมีอยู่ในตัวอยู่แล้วเป็นต้นทุนในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้เด็ก ๆ มีความสุขและสนุกสนานกับการเรียนมากขึ้น

ดังนั้น ห้องเรียนของเพลินจิตจึงไม่เคยถูกความเงียบและบรรยากาศแห่งความเบื่อหน่ายครอบคลุมนั้น ทุกๆ 20 นาที เธอจะจัดให้เด็ก ๆ ได้ทำกิจกรรมร้องรำ ทำเพลงที่มีบทเรียนคณิตศาสตร์และเรื่องอื่นๆ ที่ต้องการสอนแทรกอยู่ในนั้นด้วย แทนที่จะเป็นการบอกเล่าตรงๆ

เพลงเหล่านี้มีทั้งที่จดจำมา และเขียนคำร้องทำนองขึ้นมาใหม่ ที่บางครั้ง ได้มาจากเพลงท้องถิ่น เพลงฮิตที่เด็กคุ้นเคย จนถึงบัดนี้เพลินจิตรวบรวมไว้ได้เป็นจำนวนมาก ประสบการณ์การสอนที่ผ่านมาบอกว่า ความรู้ที่เด็กได้มากับความสนุก จะเป็นความรู้ที่ฝังลึกยากจะลืมเลือน

ดูเหมือนว่า เนื้อหาบทเรียนในเรื่องต่างๆ จะถูกกลั่นกรอง แปรสภาพมาเป็นเพลงได้ไปเสียหมด อย่างเพลง “ลบ” เพลินจิตเขียนไว้ดังนี้

“ลบ ลบ ลบ

ใช้เลยคือการหักออก

มี 5 อัน หักออก 1 อัน เท่ากับ 4

จาก 4 หัก 3 เท่ากับ 1

ถ้า 1 ลบ 1 ก็เหลือ 0 เอย”

หรือแม้แต่เพลงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อย่างเพลง “ข้าว”

“ข้าว ข้าว ข้าว ข้าวมีความสำคัญ

เหตุการณ์ที่เกิดทุกวัน เธอและฉันควรได้สนใจ

ข้าวดี ข้าวร้าย ข้าววุ่นวายของบ้านเมือง

ทุกคนควรฟังเรื่องราว (ข้า) เพราะบางเรื่องนั้นควรติดตาม” (ข้า)

แต่ละเพลงก็จะมีท่วงท่าประกอบ คิดค้นและออกแบบโดยฝ่ายนั้นหนากการ

ในห้อง

สั้นๆ ง่ายๆ แต่เด็ก ๆ ก็สนุกกันได้โดยไม่รู้สึกเบื่อหน่ายห้องเรียน

อลิสรา ภูระหงษ์, เมษา รอบรู้ และจุฑามาศ รอบรู้ เด็กหญิงทั้ง 3 คนนี้ เคยเรียนกับครูเพลินจิต และผ่านการเรียนแบบ "เรียนปนเล่น" มา 1 ปีเต็มๆ ซึ่งปีการศึกษา 2542 นี้ทุกคนเลื่อนชั้นไปอยู่ ป.5 แล้ว

บุ้ม-อลิสรา ย้ายมาเรียนกับครูเพลินจิตตอนขึ้นชั้น ป.4 บุ้มเป็นคนที่ชื่นชอบการร้องเพลง เมื่อในชั้นเรียนมีเพลงให้ร้องให้เด่นบ่อยๆ เด็กหญิงจึงไม่เคยอึดอัดที่จะมาโรงเรียน

แม้เวลาจะผ่านไปเนิ่นนานพอสมควร แต่บุ้มยังคงจดจำบทเพลง "การทำโจทย์ปัญหา" ได้อย่างแม่นยำ

<i>"การทำโจทย์ปัญหา</i>	<i>มีหลักว่าทำตามขั้นตอน</i>
<i>ครูนั้นจะสั่งสอน</i>	<i>เจ้าบังอรจงจำให้ดี</i>
<i>คือหนึ่งสร้างโจทย์ปัญหา</i>	<i>สอง, น้อยอาจแปลคำถาม</i>
<i>สามนั้นวิเคราะห์ข้อความ</i>	<i>เขียนสัญลักษณ์ชั้นที่สี่</i>
<i>ห้าคนดีคำนวณรอบคอบ</i>	<i>แล้วตรวจคำตอบ ครูชอบนักเอ๋ย"</i>

นอกจากเพลง บุ้มยังสนุกกับเกมอันหลากหลายในช่วงโมงเรียนของครูเพลินจิต เช่น ในแบบฝึกหัดบวกเลข ครูเพลินจิตจะให้นักเรียนแต่ละคนสมมุติตนเองเป็นจำนวนเงิน ผู้หญิงเป็นเหรียญบาท ผู้ชายเป็นเหรียญห้าสิบลบาท จากนั้นออกคำสั่งให้เด็ก ๆ วิ่งมารวมกันให้ได้จำนวนผลลัพธ์ที่ระบุ เช่น

จรวมตัวกันให้ได้จำนวนเงิน 9 บาท 50 สตางค์

ทุกคนก็จะวิ่งไปรวมกับเพื่อนตามค่าเงินที่กำหนด ได้รับทั้งความสนุกสนานจากการเคลื่อนไหว ขณะเดียวกันก็ได้ฝึกทักษะด้านคณิตศาสตร์ไปพร้อมกันด้วย

ทุกครั้งที่ฟ้างนึกถึงชั้นเรียนของครูเพลินจิต บรรยากาศแห่งความสนุกสนานและอบอุ่นยังกรุ่นอยู่ในใจของเด็กหญิงเสมอ เธอจำได้ว่า เพื่อนๆ จะทำงานกันเป็นกลุ่ม แต่ละคนในกลุ่มจะต้องสร้างโจทย์คณิตศาสตร์ของตนเองให้เพื่อนเป็นคนแก้ จากนั้นผลัดกันตรวจ หากใครมีข้อสงสัยตรงไหน ครูเพลินจิตจะคอยให้คำชี้แนะและอธิบายด้วยความเมตตา

เพลินจิตเชื่อว่า การส่งเสริมให้เด็กสร้างโจทย์เอง จะกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดสร้างสรรค์ และเสริมสร้างความเข้าใจทางด้านคณิตศาสตร์ให้ลึกซึ้งขึ้น ไม่เพียง

เท่านั้น เด็กยังจะได้ฝึกการเขียน เรียบเรียงความคิด โดยครูสามารถสอดแทรกทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิตได้ด้วย

โดยทั่วไป โจทย์คณิตศาสตร์มักจะเริ่มทำนองว่า “...แม่ให้เงิน 100 บาท ฉันท่านไป ซื้อ เสื้อ 70 บาท ซื้อ ขนมอีก 10 บาท ฉันท่านจะเหลือเงินเท่าไร”

“ทำไมนักเรียนไม่หาอะไรมา ขาย บ้างล่ะคะ” เพลินจิตตั้งกระทู้ หวังกระตุ้นให้นักเรียนลดละวิธีคิดแบบบริโภคนิยมแต่ฝ่ายเดียว

วิธีการประเมินผลการสอนแบบ “เรียนปนเล่น” อาจไม่ต่างไปจากการประเมินผลทั่วไปนัก เพียงแต่มีรายละเอียดมากขึ้น และกระทำได้บ่อยขึ้น โดยเฉพาะการทำกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของเด็ก และท้ายที่สุดก็จะนำผลงานของนักเรียนมารวมเล่มเย็บเป็นแฟ้มสะสมงาน

เพลินจิตเองก็สังเกตได้โดยที่ไม่เข้าข้างตนเองว่า นับตั้งแต่ที่เธอนำวิธีเรียนแบบใหม่มาใช้ พฤติกรรมของเด็กนั้นเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น หากเป็นก่อนหน้านั้น เมื่อเด็กรู้ว่างานของเพื่อนถูก ของตนผิด แต่อยากได้คะแนนเหมือนเพื่อน ก็จะไปแอบมาแก้ที่โต๊ะครู การนำระบบ ‘เธอตรวจของฉัน ฉันตรวจของเธอ’ มาใช้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องนี้ไปโดยปริยาย เด็กๆ เรียนรู้ที่จะซื่อสัตย์มากขึ้น

นอกจากนั้น การจับคู่แลกเปลี่ยนตรวจงานยังช่วยลดภาระของครูได้มาก ทั้งยังประหยัดเวลา เพราะหากมีปัญหาครูก็จะเรียกมาพร้อมกันเป็นคู่ และในบางครั้ง เมื่อเด็กคนหนึ่งไม่เข้าใจ เด็กอีกคนก็จะช่วยอธิบายให้เพื่อนฟัง เป็นการทบทวนความรู้ของตนเอง ทั้งยังฝึกนิสัยช่วยเหลือผู้อื่นด้วย บางครั้งเพลินจิตก็เรียกวิธีเรียนแบบนี้ว่า ‘เพื่อนช่วยเพื่อน’

บ่อยครั้งที่เพลินจิตจะใช้กุศโลบายเรียกเด็กหัวดีให้ออกมาอธิบายหน้าชั้น ให้เพื่อนที่ยังไม่เข้าใจฟัง เมื่อคนหนึ่งออกมา เด็กที่เหลือก็จะกลับไปศึกษา ค้นคว้ามาอย่างดี เพื่อให้ครูเรียกออกมาหน้าชั้นบ้าง ดูเหมือนว่า เด็กๆ อยากจะทำหน้าที่ ‘ครู’ อย่างน้อยสักครั้งก็ยิ่งดี ยิ่งหากได้รับคำชมจากครูและเพื่อนล่ะก็ ยิ่งเป็นการช่วยยู่ให้เด็กๆ กระตือรือร้นในการเรียนมากเป็นพิเศษ

เพลินจิตปฏิเสธการลงโทษด้วยไม้เรียว เพราะเชื่อว่าจะทำให้เด็กมีอคติกับครู และอาจปลูกฝังนิสัยให้เด็กแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรงโดยไม่รู้ตัว วิธีที่เพลินจิตใช้คือ หากใครทำผิด เพื่อนๆ ในห้องจะทำหน้าที่พูดคุยกับเด็กที่ทำผิดให้ยอมรับผิดกา แล้วให้เด็กคนนั้นสร้างกฎข้อใหม่ขึ้นมา ที่ทั้งตนเองและเพื่อนจะต้องร่วมกันปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

ในส่วนของคุณ เพลินจิตจะไม่ตำหนิเด็กทำเดี่ยว แต่จะพยายามใช้คำพูดที่
ละมุนละม่อม หากยังพอลหาที่ชมได้ เธอก็จะชมก่อนดี เพื่อให้เด็กหลงเหลือความ
มั่นใจในตนเอง ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการชมหรือตำหนิต้องกระทำด้วยความ
ระมัดระวังและจริงใจ เพราะคำพูดของคุณทุกคำล้วนสร้างผลกระทบทั้งในทางบวก
หรือทางลบแก่เด็กเสมอ

เพลินจิตเองยังคงจำวันคืนเก่าๆ ได้ดี สมัยที่เรียนหนังสือ เธอเคยท่อง
สูตรคูณแม่ 2-12 ได้ในเวลาไม่กี่วัน ก็เพราะคำชมของคุณนี่เอง ลงทุนถึงขนาดตัด
สูตรคูณแขวนไว้ที่คอ ชี้ควายไปไหนก็ท่องไปด้วย

นี่ถึงภาพนั้นที่ไรเพลินจิตก็อดยิ้มให้กับตนเองไม่ได้

ล้อมกรอบ

ขั้นตอนการสอนแบบเรียนปนเล่น

1.ขั้นเตรียมการ ครูต้องเตรียมการสอนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้แล้ว
เลือกวิธีการสอนว่าจะสอนอย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนและสนุกสนาน
จัดเตรียมการเล่น เกม ร้องเพลง หรือแข่งขันจากการตอบปัญหาคณิตศาสตร์ แต่ที่
สำคัญจะต้องตรงกับจุดประสงค์ในการสอนแต่ละครั้ง

2.ขั้นสอน เมื่อครูเตรียมงานและชี้แจงให้นักเรียนทราบ ครูใช้เกมนำใน
การสอนเพื่อให้นักเรียนสนใจบทเรียน มีการแบ่งกลุ่ม นำผลแต่ละกลุ่มออก
รายงานหน้าชั้น

3.ขั้นสรุป เป็นขั้นที่นักเรียนช่วยกันสรุปความคิดรวบยอดที่ได้จากการ
ปฏิบัติ การอภิปราย การแข่งขัน เล่นเกม แบบฝึกหัด และจากการร้องเพลง

เรื่องของ ‘บอย’

พื้นฐานที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคนเป็นสิ่งที่ครูต้องใคร่ครวญ ทั้งใน
เรื่องส่วนตัว และพัฒนาการทางสติปัญญา เพื่อเติมเต็มในส่วนที่เด็กยังขาด และ
ส่งเสริมเด็กที่เก่งอยู่แล้วได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่

เรื่องราวของเด็กชายบอยเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ

บอยเป็นเด็กที่มีไอคิวดี แต่อยู่ในครอบครัวที่มีปัญหา ไม่ได้รับการเลี้ยงดู
เอาใจใส่ที่ดีพอ ทำให้เขาไม่สนใจการเรียน แม้ชั้นชั้น ป.4 แล้วแต่ก็ยังบวกลบคูณ

หารง่าย ๆ ไม่ได้ เพลินจิตต้องเริ่มตั้งต้นสอนใหม่หมด แค่ลำพังสอนกันบน กระดานอย่างเดียวนั้นคงไม่พอเป็นแน่

“ก่อนหิน 5 ก้อน กองอยู่ตรงนี้” เพลินจิตพูด พลังหยิบก้อนหินที่เตรียมไว้ออกมา “อีก 2 ก้อนวางอยู่ตรงนั้น คราวนี้ลองหยิบก้อนหินมาไว้รวมกัน แล้วบอกครูว่ามีก้อนหินทั้งหมดเท่าไร”

บอยนำก้อนหินทั้งหมดมารวมกัน หยุดคิดเล็กน้อย ก่อนจะตอบครูว่า

“7 ก้อนครับ”

“บวกหมายถึงอะไร” เสียงครูรุกต่อ แต่คราวนี้เด็กชายใช้เวลาคิดนานกว่า คำถามแรก

“บวกคือการรวมกันครับครู” บอยโพล่งออกมาในที่สุด

เพลินจิตรู้ว่า ความไว้วางใจที่บอยมีต่อครูจะค่อย ๆ ทะลายกำแพงแห่งความไม่เข้าใจระหว่งกัน ที่ส่งผลถึงการเรียนให้หมดไป คิดได้ดังนั้น เพลินจิตจึงลงทุนหิ้วปืนโตมานั่งกินข้าวร่วมกับบอย บางครั้งเสาร์-อาทิตย์ก็เรียกเขามาเรียนพิเศษที่บ้าน ในใจคิดว่าถึงบอยจะเรียนไม่ทันเพื่อนก็ไม่เป็นไร อย่างน้อยให้พออ่านออก เขียนได้ หรือบวกลบเลขเป็นบ้างก็น่าดีใจแล้ว

แต่ลำพังเพลินจิตเพียงคนเดียวไม่อาจเยียวยาบาดแผลลึกในใจของเด็กชายได้ บอยเป็นเด็กที่ชอบขโมยของเพื่อน เจอดินสออย่างลบใคร หยิบมาเป็นของตัวเองหมด เมื่อเขาพลาด ทั้งครูประจำชั้นและเพื่อนก็รุมตำหนิและลงโทษ ทำให้บอยยิ่งเกลียดนอกกลุ่มนอกรทาง บอยเริ่มปฏิเสธโรงเรียน และเที่ยวขโมยของชาวบ้าน ต่อมาตำรวจจับได้ก็ส่งเขาไปอยู่บ้านเมตตา

“ถ้าผมได้เรียนกับครูเพลินจิต ผมคงไม่เป็นแบบนี้” บอยเอ่ยความในใจของเขาถึงครูเพลินจิตฝากมากับญาติด้วยน้ำเสียงสิ้นเครือ

เพลินจิตเองเมื่อได้รับฟังข่าวก็สะท้อนใจไม่แพ้บอย นับแต่นั้นมา ปณิธานเดิมของเธอถูกตอกย้ำในใจหนักแน่นขึ้น “โรงเรียนคือบ้าน ลูกหลานคือนักเรียน” เมื่อรู้ว่าครอบครัวของเด็กมีปัญหา ต้องรับหาทางช่วยเหลือใกล้เคียง ประสบการณ์ที่คลุกคลีอยู่กับเด็กมากกว่า 20 ปี เพียงแค่เห็นหน้าเด็กเพลินจิตก็สามารถบอกได้ว่าเด็กสบายใจหรือกำลังมีปัญหา

เด็กหลายคนมีปัญหาครอบครัว พ่อแม่ทะเลาะกัน บ้างกำลังจะหย่าร้าง แม้จะเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ แต่ส่งผลกระทบต่อเด็กอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งปล่อยไว้นานวันเข้า การเรียนของเด็กจะค่อย ๆ ตกต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด

เพลินจิตซึ่งใจอยู่นาน ว่าควรจะไปก้าวกายเรื่องในครอบครัวของผู้อื่นหรือไม่ แต่เมื่อนึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบอย เธอจึงตัดสินใจนัดหมายพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กที่กำลังมีปัญหาคุยกันฉันท์มิตร โดยไม่ล่วงล้ำเรื่องส่วนตัวที่เป็นปัญหาตรงๆ หากพ่อแม่ไม่สามารถมาพร้อมกันได้ เธอจะนัดมาคุยทีละคน

“ลูกคิดถึง อยากเจอหน้า จะทำยังไงดีคะ” ครูเพลินจิตกล่าวกับผู้ปกครองของเด็กคนหนึ่งที่กำลังคิดตีจากลูกเมียไปอยู่กับผู้หญิงคนใหม่ ได้ยินเช่นนั้นต่อมหน้าตาของเขาก็แตกพราว ด้วยนึกสงสารลุกขึ้นมาจับใจ

ที่ผ่านมาเพลินจิตสามารถไกล่เกลี่ยให้ผู้ปกครองกลับไปคืนดีกันหลายคู่ โดยอาศัยเด็กเป็นตัวเชื่อม เมื่อมรสุมพัดผ่านไปแล้ว บางคู่ก็แวะกลับมาขอบคุณเธอที่ช่วยสมานแผลในใจของครอบครัวให้บรรเทาเบาบางลง และสามารถหันไปอยู่ร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจอีกครั้ง

สำหรับตัวเด็กเองแล้ว ความเข้าใจกันในครอบครัวนั้นก็กลับคืนมาพร้อมกับการยิ้มที่เกือบจะหายไปอย่างถาวรของพวกเขา

* * *

ล้อมกรอบ

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนแบบ เรียนปนเล่น

การประเมินผลผู้เรียน เป็นขั้นที่นักเรียนเสร็จสิ้นจากกิจกรรมปฏิบัติกิจกรรม และช่วยกันสรุปประเด็นที่ได้จากการเรียน เกม เพลง การแข่งขันระหว่างกลุ่ม และจากแบบทดสอบ เพื่อให้ครูได้รู้ข้อบกพร่องและทำการปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

คิดชัดเจน ก่อนเรียนคณิตศาสตร์ครูเพลินจิตจะให้ให้นักเรียนเขียนโจทย์คิดเลขเร็ววันละ 3 ข้อ ตามเลขที่จะฝึกเรื่องการบวกให้ครบ 10 ก่อนบวกเต็ม 100 แล้วต่อด้วยการลบ คูณหาร ฝึกการใช้สูตรคูณ คูณสลับไปมา เพื่อให้ นักเรียนใช้สูตรคูณเป็น

เน้นการทำ ให้ผู้เรียนสร้างและสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ชี้แนะให้นักเรียนแก้ปัญหาและเรียนรู้เต็มความสามารถ ส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

นำวิธีใหม่ ครูผู้สอนจะยั่วยุ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ โดยนำเทคนิควิธีสอนแปลกใหม่เข้ามาเพื่อไม่ให้เด็กเบื่อ

มองการณ์ไกล เน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ การบูรณาการวิชาต่างๆ ในวิชาคณิตศาสตร์ จะทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของวิชาคณิตศาสตร์ ดังคำกล่าวที่ว่า “เก่งคณิตศาสตร์ ฉลาดทุกวิชา” จากการที่ฝึกให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่มที่เป็นการฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม (สปช.) นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้ฝึกการวาดภาพประกอบ (สสน.) การประดิษฐ์รูปทรงต่างๆ (กพอ.) ฝึกการอ่านโจทย์และตีความ (ภาษาไทย)

ใจหวังดี การเรียนการสอนคณิตศาสตร์จะแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มเพื่อให้ทำงานร่วมกัน โดยแต่ละกลุ่มจะมีทั้งเด็กเก่ง ปานกลาง และอ่อน ปะปนกันและหมุนเวียนกันไป เพื่อให้เด็กรู้จักเพื่อนทุกคนในห้อง รวมทั้งครูจะปลูกฝังคุณธรรม การช่วยเหลือเกื้อกูลและความสามัคคี เด็กเก่งจะช่วยเหลือเพื่อนที่เรียนช้ากว่าด้วยการอธิบายและทำหน้าที่แทนครู

มีวินัย การเล่นเกม ร้องเพลง หรือการแข่งขันตอบปัญหาโจทย์ จะต้องมีการขอดกลงหรือกติกาที่ชัดเจน ดังคำกล่าวที่ว่า “ระเบียบมีไว้สร้างคน การฝึกฝนสร้างวินัย”

แก้ไขเสมอ การปฏิบัติกิจกรรมทางคณิตศาสตร์จะมีนักเรียนที่ยังไม่เข้าใจ และทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้อง ครูและเพื่อนต้องช่วยแก้ไขข้อผิดพลาดและฝึกให้เด็กยอมรับความพลาดนั้นอย่างมีเหตุผล ในกรณีนี้ ครูจะให้ให้นักเรียนจับคู่กันตรวจงาน หากมีข้อผิดพลาด ครูจะชี้แนะคำตอบที่ถูกต้องให้

เลอเลิศผลงาน การเรียนคณิตศาสตร์จะเน้นการทำงานอย่างเป็นระเบียบ สะอาด ถูกต้อง และเสร็จตามกำหนดเวลา นักเรียนสามารถอธิบายวิธีคิด และผลที่ได้ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามความเชื่อของครูที่ว่า “ฝึกบ่อยๆ โตพลอยติดนิสัย”

ฝึกวิจารณ์สังคม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะแบ่งเป็นกลุ่ม มีการจับคู่กันตรวจแบบฝึกหัด ฝึกให้นักเรียนวิจารณ์ผลงานของเพื่อน และวิจารณ์แฟ้มสะสมงาน เปิดโอกาสให้เด็กติชมซึ่งกัน

สัญญาณบอเวลาโรงเรียนเลิกแล้ว ธีรยุทธ หัตยา ภาณุพงศ์ วิไลลักษณ์ นิศานาถ และเด็ก ๆ ในชั้น ป. 4 ก เก็บสมุดหนังสือลงกระเป๋าอย่างคึกคัก

ผู้เป็นครูย้าให้ทุกคนระมัดระวังในการเดินทางกลับบ้าน เมื่อถึงแล้วก็อย่า
มัวเล่นเพลินจนลืมช่วยพ่อแม่ทำงาน

เด็ก ๆ ตอบริบ และเมื่อหัวหน้าขึ้นบอกให้ยืนตรง ทุกคนก็ลุกขึ้นทำความ
เคารพ ก่อนจะค่อย ๆ ทอยยก้นออกจากห้อง

สายฝนยังโปรยปรายเบา ๆ เด็กหลายคนเล่นหยอกล้อรอเวลาผู้ปกครอง
มารับอยู่ใต้ต้นไม้ อีกหลายคนยกกระเป๋าขึ้นวางบนหัว แล้วพากันเดินบ่างวิ่งบ่าง
ออกจากรั้วโรงเรียน

ไม่นานนัก ทุกตารางนิ้วของโรงเรียนก็เงียบสงบ

ทั้งเด็กและครูกลับบ้านกันไปหมดแล้ว แต่ต้นไม้ใหญ่หน้าอาคารหลังเก่า
ยังยืนตระหง่านสู้ฝน ไม่ว่ากาลเวลาจะผันผ่านไปอย่างไร ไม่ว่าเด็กรุ่นนี้จะจบออก
ไป หรือเด็กรุ่นใหม่จะเข้ามา วันแล้ววันเล่ายังคงทำหน้าที่ช่วยป้องแดดกันฝน
เหมือนเช่นเคย

ยิ่งนานวัน ยิ่งเติบโตใหญ่ แผ่กิ่งใบ ให้ร่มเงากว้างไกล

เหมือนครูที่เป็นที่รักของเด็ก ๆ ทั้งโรงเรียนคนนั้น

ครูเพลินจิต คนชยัน

ท้ายเรื่อง

บางทระศนะที่มีต่อครูเพลินจิต คนชยัน

และวิธีการสอน เรียนปนเล่น

เทิดศักดิ์ สาระรัตน

อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนบ้านน้ำเตียง วันครู 2501

“ผมมาอยู่ที่โรงเรียนบ้านน้ำเตียงฯ เมื่อปี พ.ศ. 2539 ตั้งแต่มาถึงก็ได้มี
โอกาสทำงานร่วมกับครูเพลินจิต”

“ครูเพลินจิตเป็นคนที่ตั้งใจสอน มีอุดมการณ์ การจัดกิจกรรมการเรียน
การสอนในรูปแบบใหม่เป็นไปอย่างสัมฤทธิ์ผล สังเกตได้จากเวลาที่ส่งเด็กไปแข่งขัน
วิชาการ นักเรียนของเราประสบความสำเร็จเสมอทั้งระดับอำเภอและจังหวัด

นอกจากนี้ ครูเพลินจิตยังเป็นวิทยากรระดับจังหวัด และได้สร้างครูเครือข่ายมากมาย เป็นที่ยอมรับในจังหวัดและระดับภาค ทางโรงเรียนก็พลอยเป็นโรงเรียนต้นแบบในเรื่องการเรียนรู้อีกด้วย”

“การสอนในระบบเก่า บ่อยครั้งที่เราพบแล้วว่าทำให้เด็กเบื่อ หลายคนปฏิเสธการเรียน ซึ่งการหาทางเลือกใหม่ๆ และกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายของครูเพลินจิตช่วยแก้ปัญหานี้ได้เป็นอย่างดี

“เมื่อครูเพลินจิตมาปรึกษา หรือต้องการให้ผมและทางโรงเรียนช่วยในสิ่งใด เราพยายามเต็มที่ ยกเว้นเรื่องเงินๆ ทองๆ บางครั้งก็อย่างที่รู้จักกัน งบประมาณต่างๆ นั้นค่อนข้างจำกัด ก็ต้องแนะนำให้ประหยัดที่สุดและอะไรที่พอจะจัดสรรประดิษฐ์ขึ้นเองได้ เราพยายามเน้นการฝึกฝนเด็กให้ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ซึ่งก็นับว่าได้ผลดี รุ่นพี่ๆ ทำไว้ บางอย่างสามารถเก็บไว้ให้รุ่นต่อๆ มาใช้ด้วยกันได้ด้วย

“เท่าที่ดู ผมค่อนข้างมั่นใจว่าเด็กรุ่นที่จบออกไประยะหลังนี้ โดยเฉพาะลูกศิษย์ครูเพลินจิต พวกเขาจะสามารถใช้ชีวิตได้ดี มีความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย เพราะอยู่ในโรงเรียน เขาได้รับการฝึกฝนเรื่องเหล่านี้มาตลอด เด็กๆ ได้ทำงานเป็นที่ม กล้าเสนอความคิดตัวเองและยอมรับฟังทัศนะคนอื่น ซึ่งถือเป็นแนวโน้มใหม่ที่น่ายินดี”

นางเนืองนิตย์ มานิตย์ อายุ 62 ปี

ผู้ปกครองนักเรียน และอดีตครูอนุบาลโรงเรียนบ้านน้ำเที่ยง

“ดิฉันมีหลานเคยเรียนกับครูเพลินจิต 2 คน จากการเฝ้าสังเกตดูพัฒนาการเด็กแล้วพบว่าเด็กเปลี่ยนไปเยอะ จากที่เคยเป็นคนเร่ร่อนๆ เอื่อยๆ เขายันขึ้น สนุกกับการไปโรงเรียน ชอบอ่านหนังสือ กิริยามารยาทดี และมักมีเรื่องสนุกๆ ในชั้นเรียนมาเล่าให้ฟังเสมอ

“เท่าที่ได้คุยกับผู้ปกครองคนอื่นๆ ใครก็ต่างต้องการให้ลูกหลานได้ไปเรียนกับครูเพลินจิตทั้งนั้น คนอยู่หมู่บ้านไกลๆ ออกไปยังส่งลูกมาเรียน ความที่เห็นแล้วว่าเป็นครูที่เอาจริงเอาจัง เป็นห่วงเป็นใยและใกล้ชิดเด็ก”

“ครูเพลินจิตไม่ได้สนใจเฉพาะเด็ก แต่ยังช่วยแนะแนวเพื่อนครูด้วยกันเสมอ ทั้งเรื่องเทคนิคใหม่ๆ และสื่อการสอน เป็นคนที่ไม่หวงความรู้ ได้ช่วยชี้แนะ

ให้ครูหลายคนที่นี่ให้สอนอย่างมีประสิทธิภาพจนได้รับรางวัลครูดีเด่นไปหลายคนแล้ว”

“ครูเพลินจิตชอบพูดว่าเด็กเหมือนผ้าขาว จะวาด จะปั้นอะไรใส่ลงไป เด็กก็เป็นอย่างนั้น ซึ่งถ้าคนวาด คนปั้นหมั่นพัฒนาตัวเองให้เป็นช่างที่มีฝีมือ เด็กก็ยิ่งถูกหล่อหลอมออกมาอย่างสวยงาม เป็นคนดีของสังคม”

“สิ่งหนึ่งที่ดิฉันได้เรียนรู้จากครูเพลินจิตซึ่งเป็นครูรุ่นน้อง ก็คือการสร้างบรรยากาศในห้อง การช่วยๆ ให้เด็กสนใจบทเรียนและสนุกไปกับการเรียนรู้ นี่เป็นเรื่องสำคัญมาก เป็นเรื่องที่ระบบการศึกษาในอดีตไม่เคยรู้ ทั้งที่เป็นวิธีที่ได้ผลเป็นเลิศ พูดอย่างนี้ได้ก็เพราะดิฉันได้ลองนำไปใช้และเห็นกับตัวเองแล้วว่า เมื่อเด็กสนุกกับการศึกษา บทเรียนไม่ว่ายุ่งยากแค่ไหนก็เป็นเรื่องง่าย”

ธเนศ อัจฉาญ อายุ 15 ปี

ศิษย์เก่า ปัจจุบันเรียนอยู่ชั้น ม.3

“ตั้งแต่เรียนหนังสือมา ผมประทับใจในตัวคุณครูเพลินจิตมากที่สุด ครูมีวิธีอธิบายให้เด็กเข้าใจง่าย สนุก ใครที่เกเรหรือทำผิดพลาด ครูไม่เคยดุตำหนิหรือใช้ความรุนแรงลงโทษ แต่จะแก้ไขด้วยความอ่อนโยน ซึ่งผมเห็นว่าได้ผลดีมาก เพราะถ้าลงโทษหนักๆ เด็กไม่เชื่อฟังอยู่แล้ว มีแต่จะยิ่งทำประชด”

“ผมอยากให้การเรียนในระดับมัธยมนำวิธี ‘เรียนปนเล่น’ ของคุณครูเพลินจิตมาใช้บ้าง เพราะการเรียนที่มีแต่เนื้อหา อัดๆ หมดยุคก็ขึ้นวิชาใหม่ อัดๆ ผมว่าบางทีเด็กก็รับไม่ไหว”

“ตอนเรียนกับคุณครูเพลินจิต ผมรักคณิตศาสตร์มาก เรียนสนุก เข้าใจดี ทุกเรื่อง แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยชอบนัก แต่ประเด็นนี้คงไม่เกี่ยวกับตัวครู ความสนใจของผมคงไปทางอื่นมากกว่า เช่น ภาษาอังกฤษ”

“ผมรักคุณครูเพลินจิต คนขยัน ทั้งรักและเคารพ รู้สึกว่าครูเหมือนแม่คนที่สอง”

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	นางเพ็ญจิต คนชยัน
การศึกษา	
2527	วิทยาลัยครูสกลนคร (ค.บ. สาขาประถมศึกษา)
การทำงาน	
2520	โรงเรียนบ้านบ่อหน้าตง กิ่งอำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม
2522-2531	โรงเรียนบ้านหนองเอี่ยนดง อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร
2532-ปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านน้ำเที่ยง วันครู 2501 อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร
รางวัลและเกียรติยศ	
2529	ครูดีจังหวัดมุกดาหาร สปจ.มุกดาหาร
2533	ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ดีเด่น สปจ.มุกดาหาร และกระทรวงศึกษาธิการ
2536	ครูผู้มีผลงานดีเด่นระดับประถมศึกษา จากสำนักงานคณะกรรมการคุรุสภาจังหวัดมุกดาหาร
2537	ครูผู้สอนสังคมศึกษาดีเด่น สปอ.คำชะอี
2534	ครูผู้สอนคณิตศาสตร์ดีเด่น สปจ.มุกดาหาร และกระทรวงศึกษาธิการ
2535	ครูต้นแบบ สาขาคณิตศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2541	ครูแกนนำและวิทยากรแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ สปจ.มุกดาหาร ครูดีที่หนูรัก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ครูวิทยาศาสตร์ของชุมชน

‘สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์’

สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์ ครูวิทยาศาสตร์และครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว(นวรรัฐ) อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในผู้สร้างนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษา จนเป็นที่ยอมรับของเพื่อนครูในวงการและนักวิชาการด้านการศึกษาอย่างกว้างขวาง

“ห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบฟิงพา” คือแนวคิดหลักในการจัดการเรียนการสอนของสุภาภรณ์ ที่เน้นการให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน และการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ผนวกกับนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นวิทยาการให้เด็กศึกษา เพื่อให้เด็กรุ่นหลังมีโอกาสได้เรียนรู้รากเหง้าของตนเอง ตลอดจนถึงใกล้ตัวที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ผสมผสานไปกับแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

ความมุ่งมั่นและทุ่มเทให้กับงานสอนอย่างต่อเนื่องมากกว่า 20 ปี ทำให้ “สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์” ได้รับรางวัลต่างๆ ในวิชาชีพมากมาย รวมถึงได้รับการยกย่องให้เป็นครูต้นแบบวิชาชีพวิทยาศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในปี 2541

จากวันวารถึงวันนี้

หากไม่มีภารกิจต้องไปบรรยายอบรมเรื่องการสอนวิทยาศาสตร์ ‘แบบฟิงพา’ ให้แก่เพื่อนครูที่ไหน สุภาภรณ์มักจะมาโรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยวแต่เช้าตรู่เสมอ ก่อนระฆังตีบอกเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ เธอจะเดินทักทายนักเรียนที่จับกลุ่มกันอยู่ตามจุดต่างๆ ของโรงเรียน ตั้งแต่สนามหญ้าด้านหน้า เรื่อยไปจนถึงบริเวณหลังโรงเรียนที่มีแปลงเกษตรพืชผักปลูกอยู่มากมาย

นอกจากเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับเด็กนักเรียนแล้ว สุภาภรณ์ยังถือโอกาสนี้สังเกตจุดศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนวิทยาศาสตร์ภายในบริเวณโรงเรียน เพื่อดูว่า จะต้องสร้างจุดศึกษาส่วนใดเพิ่มเติมอีกบ้าง

สุภาภรณ์หยุดแหวะทักทายเด็กนักเรียนหญิงสองคนก่อนถึงทางเข้า *สวนวิทยาศาสตร์* หนึ่งในนั้นนำดอกจ๊กसानเป็นตัวกบมาอวดครู พร้อมกับอธิบาย ฉะฉานว่า หากวางกบบนพื้นแล้วกดลงตรงกัน กบจะกระโดดได้สูงและไกล เด็ก เล่าว่าคุณตาของเธออายุเจ็ดสิบกว่าแล้วเป็นคนประดิษฐ์ขึ้นหลังจากว่างงานใน สวนลำไย การจ๊กसानนี้เป็นงานอดิเรกที่คุณตาของเด็กหญิงทำเพื่อความ เพลิดเพลินเท่านั้น ในยามว่าง พ่อเธอมักจะสานลอบดักปลา สวิง กระบุง กระจาด เก็บไว้ใช้งาน พ่อเหลือเศษ ก็นำมาจ๊กसानตัวกบแจกเด็ก ๆ เป็นของเล่น

“คุณตาของเธอเป็นคนหน้าสนใจมาก” สุภาภรณ์บอกเด็ก “วันหน้าครูจะไป เยี่ยมท่าน ขอให้มาช่วยสอนนักเรียนหัดทำเครื่องจ๊กसानบ้าง”

จากนั้น สุภาภรณ์เดินต่อไปยังสวนวิทยาศาสตร์ที่เด็กนักเรียนชั้น ป.6 ของเธอเมื่อปีกลายได้ช่วยกันสร้างไว้ เพื่อปูทางให้เด็กนักเรียนในรุ่นต่อมาช่วยกัน บำรุงดูแลและขยายงานต่อ สวนแห่งนี้ตั้งอยู่ด้านหลังอาคารเรียนภายในแนว ดันไม้ขนาดใหญ่ สุภาภรณ์ริเริ่มโครงการดังกล่าว และตั้งใจใช้เป็นสื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาต่างๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งใช้เป็นสถานที่หย่อนใจของ ครูและนักเรียนในยามว่าง

“เป็นยังไงบ้าง กิติโชค เอกชัย พิษณุ?” สุภาภรณ์ถามเด็กชายสามคนที่ กำลังช่วยกันหิ้วถังรดน้ำต้นไม้รอบโรงเรียนอย่างชะมัดเขม้น

“เกือบเสร็จแล้วครับครู” เด็กสามคนแย่งกันตอบ สุภาภรณ์ส่งยิ้มให้พวกเขา แทนคำพูด

ระหว่างนั้น มารดาของนักเรียนคนหนึ่งเดินตรงดิ่งมาหาสุภาภรณ์ เธอถาม ถึงสมุนไพรมันที่ครูซื้อชวนให้ปลูกไว้ในสวนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนเมื่อหลายเดือน ก่อน สุภาภรณ์พาเธอไปดู ต้นสมุนไพรมันเหล่านั้นกำลังโตวันโตคืน เนื่องจาก ได้รับการดูแลอย่างดีโดยบุตรของเธอเอง เห็นดังนั้นก็ชื่นใจ คนเป็นแม่จึงสัญญาว่า จะลองหาสมุนไพรมันพันธุ์แปลกๆ มาปลูกให้โรงเรียนอีก สุภาภรณ์ยกมือไหว้แสดงความ ขอบคุณล่วงหน้าก่อนที่มารดาของเด็กจะเดินจากไป ท่าที่อ่อนน้อมถ่อมตน ของครูเช่นนี้เอง ที่ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองเต็มใจเดินเข้ามาในโรงเรียนพร้อมกับ คำถามที่ว่า ตนจะสามารถช่วยเหลือโรงเรียนของลูกหลานอย่างไรบ้าง

ไกลออกไป เด็กนักเรียนคนหนึ่งกำลังเดินทอดน่องสบายอารมณ์ สองมือ ของเขาหอบหิ้วขวดพลาสติกประเภทต่างๆ รุงรัง ครูสุภาภรณ์บอกว่าสิ่งของเหล่านี้เป็นเศษวัสดุเหลือใช้ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก เขาจึงลงทุนแบกของ

เหล่านี้มาจากบ้าน ตั้งใจจะนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือวิทยาศาสตร์เพื่อส่งไปประกวดผลงานทางวิทยาศาสตร์ต่อไป

ใบหน้าที่ฉาบไปด้วยความสุขของเด็กนักเรียนในวันนี้ ทำให้เธออดคิดถึงชีวิตของตนเองในวัยเยาว์ไม่ได้

สุภาภรณ์ มั่นเกตุวิทย์ มีพื้นเพเป็นชาวอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เกิดในครอบครัวฐานะยากจน วัยเด็กของสุภาภรณ์เริ่มต้นศึกษาในโรงเรียนวัดมะกักตอง ที่อยู่ห่างจากบ้านไปราว 5 กิโลเมตร ทุกวันเด็กหญิงต้องเดินทางไปโรงเรียนด้วยเท้า สวมชุดนักเรียนเก่าขอมช่อตามฐานะ จนจบชั้นประถม 4 จึงย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสันป่าตอง ด้วยความเป็นเด็กเรียนดีและมีความมานะพยายาม สุภาภรณ์สามารถเรียนต่อชั้นมัธยมในโรงเรียนบ้านเปียง (สันป่าตองวิทยาคม) ได้สำเร็จ

ในวัยเยาว์ เด็กหญิงสุภาภรณ์ไม่เคยได้พานพบกับวัยของตนเองอย่างแท้จริงเลย เพราะแทนที่จะได้เรียนและเล่นเต็มที่เหมือนกับเด็กอื่นๆ เธอกลับต้องช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้มาจุนเจือครอบครัว บางครั้งถึงขั้นหยุดเรียนไปรับจ้างขึ้นมะพร้าว หรือนำผลหมากรากไม้ไปขายในตลาด เหตุการณ์ดำเนินไปเช่นนี้จนกระทั่งสุภาภรณ์จบมัธยมต้น หลังจากนั้น เธอเริ่มมองหาที่เรียนต่อที่สามารถทำงานไปด้วยได้ในระหว่างเรียน วิทยาลัยครูเชียงใหม่คือจุดหมายที่เลือก เพราะสุภาภรณ์สามารถเรียนภาคค่ำและทำงานในเวลากลางวัน และเป็นธรรมดาของเธอสำหรับการขาดเรียนบางวิชา หากตลาดวันนั้นเลิกช้า เพราะยังมีลูกค้ามาซื้อของเนืองแน่น แต่หากช่วงใดขายของไม่ได้หรือขายไม่ดีติดต่อกัน สุภาภรณ์จำต้องหยุดเรียน เพราะขาดสภาพคล่องทางการเงินสำหรับใช้จ่ายในด้านการศึกษา เธอต้องใช้เวลาเรียนเป็นเวลาถึง 3 ปี จึงจบ ปกศ. และอีกหลายปีต่อมา สุภาภรณ์มีโอกาสมารเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จนได้รับปริญญาตรีจากคณะศึกษาศาสตร์

หลังจากเรียนจบวิทยาลัยครูเชียงใหม่ได้สองปี สุภาภรณ์เลือกสอบบรรจุเป็นครู เริ่มต้นสอนครั้งแรกที่โรงเรียนบ้านโห่งวิทยา อำเภอดอยเต่า ในจังหวัดเชียงใหม่ สอนอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 5 ปี จึงย้ายมาที่โรงเรียนศุภนัยอพยพแปลง 5 ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนแห่งแรกนัก ต่อมาจึงโอนไปสอนที่โรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นารัฐ) โดยเป็นครูวิทยาศาสตร์และครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ครูของชุมชน

แรกเริ่มเดิมที สุภาภรณ์ตั้งความหวังไว้ว่า อาชีพครูจะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของเธอและครอบครัวให้ดีขึ้น แต่การณกลับกลายเป็นว่า โรงเรียนแห่งแรก ที่เธอสอนนั้นตั้งอยู่ในชุมชนกะเหรี่ยงห่างจากบ้านที่เธออยู่อาศัยราว 100 กว่า กิโลเมตร การเดินทางไปกลับแสนลำบาก สุภาภรณ์ต้องโดยสารรถประจำทางข้ามทะเลสาบ และเดินเท้าต่อเข้าไปกว่าจะถึงโรงเรียนที่อยู่ในสภาพทรูกันดารเต็มทน ทั้งชุมชนที่นั่นยังใช้ภาษาแปลกหู แต่งตัวแปลกตา และมีวัฒนธรรมแตกต่างออกไปจากความคุ้นเคยของสุภาภรณ์

ลูกเด็กเล็กแดงชาวกะเหรี่ยงที่นี้เที่ยวเล่นไปมาอย่างไร้อนาคต แม้ทางการจะจัดโรงเรียนไว้ให้ หากพ่อแม่ส่วนมากไม่นิยมส่งลูกมาเรียน เนื่องจากติดขัดในเรื่องภาษาและวัฒนธรรม สภาพการเรียนการสอนในขณะนั้นดำเนินไปอย่างหองยเหงาเต็มที บ่อยครั้งลูกศิษย์ที่มีอยู่ไม่กี่คนของเธอถูกเกณฑ์ไปเข้าพิธีกินผีหรือไหว้ผีเจ้าที่ของชนเผ่า กว่าจะรอคอยให้พิธีกรรมเสร็จสิ้น ก็เป็นอันหมดเวลาเรียนแล้ว

ในยามกลางคืน มีเพียงแสงไฟวอมแวมจากน้ำมันตะเกียงในกระท่อมพักครู ครอบกายแหวดล้อมไปด้วยความมืด เงียบเหงาวังเวง และหนาวยะเยือก บางคืนยังมีเสียงโหยหวนชวนเสียวขวัญของพิธีศพชาวกะเหรี่ยง สุภาภรณ์ไม่มีทางเลือก นอกจากรวบรวมความอดทนและความกล้าหาญทั้งหมดที่มีอยู่สร้างกำลังใจให้ตนเอง เธอพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ดำเนินชีวิตไม่แตกต่างจากชาวบ้านในพื้นที่ ทั้งเลี้ยงหมู และปลูกพืชสวนครัวเองเพื่อนำมาประกอบอาหาร

ไม่นานนัก ความสัมพันธ์ระหว่างครูสาวสุภาภรณ์กับเด็กกะเหรี่ยงดำเนินไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากจะสอนให้เด็กอ่านออกเขียนได้แล้ว บางครั้งเธอยังชวนเด็กนักเรียนไปจับปลาด้วยกัน ส่งเสริมให้เด็กปลูกพืชผักรับประทานเอง เด็กๆ เริ่มคล้อยตามกับสิ่งที่ครูสาวสอน และนำไปบอกเล่าให้พ่อแม่ฟังอีกทอดหนึ่ง นับแต่นั้นมา สุภาภรณ์สังเกตเห็นว่า เด็กเริ่มพัฒนาคุณภาพและทักษะในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น แม้ว่าจะยังคงมีเด็กที่มาเรียนกับเธอไม่มากนักก็ตาม

สุภาภรณ์เริ่มฝึกพูดภาษากะเหรี่ยง และศึกษาวัฒนธรรมของคนเหล่านั้น เพื่อให้เข้าใจพวกเขามากขึ้น เมื่อภาษาพอใช้การได้ สุภาภรณ์จึงมุ่งเข้าหาผู้นำ

ชุมชน สร้างความเข้าใจให้เสาหลักของหมู่บ้านมองเห็นความสำคัญของการศึกษา แบบค่อยเป็นค่อยไป

ในระดับลูกบ้าน สุภาภรณ์เข้าไปช่วยเหลือชาวกระเหรี่ยงในบางโอกาส อาทิ เช่น จัดยาที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยพื้ๆ อ่านหนังสือให้ชาวบ้านฟัง อ่านป้าย ประกาศให้พวกเขาเข้าใจ อ่านจดหมายของทางราชการ เขียนจดหมายให้พ่อแม่ ส่งถึงลูกในเมือง แนะนำธรรมเนียมในการติดต่อกับทางราชการ จนกระทั่งชาวบ้าน เริ่มมองเห็นความสำคัญของการศึกษา

“เรื่องอย่างนี้ พวกสูจะอาศัยครุตลอดเวลาไปได้ เฮามาแต่ผู้เดียว หากสูบ่หัน เฮา ใครจะทำเรื่องพวกนี้ ก็ต้องพวกลูกของสู ถ้าลูกหลานของพวกสูมาเรียน เขา จะทำเรื่องแบบนี้ได้”

สุภาภรณ์โน้มน้าวชาวกระเหรี่ยงให้เห็นความสำคัญของการอ่านออกเขียนได้ และสามารถชี้ชวนให้ชาวบ้านส่งลูกหลานมาเรียนได้เป็นผลสำเร็จ

เมื่อชาวบ้านตัดสินใจส่งลูกเข้าโรงเรียนแล้ว สุภาภรณ์รับอาสาจัดหาชุดนักเรียนและอุปกรณ์การเรียนเท่าที่จำเป็นให้แก่เด็ก แรกๆ นั้นเด็กกระเหรี่ยงที่ไม่คุ้นเคยกับการมาโรงเรียนยังปรับตัวเข้ากับการเรียนไม่ได้ และพยายามจะหนีโรงเรียน แต่สุภาภรณ์ใช้ความรักและเมตตาจนกระทั่งเด็กกระเหรี่ยงเลิกกลัวห้องเรียน นอกจากนี้ เด็กบางคนติดยาสูบ และนำมามวนสูบในห้องเป็นนิสัย สุภาภรณ์จึงพยายามชี้ให้เด็กมองเห็นโทษของสิ่งเสพติด เธอหารูปคนติดยาที่มีร่างกาย ผ่ายผอมและหน้าตาอมโรคมืดข้างฝาห้องให้นักเรียนดู จนนักสูบรุ่นเยาว์เหล่านั้นพากันหวาดกลัว เลิกสูบยาไปตามๆ กัน

สุภาภรณ์กำหนดหลักสูตรการสอนของเธอขึ้นมาอย่างง่าย ๆ ตอนเช้าสอนเลข ตกบ่ายคัดไทย จากนั้นเลิกเรียน และแยกย้ายกันกลับบ้าน ผ่านไปเช่นนี้วันแล้ววันเล่า

ครั้นสอนนานวันเข้า สุภาภรณ์เริ่มมองเห็นความว่างเปล่าในการสอนของเธอ แม้เด็กกระเหรี่ยงเริ่มพูด-เขียนภาษาไทยได้ คิดเลขเป็นบ้าง แต่ความรู้เหล่านั้นกลับไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันของพวกเขาเท่าใดนัก

“ธรรมชาติและความต้องการ เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้” คือปรัชญาแท้จริงของการศึกษาที่สุภาภรณ์ค้นพบจากประสบการณ์ของตนเอง

คิดได้ดังนั้น สุภาภรณ์จึงปรับการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้วิชาที่เด็กเล่าเรียนสามารถเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตประจำวันของเด็กกระเหรี่ยงได้ เช่น เมื่อเด็กเรียน

ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิชาอื่นๆ จนมีความรู้ระดับหนึ่งแล้ว สุภาภรณ์จะแนะนำให้เด็กเลี้ยงดูสัตว์เลี้ยงของตนเองที่บ้านตามขั้นตอนของพัฒนาการการเติบโตของสัตว์ ตามข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการเรียนวิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต และฝึกนับปริมาณของสัตว์เลี้ยงจากความรู้ที่ร่ำเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ หากเด็กคนใดสนใจจะเลี้ยงสัตว์ชนิดไหน ครูยังแนะนำให้ศึกษาประโยชน์ที่จะได้รับ และคำนวณค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูว่าคุ้มค่ากันหรือไม่ เด็กบางคนต้องการปลูกพืชผักจะต้องศึกษาเรื่องสภาพอากาศ ดิน และปุ๋ยก่อน จึงจะลงมือปลูกได้

ครอบครัวลูกศิษย์หลายคนของสุภาภรณ์ประกอบอาชีพค้าขายอยู่ในตลาด แต่การซื้อขายมักเป็นไปแบบไม่มีระบบ และถูกเอารัดเอาเปรียบจากการต่อรองของผู้ซื้อบางราย เมื่อผ่านประสบการณ์การเรียนกับครูสุภาภรณ์ เด็กสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินของตนเอง นับตั้งแต่การคำนวณปริมาณอาหารและน้ำหนักของหมู การอ่านตัวเลข รู้จักการต่อรองราคาที่จะไม่ทำให้ตนเองขาดทุน และสื่อสารภาษากลางได้

สมัยเป็นเด็ก ครูของสุภาภรณ์มักสอนให้นักเรียนประณามชาวบ้านที่ค้าขายว่าเป็นพวกคดโกง และครูเหล่านั้นพากันตั้งป้อมรังเกียจเธอด้วย เพียงเพราะครอบครัวของสุภาภรณ์ประกอบอาชีพค้าขาย ท่าที่ดังกล่าวสร้างความระทมใจให้แก่สุภาภรณ์ไม่น้อย ครั้นได้มาเป็นครูอีกกว่า 10 ปีต่อมา สุภาภรณ์จึงส่งเสริมให้เด็กยากจนที่ทำมาค้าขายได้ทำหน้าที่ของตนอย่างซื่อสัตย์สุจริต มีประสิทธิภาพ และภาคภูมิใจในอาชีพของครอบครัว

สุภาภรณ์ทำงานในโรงเรียนบ้านโห่งวิทยาด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นจนเวลาผ่านไป 5 ปี หากตลอดระยะเวลาของการทำงานที่นี้ สุภาภรณ์กลับไม่เป็นที่โปรดปรานของครูใหญ่เท่าใดนัก สาเหตุสำคัญมาจากวิธีการสอนที่แปลกแหวกแนวของเธอในขณะนั้น วิธีการสอนแบบใหม่นี้ยังชักนำให้ครูอื่นๆ ในโรงเรียนพากันเห็นงามตามอย่างด้วย ในที่สุดครูใหญ่จึงหาเหตุให้สุภาภรณ์ต้องอเปิดตนเองไปจากโรงเรียน และย้ายไปสอนในโรงเรียนศูนย์อพยพแปลง 5 ที่ตั้งอยู่ไม่ห่างจากโรงเรียนเดิมมากนัก

สภาพของโรงเรียนแห่งใหม่นี้ทรูกันดารไม่ยิ่งหย่อนกว่าโรงเรียนที่เธอจากมาเลย ทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนต่างไม่เห็นความสำคัญของโรงเรียนมากกว่าเป็นสถานที่ดูแลเด็กให้ปลอดภัย เนื่องจากภูมิประเทศของพื้นที่แถบนั้นเต็มไปด้วย

ด้วยหนองน้ำ ที่ลูกหลานชาวบ้านมักพลัดตกลงไปเสียชีวิตอยู่เนืองๆ ช้าเด็กบางคนยังเคยได้รับอันตรายจากการระเบิดปลาของชาวบ้านอีกด้วย

สุภาภรณ์พยายามใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของเด็กอย่างเต็มที่ เธอชอบพาเด็กออกไปศึกษาพันธุ์ปลาในทะเลสาบ ศึกษาทิศทางของลมที่พัดผ่านมา บ่อยครั้ง สุภาภรณ์พาเด็กนักเรียนไปเก็บเศษปลาเล็กปลาน้อยตามหนองน้ำที่ลอยตายเป็นแพโดยฝีมือชาวบ้านที่ลักลอบระเบิดปลา นำมาทำเป็นปลาร้าเก็บไว้รับประทานได้นาน โดยครูเป็นผู้ออกทุนส่วนตัวซื้อเกลือและไหให้เด็ก รวมทั้งเป็นผู้สาธิตวิธีทำเป็นตัวอย่างด้วย นอกจากนี้จะเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าแล้ว ยังเป็นการฝึกสอนอาชีพที่สามารถทำได้ในท้องถิ่นให้แก่ลูกศิษย์ชาวกะเหรี่ยงของเธอด้วย

นอกจากแหล่งน้ำที่กระจายอยู่จำนวนมาก ภูมิประเทศทางแถบภาคเหนือยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยเห็ดป่าที่ชาวบ้านนิยมเก็บนำมาบริโภค แต่หลายชนิดเป็นเห็ดมีพิษที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และนำมารับประทาน ทำให้เกิดความเจ็บป่วยทั้งที่ป้องกันได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นสุภาภรณ์จึงสอนลูกศิษย์ของเธอให้รู้จักแยกแยะเห็ดที่รับประทานได้และเห็ดมีพิษ และขอให้นำความรู้ไปถ่ายทอดยังครอบครัวของแต่ละคน บางครั้งบางครั้ง เธอยังเชิญชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการสังเกตชนิดของเห็ดมาสอนเด็กด้วย พร้อมกับให้คำแนะนำว่า เห็ดชนิดใดเป็นที่นิยมรับประทานและสามารถนำไปขายได้ เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัวของนักเรียนที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

สุภาภรณ์ไม่เคยละเลยที่จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงมาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เช่น ในยามฤดูสัตว์มีพิษกัด ชาวกะเหรี่ยงมักนำสมุนไพรมาทาบริเวณที่ถูกกัดและใช้ผ้าพันปิดไว้เพื่อรักษา ขณะที่วิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่แนะนำให้ปิดแผล ดังนั้น สุภาภรณ์จึงประยุกต์ภูมิปัญญาทั้ง 2 ด้านนี้เข้าด้วยกัน เธอสอนให้เด็กมองเห็นคุณประโยชน์ของสมุนไพรที่ชาวบ้านใช้ เนื่องจากพิสูจน์ได้ว่าใช้แล้วบรรเทาอาการได้ดี ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เด็กเห็นว่า แผลจะหายเร็วขึ้นและไม่ติดเชื้อ หากไม่ใช้ผ้าปิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผ้าพันแผลสกปรกหรือไม่สะอาดจะทำให้เกิดอาการติดเชื้อลุกลามได้

หลักการสอนวิทยาศาสตร์ของสุภาภรณ์นั้น เธอมักจะให้เด็กเรียนรู้เรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัวพวกเขา ก่อน แล้วชวนให้นักเรียนช่วยกันค้นหาคำตอบหรือคำอธิบาย

ทางวิทยาศาสตร์ที่ง่ายต่อการเข้าใจ ในการเรียน หากมีโอกาสดอดแทรกแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีได้ ครูอย่างสุภาภรณ์จะไม่ยอมปล่อยให้โอกาสนั้นผ่านเลยไป

ครั้งหนึ่งสุภาภรณ์เดินเข้ามาในห้องเรียนและพบว่า นักเรียนกำลังพูดคุยถึงปัญหาเรื่องเพื่อนทะเลาะกันเมื่อวันวาน ได้โอกาสเหมาะ เพราะครูกำลังจะชวนลูกศิษย์เรียนเรื่อง “พลังงานในธรรมชาติ” อยู่พอดี สุภาภรณ์ร่วมวงนั่งฟังเด็กๆ เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น เมื่อจบแล้ว เธอจึงโยงเข้าเรื่องที่ตั้งใจนำมาสอนวันนี้ว่า การทะเลาะเบาะแว้ง เตะต้อย ต่ำว่าทุบตี เป็นการใช้พลังงานของร่างกายในทางที่ไม่สร้างสรรค์

“ถ้าเราใช้พลังงานที่มีอยู่ในตัวรดน้ำต้นไม้ ออกกำลังกาย จะได้ประโยชน์มากกว่า” สุภาภรณ์ อรรถาธิบาย เมื่อเห็นเด็กๆ ยังมีสีหน้างุนงง เธอจึงยกตัวอย่างต่อไปว่า “ในยามที่แดดออก น้ำเคลื่อนไหว และลมพัด จะให้พลังงานและคุณค่าแก่สิ่งมีชีวิตต่างๆ บนพื้นโลก พวกเราก็เช่นกัน ต้องออกแรงเพื่อให้เกิดคุณค่า”

เมื่อนักเรียนเข้าใจชัดเจนขึ้นแล้ว ครูจึงรุกต่อว่า พลังงานจะมาจากทางใดได้อีก คราวนี้เด็กๆ ไม่ตอบ หากขออนุญาตครูออกจากห้องเรียน เพื่อไปศึกษาเรื่องพลังงานในร่างกายที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการวิ่ง กระโดดเชือก รดน้ำต้นไม้ หรือเก็บขยะ พอได้เหงื่อกันพอสมควรแล้ว นักเรียนจึงพากันกลับเข้าห้องเรียน เพื่อหาผลการทดลองที่ได้ และบันทึกข้อมูลส่งครู

การจัดการเรียนรูแบบนี้ สร้างความงุนงงสงสัยให้แก่ครูใหญ่และเพื่อนครูบางคน กระทั่งทำให้ถูกมองว่า สุภาภรณ์ละเลยหน้าที่ หากเธอมิได้วิตกกังวลกับสายตาเหล่านั้นเท่าใดนัก ยังคงเดินหน้าจัดการเรียนด้วยวิธีที่เธอเชื่อว่าส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของเด็ก ประกอบกับในระยะหลังเริ่มมีครูจากโรงเรียนอื่นสนใจเข้ามาขอดูงานสอนของสุภาภรณ์มากขึ้น จากวิธีบอกเล่าปากต่อปาก ทำให้เธอยิ่งเกิดความมั่นใจในแนวการสอนของตนเองว่าเดินมาถูกทาง

ท่ามกลางสายตาแปลกๆ ของครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนที่มีต่อเธอ สุภาภรณ์ยังเคยแอบเห็นครูบางคนนำแนวการสอนของเธอไปใช้ ในเวลาต่อมา เธอจึงถือโอกาสใช้เวลาระหว่างเดินทางไป-กลับบ้านและโรงเรียน ที่ใช้เวลาอยู่บนรถราว 2 ชั่วโมงบนเส้นทางกว่า 100 กิโลเมตรในแต่ละวัน นิเทศการจัดการเรียนการสอน ‘แบบพึ่งพา’ ให้แก่เพื่อนครูที่สนใจ และพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตลอดจนปัญหาในการสอนซึ่งกันและกัน

สุภาภรณ์พัฒนาการสอนของตนเองในโรงเรียนศูนัยอพยพแปลง 5 เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปี 2540 เธอจึงตัดสินใจขอย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นวรรัฐ) เพื่อความสะดวกในการเดินทางของคณะครูต่างโรงเรียนที่แวะเวียนเข้ามาขอคูงานจากเธอมากขึ้นในระยะหลังๆ

ห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพา

ผู้เรียนสำคัญที่สุด

สุภาภรณ์จำได้ดีว่า เธอสนใจวิชาวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ยังศึกษาอยู่ชั้นประถมถึงแม้ว่าครูของเธอในขณะนั้นไม่เคยส่งเสริมและพัฒนาความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก ให้กลายเป็นผู้มีความสามารถในเชิงวิทยาศาสตร์เลยก็ตาม

วันหนึ่งเมื่อเด็กหญิงถามครูว่า หากฝึ่งน้ำแข็งไว้ในดินแล้วน้ำจะไหลไปในทิศทางใด คำตอบที่เธอได้รับ กลับเป็นส้อมเสียงตวาดจากคนเป็นครูว่า

“ถามอะไรโง่ๆ”

สุภาภรณ์ยังจำความรู้สึกตอนนั้นได้ดี คำตอบเช่นนี้แหละที่ทำให้ไฟแห่งความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของเด็กให้มอดไหม้ได้ทัน

‘ถ้าฉันเป็นครู ฉันจะไม่ทำแบบนี้แน่’ เธอคิดในเวลาต่อมา นับตั้งแต่เริ่มต้นทำงานในอาชีพครู

ในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ สุภาภรณ์ให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศที่ดี ทั้งในทางกายภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอน

ดังนั้น สุภาภรณ์จึงอนุญาตโดยไม่ลังเลเลย เมื่อในวันหนึ่งนักเรียนบอกครูว่าพวกเขาขอไปนั่งเรียนที่ใต้ต้นไม้ในบริเวณด้านหลังโรงเรียน เนื่องจากห้องเรียนในอาคารเรียนหลังใหม่นั้นร้อนอบอ้าว เพราะยังไม่ได้ติดตั้งพัดลมเพดานเพื่อช่วยผ่อนคลายความร้อน

ภายในห้องเรียน ทั้งครูและเด็กตกลงว่าจะไม่จัดโต๊ะเรียงแถวหันหน้าเข้าหากะดานเหมือนที่เคยทำๆ มา หากทุกคนช่วยกันจัดโต๊ะเป็นวงโค้ง เหลือพื้นที่ตรงกลางห้องไว้ให้ใครต่อใครได้ออกมาบอกเล่าประสบการณ์และความคิดเห็นของตน บางครั้งคนเล่าจะถูกตั้งคำถามจากเพื่อนและครูที่นั่งอยู่รายล้อม

นอกจากนั้นแล้ว ครูยังอนุญาตให้นักเรียนนำต้นไม้หนานาพันธุ์มาปลูกใส่กระถางตั้งไว้ในห้องเรียน หรือจะแขวนไว้ตามหน้าต่างให้ดูเพลินตาก็ได้ รวมถึงเด็ก ๆ ยังสามารถนำปลาใส่ตู้เลี้ยงไว้ในห้อง ทั้งหมดนี้ มิได้เป็นไปด้วยจุดประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินอย่างเดียว หากครูยังบอกให้ทุกคนคอยเฝ้าสังเกตการเจริญเติบโต และความเปลี่ยนแปลงของพืชและสัตว์เหล่านั้น เพื่อฝึกสร้างกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ให้เกิดขึ้นจากการสัมผัสของจริง

โดยทั่วไป ชั่วโมงเรียนของสุภาพบุรุษมักเริ่มต้นด้วยการให้เด็กนักเรียนเล่าเรื่องที่ตนพบเห็นในวันที่ผ่านมา เด็ก ๆ สนุกกับการเรียนในรูปแบบนี้มาก ดูเหมือนแต่ทุกคนจะมีเรื่องราวในใจอยากเล่าให้เพื่อนและครูฟังอยู่ไม่ขาด หากเห็นว่าเรื่องใดที่มีประเด็นน่าสนใจเป็นพิเศษ ครูสุภาพบุรุษจะหาจังหวะคอยตั้งคำถามและกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสคิดตามไปด้วย ก่อนจะโยนเข้าสู่สาระการเรียนรู้ที่ต้องการ

เหลเจียวเป็นหัวหน้าชั้นประถม 6 เด็กชายมักมีประสบการณ์แปลก ๆ มาเล่าให้เพื่อนฟังอยู่เสมอ เช่นเดียวกับเช้าวันนี้ ระหว่างที่เหลเจียวเดินทางมาโรงเรียน เขาพบชาวบ้านกลุ่มหนึ่งกำลังมุงดูรอยตีนเสือที่เหยียบย่ำอยู่ตรงบริเวณดินเขา เหลเจียวจึงถือโอกาสมุงดูกับเขาด้วย

เมื่อเด็กชายเล่าจบ ครูสุภาพบุรุษขอให้เขาอธิบายรูปร่างลักษณะของตีนเสือให้เพื่อนในห้องฟัง

“ผมบอกไม่ถูก แต่ผมวาดรูปได้” เหลเจียวบอก ก่อนจะลงมือวาดภาพตีนเสือที่เขาพบบนกระดานดำ

ระหว่างที่เหลเจียวบรรยายวาดรูปอยู่หน้าชั้น เด็กอื่น ๆ ก็สนุกขึ้นมาบ้าง จึงขออนุญาตครูออกมาวาดภาพเสือ ที่มีรูปร่างหน้าตาแตกต่างกันไปตามจินตนาการของแต่ละคน

เมื่อนักเรียนวาดภาพเสร็จ ครูสุภาพบุรุษจึงสรรหาหนิทานและตำนานเกี่ยวกับเสือมาเล่าให้ฟัง ในนิทานเหล่านั้น เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์สำหรับตนเอง

ครั้นเห็นว่าเด็กเริ่มคุ้นเคยกับเสือมากขึ้น ครูเลยฉวยโอกาสเข้าเรื่องที่จะเรียนรู้กันวันนี้ ในหัวข้อ “การเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิต” โดยใช้ “เสือ” เป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษา

“ใครรู้บ้างว่าในประเทศไทยเป็นถิ่นอาศัยของเสือพันธุ์ใดบ้าง และเสือเหล่านั้นดำรงชีวิตอยู่อย่างไร” ครูสุภาภรณ์โยนคำถามแก่เด็กๆ

หลังจากเงียบไปครู่หนึ่ง เด็กบางคนพยายามตอบคำถามครูเท่าที่พอจะนึกออก เมื่อเห็นว่าไม่มีใครตอบได้มากกว่านั้นแล้ว ครูจึงขอให้เด็กๆ ไปช่วยกันค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเสือเพิ่มเติมก่อนจะมาเล่าสู่กันฟังในช่วงต่อไป ขณะเดียวกันสุภาภรณ์เองต้องทำการบ้านในเรื่องนี้เช่นเดียวกับเด็กด้วย เพื่อคอยทำหน้าที่เพิ่มเติมเสริมความรู้ให้แก่เด็กในส่วนที่ยังขาดหายไป

เมื่อเด็กเข้าใจเรื่องเสือดีแล้ว คราวนี้ครูจะชักชวนให้เด็กศึกษาเรื่องราวของสัตว์ชนิดอื่นๆ ดูเหมือนจะง่ายขึ้น

นอกจากการเรียนในห้องแล้ว สุภาภรณ์ยังชอบพานักเรียนออกไปตระเวนตามแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น แม้เด็กเหล่านี้จะมีโอกาสใช้ชีวิตสัมผัสทุ่งนาป่าเขาอยู่จนซาซิ่นแล้วก็ตาม แต่การออกไปพร้อมกับครูนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะครูไม่ได้พาพวกเขาไปเที่ยวเล่นเฉยๆ หากเด็กจะได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งที่อยู่แวดล้อมตน และสามารถนำมาเชื่อมโยงให้เป็นประโยชน์กับการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ตัวอย่างที่เด่นชัดในเรื่องนี้คือ การสอนวิธีจับปลา

ปกติเด็กชาวเหนือเป็นนักจับปลาตั้งแต่อายุยังน้อย พวกเขาไม่เคยมีความรู้มาก่อนว่า การจับปลาที่ยังมีขนาดเล็กขึ้นมาเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า และทำลายระบบนิเวศน์โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซ้ำบางครั้งเมื่อจับมาแล้วไม่ได้นำไปบริโภค เพราะปลาตัวเล็กเกินไป แต่ไม่มีใครคิดปล่อยปลากลับคืนลงสู่ลำน้ำ

“ครูคิดว่าพวกเราต้องเปลี่ยนวิธีจับปลาใหม่” สุภาภรณ์ บอกเด็กๆ ในวันหนึ่ง “เราจะต้องจับเฉพาะปลาตัวโตๆ หรือปลาที่ตายแล้วเท่านั้น” ครูขยายความต่อ ก่อนจะชี้ให้เด็กเห็นว่า หากทุกคนไม่รักษาลูกปลาให้เจริญเติบโตและขยายพันธุ์ต่อไปผู้คนและลูกเด็กเล็กแดงในหมู่บ้านจะไม่มีปลากิน หรือมีไม่เพียงพอ

ดูเหมือนว่า เด็กๆ จะเริ่มเข้าใจความจำเป็นที่พวกเขาต้องจับปลาที่โตเต็มที่แล้ว แต่ปลาทายนั้นสิ ยากจะทำใจยอมรับ

“เราจะกินปลาที่ตายแล้วได้หรือครู” เด็กชายท่าทางแก่นแก้วคนหนึ่งตั้งข้อสงสัย เพราะสิ่งที่เด็กๆ ในหมู่บ้านเห็นกันจนชินตา คือ ผู้ใหญ่จะเลือกกินเฉพาะปลาเป็น ส่วนปลาทายนั้นคัดทิ้ง

“กินได้สิ ครูจะทำให้พวกเธอกินเอง” สุภาภรณ์บอก

ครูอธิบายต่อไปว่า ปลาตายเหล่านี้เป็นปลาที่โดนสะเก็ดระเบิดของชาวบ้านที่ลักลอบจับปลาด้วยวิธีการสกปรกและทารุณ ดังนั้น จึงไม่มีโรคภัยใดๆ ให้นำมาตากแล้ว ในวันต่อมา สุภาภรณ์พาลูกศิษย์ไปเรียนวิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตที่ริมทะเลสาบอีกครั้ง หากวันนี้ครูหิวไห้มาด้วยหลายใบ พร้อมกับชักชวนเด็กให้ช่วยกันช้อนปลาที่เพิ่งลอยตายใหม่ๆ อยู่ริมทะเลสาบนำมาโรยเกลืออัดใส่ไหจนกระทั่งเต็มทุกใบ

“อีกไม่เกิน 1 เดือน ทุกคนจะมีปลาร้าเก็บไว้กินได้อีกนาน” ครูบอกเด็กๆ

ธนาคารขยะ

เมื่อครั้งสอนในโรงเรียนตามถิ่นทุรกันดาร สุภาภรณ์ประสบกับปัญหาขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์ทดลองทางวิทยาศาสตร์ ครั้นย้ายมาสอนในโรงเรียนที่มีเครื่องมือเครื่องไม้เครื่องมือบ้าง การเบิกสิ่งของเหล่านี้มาใช้กลับกลายเป็นเรื่องลำบากแสนเช้ง

สุภาภรณ์ยังจำภาพตู้ขนาดใหญ่ที่ใช้เก็บเครื่องมือทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่ตั้งตระหง่านอยู่ในห้องเก็บของนั้นได้ดี มันถูกลือคด้วยกุญแจแน่นหนา มีคราบฝุ่นและใยแมงมุมเกาะอยู่ตามพื้นผิวของตู้ ดูไม่ต่างจากตู้เก็บของในพิพิธภัณฑ์ที่ถูกรังน้ำ ในยามที่สุภาภรณ์ต้องการขอเบิกอุปกรณ์บางส่วนไปใช้ คนถือกุญแจจะเดินเข้ามาพร้อมกับกุญแจพวงยักษ์ที่มีลูกกุญแจจำนวนมาก กว่าจะควานหาดอกที่ถูกต้องก็กินเวลานาน ราวกับว่าไม่เคยมีใครขอให้เปิดมาก่อนเลยนอกจากเธอ

บ่อยครั้งที่สุภาภรณ์นึกเหนื่อยหน่ายกับการเบิกเครื่องมือทดลองเหล่านี้มาใช้

แต่ครูอย่างสุภาภรณ์ไม่ยอมจำนนกับปัญหาได้ง่ายๆ เธอมองเห็นหนทางแก้ปัญหการใช้เครื่องมือทดลองทางวิทยาศาสตร์ โดยให้นักเรียนช่วยกันคิดว่า จะหาอุปกรณ์เหลือใช้อะไรมาดัดแปลงเป็นเครื่องมือทดลองที่ปลอดภัย ได้ฟังโจทย์ทำทนายเช่นนี้ เด็กๆ ชั้น ป.6 จึงช่วยกันคิดชะมัทก์เซมัน

ในที่สุด นักเรียนเสนอให้นำวัสดุเหลือใช้มาเป็นวัตถุดิบ ไม่นานต่อมา ขวดน้ำดื่มพลาสติก ขวดน้ำยาล้างจาน ถ้วยน้ำดื่ม กล่องยาสีฟัน กล่องผงซักฟอก ตลอดจนเศษวัสดุอื่นๆ ต่างถูกนำมาดัดแปลงประดิษฐ์เป็นเครื่องมือทดลองทาง

วิทยาศาสตร์ นับเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ และแก้ปัญหาเรื่อง
สิ่งแวดล้อมได้ในเวลาเดียวกัน เด็กๆ จะช่วยกันนำถังไปรอรับวัสดุเหลือใช้จาก
โรงอาหารและบ้านเรือนของตนเอง จากนั้นนำมาคัดแยกประเภทให้ตรงกับกร
ใช้สอยต่อไป รวมทั้งนำมาใช้ประดิษฐ์สื่อการเรียนในวิชาอื่นๆ นอกเหนือไปจาก
วิชาวิทยาศาสตร์ได้ด้วย

เศษขยะเหลือใช้เหล่านี้หลังจากได้รับการคัดแยกประเภทแล้ว จะถูกจัด
เก็บไว้อย่างเป็นสัดส่วน หากใครต้องการนำไปใช้ หรือนำมาเก็บเพิ่ม วิธีการ
ดำเนินงานเป็นไปในรูปแบบเดียวกันกับระบบธนาคาร โดยนักเรียนต่างพร้อมใจ
กันเรียกสถานที่เก็บเศษวัสดุเหลือใช้เหล่านี้ว่า “ธนาคารขยะ”

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยาการ

ชีวิตที่คลุกคลียาวนานอยู่ในชนบท ทำให้สุภาพรณมองเห็นว่า คนไทยรุ่น
เก่ามีการดำเนินชีวิตที่แสนเรียบง่าย หากแฝงไว้ด้วยความฉลาด ช่างคิด และมี
เหตุผล โดยเฉพาะการนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาใช้แก้ปัญหาในเรื่องความ
เป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสมตามอัตภาพ

คนรุ่นใหม่อาจมองข้ามคุณค่าในเรื่องเหล่านี้ แต่สุภาพรณไม่ยอมทิ้งช่วง
ภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน จุดเริ่มต้นตระหนักในเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นที่บ้านของ
เธอเอง เมื่อครั้งที่สุภาพรณกลับไปพักผ่อนกับบิดามารดาในระหว่างปิดภาคเรียน
และเห็นมารดาทำเครื่องมือเครื่องใช้เก่าๆ ของชาวเหนือออกมาจากโรงเก็บของ
สุภาพรณก็สงสัยอยู่คราหนึ่งว่า มารดาซื้อของเหล่านี้ออกมาทำไม เหมือนจะ
เดาใจบุตรสาวได้ มารดาของเธอจึงรีบชิงบอกก่อนว่า

“ของพวกนี้ยังใช้งานได้ดีอยู่ มีแต่ฝุ่นเท่านั้นละ ที่ทำให้มันดูเก่า”

ดูเหมือนคำบอกเล่าของมารดาจะจุดประกายให้สุภาพรณต้องการศึกษา
เทคนิคการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือของคนในยุคก่อน เพราะยิ่งพิศดูยิ่งพบว่า
ของใช้ทุกชิ้นล้วนประดิษฐ์และพัฒนาขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน
ของผู้คนโดยแท้จริง ผ่านการจินตนาการ คิดค้น กลั่นกรอง และทดลองจนกระทั่ง
เห็นว่าใช้งานได้ดี

กระบวนการเหล่านี้คือเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ไม่จำเป็นต้อง
ต้องหมายถึงการประดิษฐ์สิ่งของที่ต้องใช้ความรู้ขั้นสูงเสมอไป การนำความรู้

พื้นฐานที่มีมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพก็น่าจะเพียงพอแล้ว หากเด็กได้เรียนรู้กระบวนการดังกล่าว ต่อไปในอนาคตเมื่อเขามีความรู้อีกมากขึ้น เด็กจะสามารถพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นได้

สุภาภรณ์สอนให้นักเรียนมองเห็นคุณค่าของท้องถิ่นตนเอง เริ่มจากขอให้เด็กนำเครื่องใช้ไม้สอยเก่าๆ ของคนในครอบครัวที่เคยใช้ประกอบอาชีพที่เลิกใช้แล้วมาแสดงให้เห็นในชั้นเรียนดู เช่น กระจอก เครื่องมือจับปลา เครื่องตำข้าว เครื่องจักสานต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาลักษณะของเครื่องมือ ตลอดจนวิธีการนำมาใช้งาน บางครั้งยังเชิญเจ้าของหรือผู้ประดิษฐ์เครื่องมือเหล่านั้นมาบรรยายและสาธิตวิธีใช้และวิธีประดิษฐ์ให้แก่นักเรียนด้วย

ในยามว่างเทศกาลแสดงประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเหนือ สุภาภรณ์มักถือโอกาสพานักเรียนไปศึกษาขนบธรรมเนียมต่างๆ อยู่เสมอ การไปแต่ละครั้งนอกจากจะได้ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมแล้ว สุภาภรณ์ยังมองหาแง่มุมในการศึกษาวิทยาศาสตร์ไปพร้อมกัน เช่น ครั้งหนึ่งเธอเคยพาเด็กไปชมการสร้างและจุดโคมลอยในประเพณียี่เป็ง เพื่อศึกษาประเพณีของท้องถิ่น ขณะเดียวกันเด็กสามารถศึกษาเรื่องสสารและพลังงานความร้อนได้ด้วย

ยิ่งศึกษามากเท่าไร สุภาภรณ์ก็ยิ่งตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพบุรุษมากเท่านั้น

สุภาภรณ์จำได้ว่า เมื่อครั้งยังเป็นเด็กชายของในตลาด เธอมักมีอาการปวดแขนขาอยู่เนืองนิตย์ ได้อาศัยยาหม่องสมุนไพรพื้นบ้านจากยายที่ขายของอยู่เคียงกันช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยนั้นจนทุเลาลงไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียบง่ายแต่ยังประโยชน์ได้ทุกเมื่อเช่นนี้เอง ที่คนรุ่นใหม่ไม่ควรมองข้าม หากควรธำรงรักษาต่อไปให้ถึงที่สุด

บางครั้งสุภาภรณ์จะพานักเรียนตระเวนไปหาความรู้จากหมอยาสมุนไพร เพื่อให้เด็กรู้จักสังเกตและแยกแยะลักษณะของสมุนไพรชนิดต่างๆ ตลอดจนสรรพคุณในการใช้เป็นยา บางคราวชักชวนกันไปค้นหาสมุนไพรตามแหล่งต่างๆ เพื่อนำกลับมาปลูกในสวนวิทยาศาสตร์ที่อยู่ภายในบริเวณด้านหลังโรงเรียน

แนวคิดห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพา

‘ห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพา’ เน้นการจัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศอบอุ่น ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและแสดงออก ตลอดจนสามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจได้ ครูไม่มีแผนการสอนตายตัว แต่มีแผนการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเรียนวิทยาศาสตร์แบบพึ่งพาจะเริ่มต้นจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร และใช้สื่อจากสิ่งแวดล้อมและชุมชนที่เน้นความประหยัดหากมีประสิทธิภาพ โดยส่วนหนึ่งประดิษฐ์จากเศษวัสดุเหลือใช้จำพวกขวดน้ำพลาสติก ขวดเหล้า ถ้วยน้ำดื่ม ก่องยาสูบ เป็นต้น

ส่วนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรนั้น ครูจะเลือกสรรความรู้ดั้งเดิมของท้องถิ่นมาศึกษา เช่น การลอยชั้นสลุ่ท้องฟ้าของโคเมย์เป็งโดยใช้พลังงานความร้อน หรือการนำภูมิปัญญาในด้านการใช้สมุนไพรของชาวบ้านมาผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน เป็นอาทิ

ในด้านการเรียนการสอน จัดทั้งในห้องเรียน และสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียนเป็นจุดศึกษาให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้โดยไม่จำกัดเวลา

แม่อุ้ยติบ หนึ่งในผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนที่มีความรู้ความชำนาญเรื่องสมุนไพรทำให้ความเอ็นดูแก่สุภาพรณและนักเรียนของเธอเสมอ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสุภาพรณเคยอาสาเข้าไปช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาให้แก่กลุ่มหมอยาไทย ในการจัดหาทุนซื้อเครื่องอบยาให้แก่ชุมชน

“ครูจะเอาสมุนไพรแก้ปวดเมื่อยไปลองบ้างไหม” แม่อุ้ยติบร้องทักเมื่อเห็นสุภาพรณไพล่หน้ามาเยี่ยมเยือน

“ข้าเจ้าอยากให้แม่อุ้ยไปให้ความรู้เด็กมากกว่าเจ้า” สุภาพรณ แจ้งความประสงค์ของเธอ

“ไปสิ เมื่อไหร่ล่ะ” แม่อุ้ยติบรับคำด้วยความกระตือรือร้น ไม่นานหลังจากนั้น เด็กนักเรียนจึงได้เรียนเรื่องสมุนไพรที่นำมาใช้เป็นยาจากผู้เฒ่าของชุมชน ไม่เพียงแต่ได้ความรู้ในเรื่องยาไทยเท่านั้น ระหว่างที่สอน แม่อุ้ยยังเล่านิทานพื้นบ้าน

เกร็ดประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคนเก่าคนแก่ในท้องถิ่นให้ได้แก่นักเรียนชั้นประถม 6 ของเธอฟังอีกด้วย

ขั้นตอนการสอนห้องเรียนวิทยาศาสตร์แบบฟังพา

1. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

- เน้นบรรยากาศทั้งในและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้
- เน้นความเป็นธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดจุดศึกษาต่างๆ และการจัดหาสื่ออุปกรณ์
- เน้นความสะอาดและปลอดภัย

2. วางแผนการสอน

- ศึกษาหลักสูตรและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- จัดเตรียมแผนการเรียนรู้ เอกสาร และสื่อให้พร้อม
- ประสานงานล่วงหน้ากับส่วนที่เกี่ยวข้องในกรณีที่จะออกไปปฏิบัติ

กิจกรรมนอกสถานศึกษา

- จัดเตรียมจุดศึกษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

3. ขั้นตอนการสอน

- ทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียนทุกครั้ง โดยใช้เครื่องมือหลายรูปแบบ
- กิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้กำกับ และใช้แหล่งวิทยาการนอกห้องเรียนในลักษณะการฟังพา ได้แก่ การฟังพา ชุมชน โดยการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้แก่เด็ก และการฟังพาสีสิ่งแวดล้อม โดยใช้สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนเป็นจุดศึกษาหรือสื่อการสอน

4. ขั้นวัดและประเมินผล

- ประเมินจากสภาพจริงที่เกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน
- จัดทำแฟ้มสะสมงานรูปแบบต่างๆ
- ประเมินผลทุกระยะ ได้แก่ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน

นอกจากศึกษาหาความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาดั้งเดิมในท้องถิ่นแล้ว สุภาภรณ์ยังพาเด็กไปพบปะพูดคุยกับเกษตรกรในชุมชนที่ได้ชื่อว่ามี ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเกษตร เพื่อเด็ก ๆ จะได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงอาชีพเกษตรกรรมของครอบครัวตนเอง บางครั้งพวกเขายังได้ความรู้ใหม่ทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยไม่คาดหมายมาก่อนล่วงหน้า

ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คือ หลังจากเข้าไปเยี่ยมชมเย็บสวนลำไยของ เกษตรกรสูงอายุผู้หนึ่ง เด็กนักเรียนได้รับความรู้จากคุณลุงผู้นั้นว่า ยุงชอบบินมา ตอมใบลำไย

เมื่อกลับไปโรงเรียนเด็ก ๆ จึงเกิดแนวคิดที่จะทำเครื่องมือดักจับยุงที่ ประหยัดและปลอดภัย โดยนำใบลำไยที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่นมาตัดใส่ถัง ทำ เป็นเครื่องล่อและกำจัดยุง พร้อมตั้งชื่อเสด็จสรรพว่า “เครื่องดักยุงไอเอ็มเอพ” เครื่องมือชิ้นนี้แทบไม่ต้องลงทุนรอนอะไรเลยหากใช้ได้ผลดีจนได้รับรางวัลต่างๆ มากมายจากการประกวดสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ทั้งในระดับท้องถิ่นและ ระดับประเทศ

สวนวิทยาศาสตร์

ชั้นเรียนของครูสุภาภรณ์แคบเล็กลงถนัดใจ หลังจากที่ได้จำนวนต้นไม้และ ปลาที่เพาะพันธุ์ไว้ ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยที่นำมาจากชาวบ้านและที่นักเรียน ประดิษฐ์ขึ้นทวีปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ ครูกับนักเรียนจึงช่วยกันคิดหาทางออก ในที่สุดตกลงกันว่า จะสร้างสวนวิทยาศาสตร์ขึ้นที่บริเวณด้านหลังโรงเรียน เพื่อ นำสิ่งของเหล่านี้ไปเก็บไว้ศึกษา และใช้เป็นสถานที่ให้เด็กสร้างโครงการวิทยาศาสตร์ของตนเอง ทันทีที่ได้รับไฟเขียวจากผู้อำนวยการโรงเรียน สวนวิทยาศาสตร์ ในฝันของเด็กและครูจึงปรากฏเป็นจริงเป็นจังขึ้น

ลานกว้างบริเวณด้านหลังโรงเรียนบ้านทุ่งเลี้ยงลูกล่อมด้วยรั้วไม้ไผ่เตี้ยๆ กันเป็นอาณาเขตของสวนวิทยาศาสตร์ ตรงกลางสร้างเป็นศาลาขนาดเล็กเพื่อใช้ เป็นสถานที่ทำงานของนักเรียน ภายในสวนประกอบด้วยบ่อศึกษาที่เรียกว่า ระบบนิเวศน์บ่อบัว ใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิต เมื่อปีกลายเด็ก นักเรียนพบว่า ปลาที่เลี้ยงไว้ในบ่อดังกล่าวพากันตายลงจำนวนมาก จึงได้ทำ โครงการศึกษาค้นคว้าจนกระทั่งพบสาเหตุว่า การตายของปลาเกิดจากสาหร่าย

ที่ชื่อ ‘เทาน้ำ’ เด็กๆ คิดไปไกลถึงการกำจัดสาหร่ายชนิดนี้ และศึกษาพบว่า บัวผักแว่นสามารถใช้กำจัดสาหร่ายเทาน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุภาภรณ์เองรู้สึกตื่นเต้นไม่น้อยกับผลการศึกษาคั้งนี้ เธอจึงสนับสนุนให้ ลูกศิษย์ขยายผลความรู้ที่ได้ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เลี้ยงปลาในชุมชน โดยจัดทำ “โครงการกำจัดเทาน้ำด้วยบัวผักแว่น”

จุดศึกษาของโรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นวรรัฐ)

ปัจจุบันโรงเรียนดำเนินการจัดทำจุดศึกษาและสวนวิทยาศาสตร์ โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการสร้างจุดต่างๆ ได้แก่ ระบบนิเวศน์ในบ่อ บัว พืชสมุนไพรใกล้ตัว สวนหินดินทราย เรือนเพาะชำธรรมชาติ (ศึกษา เรื่องการขยายพันธุ์พืช) การดำรงชีวิตของสัตว์ (เลี้ยงนก กระจ่าง และ ปลา) สวนเฟิร์น และเลี้ยงกล้วยไม้

จุดศึกษาต่างๆ เหล่านี้นอกจากเป็นการศึกษาเพื่อหาความรู้แล้ว ยัง เป็นสถานที่ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพตามความสนใจ เช่น การเพาะเลี้ยงบัว การเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม กระจ่าง นกหงส์หยก ในการ ดำเนินการดังกล่าวมีชุมชนเข้ามาร่วมให้ความรู้อย่างใกล้ชิด

นอกจากสร้างระบบนิเวศน์บ่อบัวขึ้นมาแล้ว ใกล้กับศาลายังมีบ่อปลา ขนาดใหญ่ ที่มีปลานานาพันธุ์แหวกว่ายอยู่ ทั้งเด็กๆ ยังช่วยกันปลูกบัวสีชมพูเพิ่ม สีสนและความสวยงามให้แก่บ่อน้ำแห่งนี้ แน่หนอนว่า บ่อปลาไม่ได้จัดสร้างขึ้นเพียง แค่นี้เป็นมุมหย่อนใจธรรมดา หากเป็นบ่อปลา ระบบนิเวศน์ ที่นักเรียนสามารถ ศึกษาเรียนรู้เรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติของพืชและสัตว์น้ำได้

หลังจากสร้างสวนวิทยาศาสตร์ไม่นาน สุภาภรณ์ได้จัดทำโครงการ “พ่อแม่ปลูกลูกรักษา” ขึ้น จุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในครอบครัว ของนักเรียน ทั้งยังเป็นการศึกษาเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในตัว เนื่องจาก พ่อแม่ของเด็กหลายคนมีความรู้เรื่องพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ โดยโครงการนี้พ่อแม่ และแม่จะเป็นผู้ปลูกต้นไม้ ลูกมีหน้าที่รดน้ำและคอยดูแล การเติบโตของงาม

ของต้นไม้ในแต่ละวัน ย่อมเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเอาใจใส่ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกันด้วย

เช่นนี้แล้ว ต้นไม้จึงให้ทั้งคุณประโยชน์และเป็นสื่อสัมพันธ์แห่งความรัก ในความรู้สึกนึกคิดของสุภาภรณ์

ภายในสวนวิทยาศาสตร์บัดนี้เขียวครึ้มไปด้วยต้นไม้ใหญ่เล็ก บางต้นขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่บางต้นเป็นพืชที่นำมาปลูกใหม่ โดยเฉพาะพืชสมุนไพรและผักสวนครัวหลายสิบชนิดที่เด็กนักเรียนช่วยกันปลูกและดูแลอย่างดี ตามต้นไม้เหล่านี้จะไม่มีป้ายชื่อบอกชนิดของต้นไม้เลย ถือเป็นหน้าที่ของเด็กนักเรียนที่จะศึกษาและรู้จักคุณประโยชน์ของพืชสมุนไพรแต่ละประเภทให้ขึ้นใจถ่องแท้ เพื่อที่เด็กจะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงของตนได้ หากเขาพบเห็นสมุนไพรที่ขึ้นอยู่ดกต้นทั่วไปตามป่าในท้องถิ่น

เป็ล้าน้อย เป็ล้าหลวง ฟ้าทะลายโจร ทองพันชั่ง ชมันชัน สาปเสื่อ เล็บครุฑ ลิบสองป็นหา ผักโขม สะพลู มะเดื่อยหิน หญ้าวงววย ฯลฯ ล้วนเป็นสมุนไพรที่เด็กในโรงเรียนบ้านทุ่งเลี้ยวคุ้นเคยอย่างดี ทั้งลักษณะของลำต้น และประโยชน์ใช้สอยในการรักษาความเจ็บป่วย

นอกจากสวนวิทยาศาสตร์จะถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ แล้ว ยังเป็นสถานที่ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองโดยไม่จำกัดเวลา มีโอกาสได้ฝึกลงมือปฏิบัติจริง และเป็นแหล่งฝึกอาชีพโดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม ในสวนวิทยาศาสตร์ ครูจะไม่เข้าไปควบคุมการศึกษาของเด็กโดยตรง แต่จะคอยให้คำปรึกษาในยามที่เด็กต้องการหรือตามความเหมาะสม

ทุกเช้าก่อนเข้าเรียน นักเรียนจะช่วยกันดูแลและรดน้ำต้นไม้ สังเกตความเปลี่ยนแปลงของสรรพชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ภายในสวนวิทยาศาสตร์ของพวกเขา

ระหว่างเข้าเรียนช่วงเช้า เด็กบางกลุ่มอาจแวะเข้ามาเก็บตัวอย่างพืชนำไปทดลอง บางครั้งทำการทดลองกันกลางสวนนั้นเลย ในกรณีที่ทำในห้องอาจไม่ปลอดภัย เช่น การทดลองบางประเภทที่ต้องมีการจุดไฟ

ครั้นถึงพักเที่ยง เด็กนักเรียนจะทยอยถือถาดอาหารเข้ามาหามุมสงบสบายตาในสวนวิทยาศาสตร์เพื่อนั่งรับประทานอาหาร อิ่มดีแล้วชวนกันนอนเล่นในศาลากลางสวนสักพัก ฝ้ามองดูใบไม้ต้องลมไหวๆ ให้จิตใจชุ่มชื้นก่อนกลับเข้าชั้นเรียนต่อในช่วงบ่าย

ในตอนเย็นหลังเลิกเรียน เด็กๆ จะเข้ามาช่วยกันรดน้ำต้นไม้อีกครั้ง เก็บกวาดใบไม้ที่ร่วงหล่นบนดิน ให้อาหารปลาและเปิดไก่ เต็มน้ำในบ่อระบบนิเวศน์ บางคนถือโอกาสแวะเก็บผักสวนครัวที่พวกเขามีส่วนร่วมในการดูแลรดน้ำใส่ปุ๋ย กลับไปรับประทานเป็นอาหารเย็นที่บ้าน

กิจกรรมมากมายที่เกิดขึ้น ทำให้สวนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นอร์ธ) มีคุณค่ามากกว่าเป็นแค่สถานที่เรียนรู้อิทธิพลของนักเรียน หากยังหมายถึงชีวิตและจิตใจของเด็กทุกคนที่นี่อีกด้วย

ใส่ใจปัญหาส่วนตัว

การทำหน้าที่ครูของสุภาภรณ์ มิได้จบลงแค่เรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการสอนวิทยาศาสตร์แบบฟังพาทให้เกิดประสิทธิภาพเท่านั้น หากเธอยังคิดไกลไปถึงสภาพจิตใจของลูกศิษย์แต่ละคนด้วยความใส่ใจยิ่ง เพราะสุภาภรณ์เชื่อว่า ความทุกข์ใดๆ ที่เกิดขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสมาธิในการเล่าเรียนของเด็กไม่มากนักน้อย

ที่ผ่านมา ปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาสำคัญที่บ้านทอนจิตใจของเด็กๆ เฉพาะที่อำเภอตอยเต่าแห่งเดียว เด็กนักเรียนกว่าร้อยละ 40 ต้องอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายาย เพราะพ่อแม่เลิกร้างกัน ด้วยเหตุที่แต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย ขณะที่อีกหลายคนมีปัญหาเรื่องพ่อหรือแม่ไปมีคนรักใหม่ ตลอดจนการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

เด็กที่ตกเป็นเหยื่อในครอบครัวเหล่านี้ไม่น้อยเลย มักมีปัญหาทางด้านพฤติกรรมให้เห็นทางใดทางหนึ่ง หลายคนกลายเป็นเด็กก้าวร้าว

วิธีที่สุภาภรณ์ใช้เพื่อทำความรู้จักเด็กแต่ละคนมากขึ้น คือการเปิดโอกาสให้เด็กเขียนความในใจของเขาเกี่ยวกับครอบครัว หรือเรื่องใดก็ได้ที่อยากบอกเล่าให้ครูฟังลงในแผ่นกระดาษ นอกจากเป็นการระบายความอัดอั้นตันใจสำหรับคนที่ปัญหาแล้ว สุภาภรณ์ยังมองเห็นแนวทางที่จะช่วยเหลือเด็กแต่ละคนด้วย

หลายคนทีเดียว วาดรูปพ่อกำลังกินเหล้า และทะเลาะกับแม่ โดยมีตนเองยืนร้องไห้อยู่ในชอกมุมเล็กๆ ของบ้าน บางคนเขียนเล่าว่า พ่อหนีไปมีผู้หญิงคนใหม่ หรือมีมือที่ 3 มายุ่งเกี่ยวทำให้เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว

ในบางโอกาส สุภาภรณ์จะเปลี่ยนวิธี โดยเปิดโอกาสให้เด็กเล่าเรื่องที่ยากเล่าให้เพื่อนและครูฟัง เด็กชายทำทางก้าวร้าวที่อายุมากกว่าใครในชั้น ผู้มีริ้วรอยแผลเป็นบนใบหน้า อาสาออกมาเล่านิทานเกี่ยวกับชีวิตอันแสนอาภัพของเด็กชายคนหนึ่งที่เขาอ้างว่าแต่งขึ้นเอง ในตอนท้ายเรื่อง เด็กชายผู้นี้ปิดฉากอย่างดูดีันว่า

“ในที่สุด ไอ้ซีไหมาก็เอาขวดเหล้าฟาดเด็กตาย”

เพื่อนๆ รู้สึกหดหู่กับเรื่องเล่าของเขา รวมทั้งสุภาภรณ์เองด้วย หลังจากนั้น สุภาภรณ์ได้ซักถามรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับนิทานเรื่องนี้ และลองดัดแปลงเรื่องใหม่ให้ปราศจากความรุนแรงลง โดยสอดแทรกแนวทางการแก้ไขปัญหาในแต่ละจุดเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่เด็กนำไปใช้ในชีวิตจริง

โดยมากเมื่อสุภาภรณ์รู้แล้วว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กมีเรื่องใดบ้าง เธอจะแนะนำวิธีแก้ไขเป็นเรื่องราวๆ ไป เช่น หยิบยกผลเสียทางด้านสุขภาพจากการดื่มสุรา ผลกระทบทางด้านจิตใจของลูกจากการทะเลาะเบาะแว้งของพ่อแม่ หรือจากการที่พ่อหรือแม่หนีไปมีคนรักใหม่ แล้วให้เด็กนำสิ่งเหล่านี้ไปลองพูดคุยกับพ่อแม่ เพื่อปรับความเข้าใจกันเองภายในครอบครัว

หากทำแล้วไม่สำเร็จ สุภาภรณ์จะหาโอกาสไปพบกับพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก เพื่อช่วยหาทางคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว โดยที่สุภาภรณ์เองระมัดระวังตัวพอสมควร ในกรณีที่จะไม่ไปก้าวร้าวเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น การจัดโครงการ “พ่อแม่ปลูก ลูกรักษา” กิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นในสวนวิทยาศาสตร์ นับเป็นนโยบายอันแนบคายของสุภาภรณ์ในการกระชับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

นอกจากปัญหาครอบครัวแล้ว ระยะเวลาหลังนี้ยังมีปัญหาเรื่องยาเสพติดติดแพร่ระบาด ตลอดจนปัญหาโรคเอดส์เพิ่มขึ้นในหมู่เด็กนักเรียนและผู้ปกครองในภาคเหนืออย่างมาก สุภาภรณ์จึงจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการติดยา และการติดเชื้อเอชไอวี เพื่อให้เด็กเหล่านั้นสามารถดูแลตนเองและครอบครัวต่อไปได้

เดี๋ยวนี้เด็กทุกคนรู้แล้วว่า เชื้อเอชไอวีสามารถติดต่อผ่านทางเลือดและการมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น จึงไม่ใช่เรื่องน่าหว่นเกรงแต่อย่างใด หากพวกเขาต้องใช้ชีวิตร่วมกับผู้ที่ติดเชื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้มีการตรวจพบว่าเด็กนักเรียนในโรงเรียนจำนวนไม่น้อยได้รับเชื้อเอดส์มาจากพ่อแม่ แต่เด็กทุกคนสามารถ

เรียนรวมกันได้อย่างเป็นปกติ เนื่องจากทุกคนเข้าใจ และเห็นใจเพื่อนนักเรียนที่ได้รับเชื้อโดยที่ตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์

ในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่นั้น สุกาภรณ์ให้ความสำคัญนับตั้งแต่เริ่มต้นอาชีพครูที่โรงเรียนบ้านโห่งวิทยาเมื่อกว่า 20 ปีที่แล้ว เธอสละเครื่องแบบข้าราชการของรัฐทิ้ง ทำตัวกลมกลืนกับชาวกะเหรี่ยง และเรียนรู้วัฒนธรรมของพวกเขา ตลอดจนหาทางช่วยเหลือคนด้อยโอกาสเหล่านั้นให้ได้รับการศึกษาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตมากที่สุด

ทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นจากสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครูที่เธอมีอยู่เต็มเปี่ยม

เมื่อวันเวลาผ่านไป สุกาภรณ์เรียนรู้วิธีการร่วมมือทำงานกับชุมชนและท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านธรรมดา ฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ต่างให้ความร่วมมือกับสุกาภรณ์ในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น อาทิเช่น โครงการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด โครงการต่อต้านโรคเอดส์ โครงการกำจัดเห่าน้ำด้วยบัวผักแว่น เป็นต้น

ปัจจุบันสุกาภรณ์ยังคงสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนบ้านหุ่งเสี้ยว (นรรัฐ) ในอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ แม้ว่าหลายปีติดต่อกันมาเธอจะได้รับการยอมรับในฐานะครูผู้มีผลงานโดดเด่นทางด้านการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ หากสุกาภรณ์ไม่เคยหยุดตนเองไว้แค่นั้น ทุกครั้งที่มีความคิดใหม่ๆ หรือข้อท้วงติงจากผู้อื่น เธอจะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นเสมอ เพื่อให้เด็กนักเรียนผู้เปรียบเสมือนลูกหลานของเธอได้รับประโยชน์ในการมาโรงเรียนอย่างแท้จริง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	สุภาภรณ์ มั่นเกิดวิทย์
เกิด	1 มีนาคม 2500
การศึกษา	วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (ปกศ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (ศษ.บ.)
การทำงาน	โรงเรียนบ้านโห่งวิทยา อ.ดอยเต่า จ.เชียงใหม่ (2521-2525) โรงเรียนศูนย์อพยพแปลง 5 จ.เชียงใหม่ (2525- 2540) โรงเรียนบ้านทุ่งเสี้ยว (นวรรัฐ) อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ (2541-ปัจจุบัน)
รางวัล	รางวัลมูลนิธิอิสมาณ-คุณหญิงเบญจา แสงมลิ สาขาครู สังคมศึกษา รางวัลครูวิทยาศาสตร์ดีเด่น ของสมาคมวิทยาศาสตร์ แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2536) รางวัลครูต้นแบบ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541)

เรียนภาษาไทยโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ

‘ชาตรี สำราญ’

ไม่มีโซเฟอร์แท็กซี่คนใดในตลาดกลางเมืองยะลาที่ไม่รู้จักบุรุษผมสีดอกเลาผู้นี้ ในฐานะที่เขาเป็นลูกค้าประจำคนหนึ่ง จุดหมายปลายทาง หากไม่ใช่ท่ารถบขส. เพื่อขึ้นรถทัวร์ไปจังหวัดใกล้เคียง ก็มักจะเป็นสนามบินหาดใหญ่เพื่อโดยสารเครื่องบินเข้ากรุงเทพฯ ก่อนเดินทางต่อไปยังจังหวัดอื่นๆ

หลายปีมาแล้ว ชีวิตของครูที่ชื่อ ‘ชาตรี สำราญ’ ต้องเดินทางขึ้นเหนือลงใต้ ตะวันออกจรดตะวันตก มือถือไม้ค้ ไฟส่องหน้า วนเวียนอยู่บนเวทีในห้องสัมมนาของโรงแรมต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด บอกเล่าประสบการณ์สร้างความเข้าใจกับเพื่อนร่วมวิชาชีพถึงการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ที่เรียกว่า ‘ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง’

คำว่า “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” หรือ “ผู้เรียนเป็นสำคัญ” เริ่มได้ยินได้ฟังกันถี่หูขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่ครูชาตรีนำรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวมาใช้ตั้งแต่สิบกว่าปีก่อน เมื่อครั้งที่คำคำนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย จนกระทั่งใครๆ พร้อมใจกันเรียกครูชาตรีในขณะนั้นว่า “ครูบ้า”

“บ้า” เพราะมีวิธีการสอนแตกต่างจากครูทั่วไป ทั้งสถานที่สอนก็มักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ ห้องเรียนส่วนใหญ่ของครูชาตรีมักอยู่ข้างนอก อาจเป็นใต้ร่มเงาต้นไม้ใหญ่หลังโรงเรียน ร้านขายของชำในหมู่บ้าน บางครั้งส่งเสริมให้เด็กไปชักไชร์ไถ่ถามความรู้เอาจากผู้เฒ่าผู้แก่ หรือพ่อแม่ของตนเอง เพราะเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมและบุคคลคนรอบข้าง ล้วนเป็นครูให้เด็กได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

“ครูอะไร...ไม่สอนหนังสือ” เป็นคำนิทาจากคนรอบข้างที่ลอยเข้ามากระทบหูครูชาตรีอยู่เนืองๆ หากด้วยจิตใจที่แน่วแน่ มันคงกับวิถีทางที่ตนเลือกข้อครหาเหล่านั้นจึงไม่อาจทำลายความตั้งใจของ “ครูบ้า” แห่งเมืองยะลาคนนี้ได้ ความอดทนผสมกับจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ได้พิสูจน์ให้เห็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อครูชาตรีสามารถทำให้ลูกศิษย์ชั้นประถมที่คุ้นเคยอยู่แต่กับ

ภาษายาวีในชีวิตประจำวัน และแทบไม่มีโอกาสใช้ภาษาไทยมาก่อน สามารถเรียนรู้และใช้ภาษาไทยได้เป็นที่น่าพอใจ

วันนี้เขาไม่ได้เป็น “ครูบ้า” ในสายตาของใครๆ อีกแล้ว ประจักษ์พยานที่ยืนยันได้ดีคือครูชาติได้รับการยกย่องจากหน่วยงานต่างๆ หลายแห่งให้เป็นครูที่มีผลงานดีเด่น รวมทั้งจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะ “ครูต้นแบบ” วิชาภาษาไทย ประจำปี 2541 ปัจจุบันครูชาติเป็นอาจารย์ 3 ระดับ 9 อยู่ที่โรงเรียนคุรุชนพัฒนา ในจังหวัดยะลา

ฉันมาจากครอบครัวเล็ก ๆ ที่ยิ่งใหญ่

ชีวิตของครูชาติถือกำเนิดในครอบครัวของคนขายปลาฐานะยากจน เด็บโตมากับพี่น้องรวม 8 คน แม้ความเป็นอยู่จะขัดสน หากทุกคนได้มีโอกาสร่ำเรียนหนังสือ เนื่องจากบุพการีทั้งสองของครูชาติเชื่อว่า การศึกษาสามารถเปลี่ยนฐานะของคน จึงยอมเอาบะหมี่ต่างน้ำแลกกับการให้ลูกได้รับการศึกษาสูงสุดเท่าที่จะทำได้

“ฉันมาจากครอบครัวเล็ก ๆ ที่ยิ่งใหญ่ ที่ฉันกล้าพูดอย่างนั้น เพราะว่าครอบครัวของฉัน คุณพ่อ คุณแม่ยากจน มีลูกทั้งหมด 8 คน ที่ฉันพูดว่ามาจากครอบครัวเล็ก ๆ ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเนื่องจากพ่อแม่มีลูกมาก ยากจน มีอาชีพขายปลาสด ขายผัก หาเงินส่งลูกให้เรียนหนังสือได้ ทุกๆ คนมีอาชีพ นี่คือความยิ่งใหญ่ของครอบครัวฉัน...” คือความตอนหนึ่งที่ครูชาติ ได้ถ่ายทอดไว้ในหนังสือชื่อ *บันทึกงานกัลยาณมิตรนิเทศ*

ย้อนไปในอดีตที่ยังพอจำความได้ ทุกครั้งเมื่อผู้ใหญ่ถามว่า โตขึ้นจะเป็นอะไร คำตอบที่แน่นอนของเด็กชายชาติในครั้งนั้นคือ

“เป็นครู”

ไม่บอกเปล่า เด็กชายชาติก็ยังชอบสวมบทบาทครูโดยมีเพื่อนและพี่น้องๆ รับบทนักเรียน ให้ครูชาติตีตัวน้อยได้ฝึกซ้อมสอนไปตามจินตนาการประสาเด็ก ความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพนี้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น เมื่อชาติรับการศึกษาในระดับชั้นมัธยม และบอกพ่อแม่ว่าต้องการเรียนต่อที่วิทยาลัยครูยะลา

ครูชาติเริ่มต้นอาชีพครูตามที่ตั้งใจไว้ขณะที่อายุยังไม่เต็ม 20 ปีดี ในตำแหน่งครูจัดวาหรือครูประจำบาล ของโรงเรียนบ้านลิมุต สังกัดกรมสามัญ

ศึกษา ในอำเภอเมืองยะลา ระหว่างนั้น ครูชาตรีรับผิดชอบสอนทุกวิชาที่ปรากฏ อยู่ในตารางสอน ต่อมาปีรุ่งขึ้นจึงย้ายไปเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนบ้านโฉลง ย้ายอีกครั้งไปยังโรงเรียนบ้านบาโงยบาแต่ในตำแหน่งครูใหญ่ชั้นตรี ก่อนที่จะไปเป็นครูใหญ่ 4 ที่โรงเรียนบ้านกรงปินัง

ขณะทำหน้าที่ในตำแหน่งผู้บริหารหลายระดับ ของโรงเรียนหลายแห่งใน จังหวัดยะลา ครูชาตรีได้ตระหนักถึงข้อจำกัดของระบบราชการที่เห็นว่าไม่สร้างสรรค์เท่าใดนัก ระบบอำนาจที่สามารถให้คุณให้โทษได้ ทำให้ครูเลิกเอาใจครูใหญ่ ครูใหญ่เอาใจศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศก์เอาใจข้าราชการจากส่วนกลางที่ระดับสูงกว่าตน จึงไม่มีเวลาใส่ใจกับงานพัฒนาด้านวิชาการเท่าที่ควร คงปล่อยให้ครูกับนักเรียนจัดการเรียนการสอนไปตามยถากรรม

ครูชาตรีในวัยหนุ่มไม่อาจหลีกเลี่ยงวัฏจักรที่ขัดต่อความรู้สึกดังกล่าวได้ พัน สภาพเช่นนี้สร้างความอึดอัดให้แก่ครูชาตรีอย่างต่อเนื่อง เพราะแต่ละวัน ครูชาตรีต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาระดับเหนือ จนแทบไม่มีเวลาพัฒนา งานสอนตามที่ตั้งใจไว้แต่แรก ไม่นานนักครูชาตรีจึงขอตัวก้าวลงจากเก้าอี้ผู้บริหาร โดยเลือกกลับไปทำงานด้านวิชาการที่ตนรักและถนัด

ปี 2523 ครูชาตรีกลับมาสอนหนังสือเต็มตัวอีกครั้ง โดยสอนแต่กระดับ ประถมศึกษา ที่โรงเรียนบ้านวัดหน้าถ้ำ (วัดคูหาภิมุข) จังหวัดยะลา ระหว่างนั้น ครูชาตรีได้เริ่มทำการพัฒนาห้องสมุดของโรงเรียน และได้ชักชวน เด็กนักเรียน พ่อแม่ วัด และทุกส่วนที่เป็นสมาชิกของชุมชนบ้านวัดหน้าถ้ำ ให้ร่วมกันจัดสร้าง พิพิธภัณฑ์วัดหน้าถ้ำ เก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตของท้องถิ่น เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ศึกษาและรู้จักประวัติความเป็นมาของจังหวัดยะลาอันเป็นถิ่นกำเนิดของพวกเขา ก่อนจะก้าวสู่การเรียนรู้เรื่องอื่นที่อยู่ไกลตัวออกไป ต่อมาไม่นาน ครูชาตรีได้ ถูกขอตัวไปช่วยราชการที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ในฐานะหัวหน้าฝ่ายพัฒนาเด็กและเยาวชน

กว่า 8 ปี ที่ครูชาตรี ต้องวางมือจากงานสอน ห่างหายไปจากเด็กนักเรียน เมื่อกลับมาทำหน้าที่ “ครู” อีกครั้งในช่วงปลายปี 2531 ที่โรงเรียนบ้านบาโงย ครูชาตรีกลับยิ่งแน่ใจว่า ตนเองรักและภูมิใจในงานสอนมากเพียงใด โดยเฉพาะเมื่อเห็นลูกศิษย์มุสลิมเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์แสดงความสามารถในการใช้ ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาที่สองของพวกเขาได้อย่างน่าชื่นใจ ทั้งทางด้านกา

พูด อ่าน และเขียน เด็กๆ รู้และเข้าใจภาษาไทยดีพอที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้แล้ว

เสียงจากบาโต เป็นหนังสือรวบรวมผลงานทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง จากฝีมือลายมือของเด็กนักเรียนหญิงชาย ที่ครูชาติตรีประทับใจไม่เคยลืม เช่นเดียวกับบรรดาลูกศิษย์เจ้าของผลงาน ที่จำได้เสมอว่าพวกเขาสนุกและภาคภูมิใจเพียงไรกับแต่ละเรื่องแต่ละบรรทัดที่เขียนออกมา

เริ่มจากเข้าใจธรรมชาติเด็ก

รูปแบบการเรียนการสอน “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” ของครูชาติตรี นั้นเป็นกลยุทธ์ที่มีรูปแบบเฉพาะตัว ได้มาจากการสังสมแนวคิดและวิธีการจากตำรับตำรา การเข้าฝึกรบม ตลอดจนประสบการณ์ตรงที่ผ่านเข้ามาหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งจากการวิจัยและประเมินผลด้วยตนเองครั้งแล้วครั้งเล่า

ความชื่นชมในปรัชญาการศึกษาของ “ซัมเมอร์ฮิลล์” ที่เน้นความสำคัญของเด็ก เป็นหลักการหนึ่งที่ครูชาติตรีใช้ในกระบวนการเรียนการสอนมาโดยตลอด และการเข้าถึงแนวทางดังกล่าวได้นั้น เริ่มจากการที่ผู้สอนต้องเข้าใจ “ธรรมชาติของเด็ก” เสียก่อน เช่น เด็กชอบเล่น ชอบสนุก ชี้สงสัย แต่เบื่อง่าย เป็นต้น

บางครั้งระหว่างที่นั่งเรียนอยู่ในห้อง เมื่อเด็กๆ เริ่มมีอาการยุกยิก บิดตัวไปมา ครูชาติตรีรู้ว่า ถึงเวลาจะต้องเปลี่ยนบรรยากาศกันบ้างแล้ว

“อยากเล่นบันไดงูกันมั๊ย?” ครูเป็นฝ่ายเอ่ยปากชวน

“ครับครู...เบื่อกแล้ว” เด็กชายใจกล้าคนหนึ่งตอบแทนเพื่อน ก่อนจะมาตามมาด้วยเสียงเฮของเด็กทั้งห้อง

ครูชาติตรีปล่อยให้เด็กเรียนได้เล่นสนุกกันตามธรรมชาติของวัยเด็ก เช่นเดียวกับในยามที่เด็กหิวข้าว หากปล่อยให้หิวขณะกำลังเรียน เด็กย่อมเรียนไม่รู้เรื่องขาดสมาธิ ดังนั้นเมื่อมีเด็กเดินมาบอกว่า “ครู...หิวข้าว” ครูชาติตรีมักจะอนุญาตทุกครั้งไป บางครั้งยังแถมค่าขนมให้ด้วย เพราะครูชาติตรีเชื่อว่า เมื่อ “อิ่ม” แล้ว พวกเขาจะพกพาสมองที่แจ่มใสกลับมาเรียนต่อ

ผู้ที่ไม่คุ้นเคยอาจแปลกใจเมื่อเห็นบรรยากาศการเรียนการสอนของครูชาติตรี บางคาบเด็กๆ จะพากันมาเล่นชายของอยู่ใต้ต้นไม้ อีกกลุ่มกำลังวิ่งไล่เป็น

โพลีคัจบขโมย ทั้งที่อยู่ในระหว่างชั่วโมงเรียน บางคาบแม่จะนั่งเรียนอยู่ในห้อง แต่ครูชาตรีกลับปล่อยให้เด็กทำงานกันเอง ส่งเสียงคุย ต่อล้อต่อเถียงกันแข็งแะ โดยมีครูคอยสังเกตการณ์อยู่ไม่ห่างนัก

ทุกครั้งหลังจากเรียนๆ เล่นๆ จนเป็นที่พอใจแล้ว เด็กนักเรียนมักมีผลงานมาส่งให้ครูชาตรีเสมอ อาจเป็นเรื่องความขนาดสั้น บทกลอนง่ายๆ ภาพวาดระบายสีตามจินตนาการ หรือ บางครั้งเป็นคำตอบพร้อมคำอธิบายโจทย์ที่ครูตั้งไว้ให้สงสัยเล่นตั้งแต่ต้นชั่วโมงเรียน

ครูชาตรีตระหนักดีว่า หากสั่งให้เด็กนั่งนิ่งๆ ฟังครูบอก แล้วจดหรืออ่านตาม โดยธรรมชาติเด็กจะเบื่อในไม่ช้า ความรู้จากตำราที่ครูบอกปาวๆ ก็คงไม่มีประโยชน์ใดมากนัก เพราะเด็กเบื่อเกินกว่าจะสนใจ หรือคิดตามได้ ผู้สอนที่ดีจึงต้องสังเกตท่าทีและภาษาท่าทางของเด็กไปด้วย พร้อมทั้งถามตนเองเสมอว่า จะสอนอย่างไรให้เด็กสนุก สนใจ และอยากเรียนเองโดยไม่ต้องบังคับกะเกณฑ์กัน

ถ้าเช่นนั้น “ครูที่ดีควรปล่อยให้เด็กเล่นกันตามสบายอย่างนั้นหรือ?”

ดูเผินๆ คำตอบอาจเหมือนใช่ แต่หากใครมีโอกาสได้ไปแอบอยู่หลังต้นไม้ที่เด็กนักเรียนมาอาศัยร่วมวงเล่นขายของจะพบว่า ระหว่างที่เด็กๆ กำลังเล่นอยู่นั้น มักจะมีเสียงครูชาตรีแทรกคำถามมาเป็นระยะๆ เสมอ

“ทำไมถึงอยากเป็นแม่ค้าขายข้าวแกงล่ะ?”

“วันนี้อยากขายกับข้าวอะไร?”

“แกงหม้อนี้ทำยังไง ใส่อะไรลงไปบ้าง ขายยังงัย?”

“บอราσανให้แบนค์อะไรไป แม่ค้าต้องทอนกี่บาทล่ะเนี่ย?” ฯลฯ

หรือบางครั้งครูอาจเกิดอยากรู้ขึ้นมาว่า ผู้ร้ายที่นายตำรวจจับได้จับอยู่ไหน ทำความผิดอะไรมา จับได้แล้วทำอย่างไรต่อไป ทำไมจึงตัดสินว่าเป็นความผิด ฯลฯ

ครูชาตรีเรียกวิธีการดังกล่าวว่า “สอนแบบไม่สอน” อันเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กมากที่สุด นอกจากรูปแบบดังกล่าวข้างต้นแล้ว ครูชาตรียังมักเสี่ยงการสั่งให้นักเรียนฟังหรือจดตามครู มาเป็นการตั้งคำถามแทน

“วันนี้พวกเราอยากรู้อะไรกันบ้าง?”

“แล้วเราจะรู้ได้ยังไงล่ะ มีวิธีหาคำตอบจากไหนบ้าง?”

“คำถาม” ของครูมีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างกระบวนการคิดและการเรียนรู้ของเด็ก ที่สำคัญคือคำถามนั้นควรเป็นคำถามปลายเปิด ที่นำไปสู่คำตอบ

เชิงอธิบาย เช่น อย่างไร ทำไม เพราะอะไร คำถามประเภทนี้จะได้อำตอบจากการคิด และการไตร่ตรอง ในขณะที่คำถามประเภท ใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ มักจะได้อำตอบจากความจำเป็นหลัก

เทคนิคสำคัญอีกประการหนึ่งในการถามคือ “ถามง่ายสลับยาก” เพื่อให้เด็กเกิดกำลังใจเมื่อตอบได้ และอยากคิดหาคำตอบอยู่เรื่อยไป เมื่อใดที่เด็กตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นตามความเข้าใจของตนเอง แม้จะถูกบ้าง ผิดบ้าง ครูไม่ควรไปตำหนิ แต่ต้องให้กำลังใจ หรือคำชมเชยเล็กๆ น้อยๆ

สำหรับครูชาติตรี ผลงานแต่ละชิ้นของเด็กแต่ละคน มีความพิเศษไม่มากนักน้อยพอที่จะหยิบยกมาชมเชยอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น ในใบงานของ ด.ช. สมาน ที่พยายามอธิบายเรื่องพีชไมล์เสียงเดียว ยังมีที่สะกดผิดอยู่หลายคำ แต่สามารถอธิบายเรื่องได้ดี เป็นขั้นเป็นตอน อ่านแล้วเข้าใจง่าย

หรือ บทกลอนเปล่าขนาดสั้นของ ด.ญ. อามีเนาะ

คุณนายตื่นสาย

เพราะกลัวว่า

ผีเสื้อจะตูดน้ำหวาน

คล้ายจะขาดเหตุผล และไม่มีความหมายอะไร แต่ในสายตาครูชาติตรี ผลงานชิ้นนี้ได้มาจากมุมมองของเด็กคนหนึ่ง que แสดงถึงความเป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต และช่างจินตนาการ

แม้แต่เด็กบางคน que เชื่อว่าเป็นเด็กเกเร และออกจะเกียจคร้าน ยังมีผลงานส่งให้ครูชาติตรีตั้งข้อสังเกตเชิงบวกกลับไปอยู่เสมอ คำตอบอาจไม่ถูกต้องทั้งหมด ความเข้าใจเด็กอาจคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่เด็กเริ่มสนุกและอยากลองคิดเรื่องราวต่างๆ ด้วยตนเอง อย่างน้อยที่สุด แต่ครูชาติตรีเห็นว่าลายมือของเด็กสวยขึ้น ระบายสีภาพประกอบสะดุดตา ผลงานเรียบร้อยไม่สกปรก ก็เป็นเหตุให้ครูสามารถหาจุดชมเชยเพื่อสร้างกำลังใจได้แล้ว ภายหลังที่เด็กรับงานกลับคืนไป ก็มักจะมีผลงานชิ้นใหม่มาส่งครูชาติตรีเสมอ

ความรู้สึกที่ครูได้ร่วมยินดีกับความสำเร็จในผลงานของศิษย์แต่ละครั้ง จะสร้างค่านิยมที่ดีต่อการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ทำให้พวกเขาเกิดความมานะพยายามที่จะเขียนเรื่องส่งครูต่อไปเรื่อยๆ เมื่อเด็กๆ รักการเขียน เขาจะรักการอ่าน และการค้นคว้าตามมา

ในขณะที่เดียวกัน ครูชาตรีจะบันทึกข้อผิดพลาดหรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของเด็กแต่ละคนไว้ในสมุดของตนเอง และนำกลับไปศึกษาว่า เด็กแต่ละคนยังต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใดมากน้อยแค่ไหน จะเสริมจุดอ่อนจุดแข็งเหล่านั้นให้เด็กเมื่อไร ด้วยวิธีใด เช่น เมื่อครั้งที่เด็กชายคนหนึ่งเขียนงานส่งครูว่า ดอกมะลิมีสีฟ้า วันต่อมาครูชาตรีจึงเข้าห้องสอนพร้อมกับกลิ่นหอมอ่อนๆ ของดอกมะลิหลายดอกในมือ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้สีตามธรรมชาติของดอกมะลิ รวมไปถึงกลิ่นตลอดจนลักษณะของดอกและใบ นอกจากเด็กชายผู้นั้นจะเข้าใจเรื่องสีได้ถูกต้องแล้ว นักเรียนทั้งห้องยังได้รู้จักคำศัพท์ใหม่เพิ่มเติมอีกหลายคำ

“สอนแบบไม่สอน” จึงนับเป็นบททดสอบความสามารถของครูไปในตัว ขณะเดียวกัน เพราะการสอนในรูปแบบดังกล่าวครูจะต้องเตรียมตัวมาดีพอ พลิกแพลงบทเรียนได้ เชื่อมโยงเป็น ช่างสังเกต รู้จักซักถาม และให้ความสนใจเด็กเป็นรายบุคคล หากทำได้ดังกล่าว เท่ากับว่าครูสามารถดึงศักยภาพของตนเองออกมาใช้ในวิชาชีพได้อย่างเต็มที่แล้ว

ใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ

การสอนโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ เป็นหนึ่งในแนวการสอนที่ครูชาตรีนำมาใช้อยู่เสมอ ถึงแม้จะเป็นการสอนภาษาไทยก็สามารถทำได้โดยไม่มีข้อจำกัด

“ฉันมีสื่อการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก

อยู่ที่ไหน...ในโลกแห่งความเป็นจริง”

ทุกครั้งที่สอน ครูชาตรีจะพยายามโน้มหน้าสายตาและจินตนาการของลูกศิษย์ให้หลุดออกจากกรอบกระดานดำ หนังสือแบบเรียน และห้องเรียนสี่เหลี่ยมไปสู่การเรียนรู้ของจริงจากธรรมชาติ ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ครูชาตรีมักเปิดโอกาสให้เด็กเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจ ที่อาจเริ่มต้นจากข้อสงสัยของเด็ก ตามมาด้วยการค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง

“ครู...ครู ไล่เดือนมันกินอะไรนะ” เด็กชายมะดิง หะยีนาแม่ วัย 9 ขวบถามครูชาตรีในวันหนึ่ง

“ครูจะไปรู้ได้ไง ครูไม่ใช่ไล่เดือนนี่” ครูชาตรี ว่า

มะดิงทำหน้าหงงเล็กน้อย จะซำก็ไม่ใช่ จะงอนครูกก็ไม่เชิง หากคำตอบแบบนี้แหละ ทำท่าย ให้มะดิงต้องรีบไปค้นหาคำตอบมาอวดครูกให้ได้ ว่าไส้เดือนกินอะไรกันแน่

ไม่กี่วันหลังจากนั้น มะดิงก็วิ่งหน้าเล็กลักเข้ามาบอกครูกชาติรีว่า

“ครูกครับ ผมขุดดินแข็งอยู่หลายวันแล้ว ผมไม่เจอไส้เดือนเลย”

แต่อีกหนึ่งสัปดาห์ต่อมา เด็กชายมะดิงก็กลับมาบอกครูกด้วยใบหน้าฉายแววภูมิใจว่า

“ผมพบแล้วครับ ไส้เดือนมันชอบอยู่ที่ดินร่วน ชื้น ตามต้นไม้” และไม่หนานต่อมา เด็กชายก็ยื่นหนังสือเล่มเล็กเรื่อง “ไส้เดือน” ที่เขาเขียนขึ้นมาเองให้ครูกชาติรี

เรื่องไส้เดือน

“ไส้เดือนชอบอยู่ตามที่มีชีวิต ถ้าเราขุดดินแล้วไม่มีไส้เดือน เพราะดินมันแข็ง และเราขุดไม่ลึกด้วย ถ้าเราขุดดินแล้วเจอไส้เดือน เราไม่ควรที่จะจับไส้เดือนด้วยมือเปล่า เพราะกลิ่นเหม็น อันตรายด้วย

เมื่อวานผมได้ขุดดินในป่า ซึ่งอยู่ใกล้กับที่พ่อผมกรีดยาง ผมขุดเจอไส้เดือน พอผมจะขุดอีกครั้งมันก็หายไป ที่ผมขุดนั้นมีรากต้นยางอยู่มากมาย และถุงพลาสติกอยู่ด้วย ดินจะเป็นสีดำ ไส้เดือนจะเป็นสีน้ำตาลปนดำ ไส้เดือนทำให้เหมือนดินเพื่อป้องกันตนเองหรือหลอกศัตรู

ถ้าฝนตกไส้เดือนอยู่ไม่ได้ เพราะมีน้ำเปียกอยู่ในที่อยู่อาศัยของไส้เดือนมันก็อยู่ไม่ได้ ทำให้ไส้เดือนต้องออกมาออกกู ถ้าเราเดินในป่าหรือในสวนยางที่มีต้นไม้มาก ๆ ดินร่วน มีความชุ่มชื้น มีใบไม้ผุเปื่อย แล้วจะพบไส้เดือนนั้น เพราะมีใบไม้ผุ มีต้นไม้มาก ๆ

ประโยชน์ของไส้เดือน เป็นอาหารไก่ เราใช้ตากปลา เราเอาไส้เดือนไปไว้ในแปลงผักประมาณ 2-3 ตัว ไส้เดือนจะพรวนดินให้เรา เกษตรกร

ไส้เดือนชอบอยู่ตามใบไม้ผุ ชีวีว ใกล้เครื่องรีดยาง ตอนนั้นฝนตก ไส้เดือนจะออกนอกกู หนำร้อนผมได้พิจารณาแล้ว ขุดก็ไม่เจอเพราะดินแข็ง ผมก็คิดว่าไส้เดือนไม่มีที่นี่ พอผมขุดไม่เจอผมคิดจะหาที่ใหม่ ผมก็คิด ๆ ไม่ออกว่าจะไปหาที่ไหน ผมก็กลับบ้าน

วันต่อมา ผมก็ถามคุณยายว่า “คุณยายครับ ไล่เดือนชอบอยู่ที่ตรงไหนครับ”

คุณยายตอบว่า “อยู่ตามที่เธอพูดนั่นแหละ”

ต่อมาอีกวันหนึ่ง ผมก็ไปซุดอีก พอผมซุดไปก็ยังไม่เจอ ต่อมาอีก 30 นาที ผมก็ไปซุดอีก ก็เจอปรากฏว่าไล่เดือนไม่มีตาและไม่มีขา ไล่เดือนมันจะอยู่ในรูของดิน

ไล่เดือนมีสีเทา ส่วนข้างหลังสีน้ำตาล ลายจะเป็นจุดเล็กๆ สีแดง บางตัวสีน้ำตาล ปลายหางสีแดง ไม่มีลาย ไล่เดือนให้ประโยชน์แก่เรา เช่น ช่วยพรวนดิน เป็นต้น เราจึงอย่าทำลายไล่เดือน”

ฯลฯ

ก่อนหน้านั้น มะดิงมักเขียนเรื่องเพียงสั้นๆ เหมือนกับไม่ตั้งใจเขียน แต่เมื่อมะดิงเขียนเรื่องที่ตนเองอยากรู้ เขาจึงเขียนได้มาก และพยายามวาดรูปประกอบเพื่อให้เรื่องของเขาน่าสนใจยิ่งขึ้น

ระหว่างบรรทัด มะดิงบรรจงวาดภาพระบายสีประกอบเรื่องของเขาในแต่ละตอน ด้วยความตั้งใจตั้งใจ เพราะนี่คือหนังสือเล่มแรกในชีวิตที่เขาเขียนขึ้นเอง ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับมะดิงยิ่งไปกว่านั้นคือ ความรู้ที่เขานำมาร้อยเรียงเป็นหนังสือเล่มเล็ก เป็นความรู้ที่เขาค้นหาด้วยตนเอง แม้ว่าข้อมูลบางอย่างที่เป็นความรู้ด้านวิชาการ เช่น เพศของไล่เดือน อาหาร หรือวงจรชีวิตของไล่เดือน จะยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ความสนใจจะทำให้มะดิงค้นคว้าต่อไปเมื่อเขาเติบโตขึ้น

การเขียน “หนังสือเล่ม” สำหรับเด็กไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เองโดยธรรมชาติ หากเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องคอยกระตุ้น ส่งเสริม และช่วยผู้ให้เด็กลงมือทำ ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไรนัก เพราะธรรมชาติของเด็กนั้น มักจะอยากรู้ อยากเห็น และอยากค้นหาคำตอบอยู่แล้ว การเขียนหนังสือเล่มเล็กสามารถตอบสนองสิ่งเหล่านี้ได้ครบวงจร โดยทั่วไป ภายหลังจากที่เด็กเขียนหนังสือเสร็จแล้ว ครูชาตรีมักขอให้ผู้เขียนแสดงความรู้สึกต่อผลงานของตนเอง และเปิดโอกาสให้เพื่อนคนอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย

ในตอนท้ายของเรื่องไล่เดือน มะดิง เด็กชายเจ้าของเรื่องแสดงความรู้สึกไว้ว่า

“ผมรู้สึกดีใจ ที่เขียนเรื่องนี้เสร็จ เพราะจะได้ส่งครูเร็วๆ”

และเพื่อนๆ ที่ได้อ่านเรื่องไส้เดือนของมะดิง ก็ช่วยกันแสดงความคิดเห็นไว้ด้วย

“ผมมีความรู้สึกดีใจมาก ที่มะดิงเขียนเรื่องได้ดี” ลงชื่อ สาบรี

“ผมมีความรู้สึกดีใจมาก ที่มะดิง เพื่อนของผม เขียนเรื่องได้ดีกว่าผม และผมอยากให้คุณเขียนเรื่องได้ดีกว่ามะดิง” ลงชื่อ อาหะมะ สาและ

สุดท้ายคือความเห็นของครูชาติรี

“มะดิงเก่งขึ้นแล้วใช่ไหม หนังสือเรื่องไส้เดือนคือข้อพิสูจน์ความเก่งของเธอรู้ไหม ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกมากในหมู่บ้าน ที่มะดิงน่าจะศึกษา ค้นคว้า นำมาเขียน” ลงชื่อ ครูชาติรี สำราญ

มะดิงอ่านข้อคิดเห็นของเพื่อนและครูแล้วคงได้แต่ยิ้ม พลางบอกกับตนเองว่า เขาไม่เคยรู้สึกมีความสุขกับการเรียนเช่นนี้มาก่อนเลย

นอกจากหนังสือเล่มเล็ก “เรื่องไส้เดือน” ของเด็กชายมะดิงแล้ว เรื่องราวของผีเสื้อ ดอกไม้ ต้นยาง มด กระต่าย และอีกสารพันชีวิตในธรรมชาติรอบตัวของเด็กนักเรียนชายหญิงที่โรงเรียนครุชนพัฒนา ต่างถูกนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องจัดทำเป็นรูปเล่มสวยงาม ส่งให้ครูและเพื่อนๆ ได้ผลัดกันอ่านไม่ขาด ครูชาติรีแน่ใจว่าทั้งหมดนี้ เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากความสุขของเด็กๆ ที่ “อยากเรียน” ไม่ใช่ “ถูกบังคับให้เรียน”

หนังสือเล่มเล็ก

ผมสอนหนังสือที่โรงเรียนบ้านกรงปินัง เมืองยะลา เมื่อปี พ.ศ. 2512 พบว่าเด็กๆ ที่อ่านเขียนไม่ได้ มักจะกลัวการเขียนเรื่องโดยใช้กระดาษแผ่นใหญ่ หรือสมุดเล่มธรรมดาที่คนอื่นเขียนกัน ขนาดและรูปเล่มมีส่วนต่อการเขียนของเด็กๆ นี่คือข้อค้นพบของผม ผมจึงนำสมุดมาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็ก รูปเล่มขนาดตามใจเด็กต้องการ หนังสือหนึ่งเล่มคือหนังสือหนึ่งเล่ม เด็กๆ มองจำนวนมากกว่าขนาด เมื่อเด็กไม่เก่งเขียนหนังสือได้หนึ่งเล่ม ก็มีจำนวนเท่ากับเด็กเก่งเขียนหนังสือเล่มโตได้เช่นกัน ผลของการใช้หนังสือเล่มเล็กส่งให้เด็กๆ รักการเขียนมากขึ้น ผมได้เผยแพร่วิธีการเขียนหนังสือเล่มเล็กติดต่อกันมาตราบจนวันนี้ โนรี และ เสียง จากบาโต หรือ หยิบฝันปั่นฝาก คือผลพวงที่ผมรวบรวมงานเด็กจากหนังสือเล่มเล็กมาพิมพ์เผยแพร่

โดยธรรมชาติของเด็ก มักจะสนุกและรู้สึกตื่นเต้นกับการได้ออกไปทัศนศึกษา นอกโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นวัด วัง พิพิธภัณฑน์ น้ำตก ไกลถึงข้ามจังหวัด หรือใกล้แค่ เดินแถวข้ามถนนไปชมนิทรรศการของโรงเรียนฝั่งตรงข้าม ในบรรยากาศแปลก ใหม่เหล่านั้น จะช่วยกระตุ้นให้เด็ก ๆ เกิดความสนใจ อยากรู้ อยากเห็นมากกว่า การเรียนอยู่ในโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ดังกล่าวให้เกิดขึ้นแก่เด็ก

แต่แต่ละครั้งในการออกไปทัศนศึกษา นอกโรงเรียน ครูชาตรีมักจะถามความเห็นจากลูกศิษย์ของตนเองก่อนเสมอ

“พรุ่งนี้จะพากันไปนั่งเล่นแถวคู้้งน้ำดีใหม่” ครูชาตรี ชักชวนเด็ก ๆ ในวันหนึ่ง

ได้ยินเช่นนั้น เด็ก ๆ ไม่แสดงท่าทีคัดค้านเลย แม้จะต้องรับปากปฏิบัติตามเงื่อนไขของครู เช่น ไม่ลงเล่นน้ำนะ... อย่าแกล้งผลักรักกันล่ะ... ฯลฯ วันรุ่งขึ้น พวกเขาต่างกระตือรือร้น เตรียมกล่องข้าวกลางวันมาเป็นเสบียงกันพร้อมหน้า ออกเดินเกาะกลุ่มตามครูไปเป็นขบวน ระหว่างทางมีเรื่องให้ซักถาม พูดคุยกับเพื่อน ๆ และครูไปตลอดทาง

หากมองจากริมฝั่งคลองที่ครูชาตรีและเด็ก ๆ เดินลัดเลาะอยู่ จะเห็นว่า แนวตลิ่งที่อยู่ฝั่งตรงข้ามมีบางช่วงแหวกมาก แต่บางช่วงกลับแหวกน้อย ไม่นานนักแต่ละคนก็เริ่มเข้าใจได้ด้วยตนเอง เมื่อเห็นได้ชัดว่า ช่วงที่ตลิ่งแหวกเข้าไปถึงนั้น สภาพของริมฝั่งจะเป็นลานดินโล่ง ๆ มีเพียงต้นหญ้ากับพวกวัชพืชขึ้นอยู่ประปราย แต่หากช่วงไหนมีกอไผ่หรือต้นมะพร้าวขึ้นอยู่ด้วย ตลิ่งจะมีสภาพสมบูรณ์กว่า และยังสังเกตเห็นเตี้ยต่อไผ่ว่า ยังมีต้นไม้มากเท่าไร แนวดินที่อยู่บริเวณริมฝั่งน้ำจะแหวกน้อยลงเท่านั้น

เดี๋ยวนี้เด็ก ๆ รู้แล้วว่า รากของต้นไม้มันจะช่วยยึดดินไว้เป็นกลุ่มก้อน กันไม่ให้กระแสน้ำกัดเซาะตลิ่งจนแหวกเข้าหรือพังไป สิ่งที่เด็กพบเห็นด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยตนเองจากของจริง ส่งผลให้เด็กเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งต่อแท้ โดยที่ครูชาตรีแทบจะไม่ต้องถากถางอธิบายอะไรเลย นอกจากคิดต่อเพียงว่า จะเชื่อมโยงความรู้เรื่อง “ต้นไม้มันช่วยรักษาตลิ่ง” ไปสู่เรื่องของ “ต้นไม้มันบงกชเขา” หรือ “ต้นไม้มันช่วยป้องกันน้ำท่วม” ให้แก่เด็กได้อย่างไร

บางทีคนแก่คนแก่ในหมู่บ้านก็ช่วยเรื่องนี้ได้ไม่น้อย เช่น เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่หลายต่อหลายครั้งที่ผ่านมาในอดีต ในช่วงชีวิตของพ่อเฒ่า แม่เฒ่า ยังฝังใจ

อยู่กับภัยธรรมชาติเหล่านั้นไม่มีวันลืม เพราะแต่ละครั้งนำความลำบาก พาความสูญเสียมาให้ทุกทั่วครัวเรือน หากเด็กๆ มีโอกาสได้ฟังคำบอกเล่าจากปากคำของปู่ย่าตายาย ก็จะได้รับความรู้ในเรื่องถิ่นอาศัยของตนเอง พร้อมกับได้เข้าสู่บทเรียนว่าด้วยเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากประสบการณ์จริง ซึ่งสนุกและน่าสนใจกว่าการทำความเข้าใจจากการอ่านตำราเพียงอย่างเดียว

จากประสบการณ์การสอนของครูชาตรีที่ผ่านมาพบว่า การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ และการเรียนรู้จากครูนอกเครื่องแบบ ช่วยเพิ่มสีสันและประสิทธิภาพในการเรียนการสอนมากกว่าการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมๆ มากมายหลายเท่าตัว

เรียนโดยใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ

ครูชาตรีได้เสนอหลักและวิธีการเรียนการสอนภาษาไทย โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ เพื่อให้เพื่อนครูที่สนใจ นำไปพัฒนาการเรียนการสอนของตนได้ ตามขั้นตอนดังนี้

- 1.ขั้นกำหนดบทเรียน** โดยนักเรียนและครูกำหนดบทเรียนร่วมกัน
- 2.ขั้นจัดประสบการณ์** ให้เด็กได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ทุ่งนา ป่า ดอกไม้ ใบหญ้าฯลฯ โดยให้เริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว จากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยาก จากสิ่งที่รู้แล้ว ไปสู่สิ่งที่อยากรู้
- 3.ขั้นสำรวจพื้นความรู้เดิม** เพื่อจะได้สอนเฉพาะสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะรู้
- 4.ขั้นสอนความรู้ใหม่** ส่งเสริมให้เด็กได้แบ่งปัน ถ่ายทอดความรู้ใหม่สู่กันได้ถูกต้อง
- 5.ขั้นเสริมทักษะ** อาจจะทำด้วยแบบฝึกหัด การร้องเพลง การเล่นเกม บัตรคำ หรือการส่งเสริมให้เขียนหนังสือเล่มเล็กเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่พบเห็นมา ความประทับใจ แล้วแลกเปลี่ยนกันอ่าน
- 6.ขั้นขยายประสบการณ์การเรียนรู้** เพื่อขยายขอบเขตความรู้ โดยเน้นการนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง การบอกเล่า และถ่ายทอดสิ่งที่รู้ให้กับเพื่อน

เชื่อมโยงความรู้-ชีวิต-จิตใจ

การศึกษาที่ดี ต้องก่อให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่คนเหล่านั้นอยู่อาศัย แต่ทว่าปัจจุบันนี้ ความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนมักไม่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อมเท่าใดนัก เนื่องจากมีแต่ความรู้ที่เป็นเรื่องไกลตัว ระบบการศึกษาเช่นนี้เองที่เป็นสาเหตุสำคัญทำให้เด็กชนบทพากันละทิ้งถิ่นฐานเข้าเมือง

ดังนั้น ทุกครั้งที่ครูชาตรีพานักเรียนออกไปสัมผัสสิ่งแวดล้อมนอกรั้วโรงเรียน จึงไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนบรรยากาศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้เท่านั้น แต่เด็กจะได้เรียนรู้ความเป็นไปในชุมชนท้องถิ่นของตน ใน “บ้าน” ที่พวกเขาถือกำเนิดมา และจะต้องอาศัยอยู่ต่อไปอีกหลายสิบปี หรืออาจหมายถึงชั่วชีวิต

เนื้อหาในบทเรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) วิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) สุขศึกษา หรืองานเกษตร จะมีคุณค่าอย่างแท้จริง หากศึกษาแล้วผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ครูชาตรีจึงมักสนับสนุนให้ลูกศิษย์ได้รู้วิชาเกษตรจากต้นยาง ต้นปาล์ม หรือต้นมะพร้าวที่ปลูกอยู่ในละแวกบ้าน มากกว่าฟังดูรูปประกอบและคำบรรยายจากตำราเรียน

“บทเรียนจากทุ่งนา” เป็นหัวข้อการเรียนในสายวันหนึ่งที่ใช้แผนการสอนตามแนวทางที่เรียกว่า Story Line* ครูชาตรีชักชวนให้เด็กชายหญิง ชั้น ป.4 พากันออกสำรวจทุ่งนาใกล้กับบริเวณโรงเรียน เริ่มจากสังเกตแล้วจดบันทึกว่า ในบริเวณทุ่งนาประกอบไปด้วยพืช สัตว์ สิ่งของ ชนิดใดบ้าง อากาศที่ทุ่งนา ลักษณะของดินในพื้นที่แต่ละแปลงเป็นอย่างไร และอื่นๆ อีกมากมายที่อยู่ในความสนใจของนักสำรวจรุ่นเยาว์

เมื่อแดดจัดขึ้น และเหนื่อยได้ที่แล้ว ทั้งครูและเด็กจึงชวนมานั่งพักรวมกลุ่มกันอยู่ใต้ร่มไม้ เปรียบเทียบข้อมูลที่แต่ละคนได้มา พูดคุยถกเถียงว่า พืช สัตว์ แต่ละชนิดที่พบนั้น มีวงจรชีวิต และเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร

ความจริงแล้ว นาสองสามแปลงที่ใช้เป็นห้องเรียนในวันนี้ เด็กๆ เดินผ่านและเห็นจนเจนนตา บางคนเคยอาศัยใช้เป็นสนามเด็กเล่นตั้งแต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เรียน พอได้มาสำรวจจริงจัง จึงรู้สึกว่ามีเรื่องราวน่าสนใจมากมายในท้องทุ่งที่พวกเขาไม่เคยสังเกตเห็นมาก่อน ยังมีเพื่อนๆ และครูมากันอย่างนี้ด้วยแล้ว “บทเรียนจากทุ่งนา” ยิ่งสนุกและน่าตื่นเต้นมากขึ้น

กลับถึงบ้าน หลายคนยังนำประสบการณ์จากการลงไปศึกษาในทุ่งนา กลับไปเล่าสู่พ่อแม่ พี่น้องได้ฟัง เมื่อเด็กๆ นำความรู้ใหม่ที่ได้มารวมกับข้อมูลเดิมที่ตนเองมีอยู่แล้ว เพียงไม่กี่วัน แต่ละคนสามารถเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดที่มี เขียนเป็นเรื่องขนาดสั้น พร้อมกับวาดภาพประกอบลงสีเส้นสวยงาม

ด.ญ.นุริยะ อาแซ ลูกศิษย์คนหนึ่งของครูชาติรี ถ่ายทอดสิ่งที่เธอเข้าใจจากการได้ไปศึกษาในแปลงนา ออกมาเป็นหนังสือเล่มเล็กดังนี้

เรื่องต้นไม้ที่ทุ่งนา

เมื่อวันที่ 15 ก.ค. 41 ฉันทกับคุณครูและเพื่อนๆ ได้ไปศึกษาออกโรงเรียน ฉันทไปศึกษาต้นไม้ในทุ่งนา อย่างเช่น ต้นไม้ เฟอร์น สาหร่าย ต้นย่านลิเภา ตะไคร่น้ำ ผักตบ และอีกมากมาย ต้นไม้เหล่านี้อยู่ในทุ่งนา ทุ่งนานี้ถ้าไม่มีคนทำและไม่มีน้ำ เราเรียกว่าทุ่งนาร้าง เช่น ชาวนาไม่ค่อยได้ทำนา เพราะทุ่งนานี้ไม่ค่อยจะมีน้ำเลย ต้นไม้เหล่านี้ชอบอยู่และมีมาก

ต้นไม้เป็นใบที่มีเส้นขนานหรือเส้นไม่ขนาน เวลาฉีกแล้วบางใบไม่ตรง บางใบฉีกแล้วตรง เฟอร์น เป็นพืชที่ไม่มีดอก รากของมันมีรากแขนง กับรากฝอย และผักตบก็มีรากฝอยอย่างเดียว ต้นไม้เหล่านี้เราเรียกว่า ต้นไม้ใบเลี้ยงเดี่ยว ทุ่งนาเหล่านี้ชาวนาไม่เคยทำ เพราะไม่ค่อยจะมีน้ำ แต่ทุ่งนาข้างขวาบางครั้งก็มีคนทำ แต่เวลานี้มันน้อยเกินไป ที่เขาไม่ได้ทำ เพราะเขาทำแล้วก็ไม่ได้ข้าว ทำแล้วก็ได้แต่ได้น้อย เลยชาวบ้านไม่อยากทำ เลยทิ้งไว้เป็นประโยชน์อย่างอื่นอีกมากมาย เพราะมีคนสร้างบ้านใกล้ ปลุกข้าวก็ไม่ได้ ก็ชาวบ้านคนนั้นเลี้ยงไก่ปล่อยไปเรื่อยๆ ทุ่งนาขวาที่มีทางเดินเป็นทุ่งนาของพี่ของแม่ฉันทเอง แต่ทุ่งนาทางซ้ายก็เป็นทุ่งนาร้าง บางครั้งพี่ของแม่ก็ทำด้วย แต่พี่ของฉันททำนาที่เป็นสมบูรณ์ เหมาะที่จะทำได้ สำหรับทุ่งนานี้ เราเรียกว่า ทุ่งนาร้าง ทั้งที่เราไม่เคยทำ ต้นไม้เลยขึ้นมาก”

ทุกขั้นตอนของ “บทเรียนจากทุ่งนา” ไม่เน้นความรู้ทางวิชาการ หรือการใช้ภาษาที่ถูกต้องแม่นยำร้อยเปอร์เซ็นต์ หากสิ่งที่ครูชาติรีมุ่งหวังคือ เด็กนักเรียนได้รับความสนุกสนาน ในการทำตัวเป็นนักสำรวจ รู้จักฝึกการสังเกต จดบันทึก และแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

จากบทเรียนดังกล่าว เด็กจะได้รับความรู้อย่างเป็นบูรณาการหลายวิชาไปพร้อมกัน ทั้งภาษาไทย คณิตศาสตร์ สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต งานเกษตร เป็นต้น สำคัญที่สุดคือ ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงที่อยู่แวดล้อมพวกเขา การบ่มเพาะกระบวนการคิดและการตั้งคำถาม จะทำให้เด็กเข้าใจมากขึ้นเรื่อยๆ ตามวัยว่า เพราะเหตุใดที่นาแปลงนี้จึงรกร้าง ปลูกข้าวไม่ได้ และหากจะเพิ่มคุณภาพดินเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้นจะต้องทำอย่างไร รวมทั้งความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งในธรรมชาติของดิน น้ำ อากาศ สัตว์ ต้นไม้ และคน

“บูรณาการ” จึงไม่ใช่การรวมความรู้หลายวิชาเข้าไว้ด้วยกันเท่านั้น หากจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตจริง และสามารถปลูกฝังความคิดเชิงจริยธรรมไปสู่ผู้เรียนได้ด้วย

***Story Line คืออะไร**

Story Line เป็นแนวการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาโดย ดร.สตีฟ เบลล์ (Steve Bell) แห่งมหาวิทยาลัยสแตรธไคลด์ วิทยาเขตจอร์แดนฮิลล์ ในสกอตแลนด์ Story Line นั้นนำทฤษฎีการเรียนรู้หลายทฤษฎีมาใช้ร่วมกัน ได้แก่ การบูรณาการวิชาต่างๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

หลักการจัดการเรียนการสอนแบบ Story Line เริ่มจากผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาของรายวิชา หรือกลุ่มวิชา และกำหนดองค์ความรู้ที่เด็กควรได้รับไว้ให้ชัดเจน จากนั้นจึงเขียนแผนการสอน โดยผู้สอนจะต้องสร้างเรื่องหรือสถานการณ์สมมุติที่จะศึกษาให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ฉาก ตัวละคร วิถีชีวิต และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ผู้สอนจะต้องตั้งคำถามให้เข้ากับโครงเรื่อง เพื่อกระตุ้นให้เด็กได้คิดตามตลอดเวลา

คุณภาพนักเรียนสะท้อนครู

สำหรับลูกศิษย์ของครูชาตรีแล้ว การ “สอบไล่” ไม่ใช่ช่วงเวลาที่น่าหวาดหวั่นพรึ่นพริ้ง หรือต้องคร่ำเคร่งอย่างเด็กนักเรียนทั่วไปส่วนมาก เนื่องจากครูชาตรีไม่เชื่อว่า คะแนนทดสอบการท่องจำ ที่ได้มาจากข้อสอบปลายภาคเพียงไม่กี่ข้อ จะสามารถตัดสินได้ว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการในการเรียนรู้อยู่ในระดับใด

ครูชาตรีให้ความสำคัญกับพัฒนาการในกระบวนการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนมากกว่าจะนำมาเปรียบเทียบกันด้วยผลคะแนนสอบ ตัวอย่างเช่น ในการประเมินความรู้เรื่องพีชใบเลี้ยงเดี่ยวกับพีชใบเลี้ยงคู่ ครูชาตรีจะสนใจว่า เด็กมีคุณสมบัติเป็นคนช่างสังเกต รู้จักเปรียบเทียบและอธิบายความแตกต่างของใบพืชทั้ง 2 ประเภทมากน้อยเพียงใด ถึงแม้ความรู้ในเชิงวิชาการของเด็กอาจไม่ถูกต้องทั้งหมด แต่หากเด็กมีมุมมองที่น่าสนใจ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ความคิด วิเคราะห์ ในทัศนะของครูชาตรีถือเป็นอันใช้ได้

นอกจากจะวัดผลด้านพัฒนาการทางการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ แล้ว ครูชาตรียังทำการประเมินผลการเรียนการสอนของทั้งตนเองและนักเรียนอยู่ตลอดเวลา จากการสนทนากับลูกศิษย์ระหว่างเรียน

“เป็นไงลูก” ครูถาม

“เหนื่อยครับ” เด็กชายตอบ

“ทำไมถึงเหนื่อยล่ะ”

“มันคิดไม่ออกครับ”

“ทำไมถึงคิดไม่ออกล่ะ”

“ไม่รู้ ...เรื่องอะไรก็ไม่รู้...”

เพียงประโยคสนทนาสั้นๆ ครูชาตรีสามารถบอกได้ทันทีว่า เรื่องที่กำลังเรียนในขณะนั้นอยู่ห่างไกลจากตัวเด็ก หรือเป็นเรื่องที่พวกเขาไม่สนใจ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของครูต้องทบทวนว่า วิธีการที่ตนใช้สอนหรือหัวข้อเรียนเหมาะสมกับเด็กหรือไม่ จะสามารถดัดแปลงหรือใช้เทคนิคใดบ้าง เพื่อส่งเสริมความคิด หรือช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น

การประเมินผลของครูชาตรีจึงไม่ได้มุ่งหมายที่จะเก็บคะแนน หรือตัดสินว่า เด็กคนใดเก่ง คนใดไม่เก่ง คนใดขยันหรือขี้เกียจ หากเพียงต้องการจะรู้ว่า ผู้เรียน

เกิดความเข้าใจต่อเรื่องที่ได้เรียนรู้มากขึ้นเพียงใด และจำเป็นต้องได้รับการซ่อมเสริมในจุดไหนเป็นพิเศษ

ครูชาติตรีถือว่าน่าพอใจมาก หากเด็กบรรยายถึง “วิธีการเรียนรู้” ของตนเองประกอบมากับการจัดทำหนังสือเล่มเล็ก เช่น เด็กชายคนหนึ่งเกิดความสงสัยว่า มดคันไฟชอบกินอะไร หลังจากไปชুমสำรวจอยู่หลายวัน รายงานเรื่องนี้ก็ได้รับการเขียนออกมาเป็นหนังสือเล่มส่งครู

ในรายงานนั้นเด็กชายสรุปว่า “มดคันไฟชอบกินข้าวสารกับปลาเค็ม”

อาจจะไม่ใช่ข้อสรุปที่ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ทั้งหมด แต่เด็กชายคนนี้รู้จักวิธีหาคำตอบให้กับเรื่องที่ตนเองสงสัยได้ ในส่วนหนึ่งของรายงาน เด็กชายบรรยายว่า เขาไปเจอรังมดคันไฟใต้ต้นไม้ใหญ่หลังบ้าน ฝ้าสังเกตอยู่นานแต่ไม่พบคำตอบ จึงนำสิ่งที่คิดว่าน่าจะเป็นอาหารของมดคันไฟ เช่น น้ำตาลทราย ข้าวสาร เปลือกไม้ ปลาเค็ม อย่างละนิดละหน่อย มาวางไว้ใกล้กับรัง ในที่สุดเด็กชายพบว่า มดคันไฟคงชอบกินอาหารที่เก็บได้นาน อย่างเช่น ข้าวสาร และปลาเค็ม เนื่องจากเป็นอาหารที่พวกมันเลือกพากันชนกลับรัง

สิ่งที่ครูชาติตรีคาดหวังจากการเรียนการสอน ไม่ใช่ผลลัพธ์ที่นักเรียนหาได้ แต่วิธีการและขั้นตอนในการได้ผลลัพธ์นั้นๆ มา กลับสำคัญยิ่งกว่า

บางครั้งครูชาติตรีฝึกให้นักเรียนประเมินตนเองในระหว่างที่เรียน โดยให้เด็กตั้งคำถามเหล่านี้กับตนเอง เช่น

“สิ่งใดช่วย หรือสิ่งใดเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของฉัน?”

“ถ้าฉันจะสอนเรื่องนี้ให้ใครบางคน ฉันจะสอนอย่างไร?”

“ทำไมกลุ่มของฉันจึงทำงานได้ดี?”

หากเด็กรู้จักตั้งคำถาม คิดหาเหตุผล และหาคำตอบได้ จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองในที่สุด

เช่นเดียวกับผู้สอน ผลที่ได้จากการประเมินนักเรียน คือดัชนีชี้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการสอนของครู ถ้าเด็กนักเรียนสอบตก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ครูควรจะหันมาประเมินตนเองด้วยว่า มีข้อบกพร่องในการสอนอย่างไร หากคิดได้เช่นนี้ ครูย่อมมีโอกาสพัฒนาตนเองให้สอนเป็น สอนดี และสอนสำเร็จ ได้ไม่ยาก

ครูผู้กล้าเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนการสอน

ครูชาติรีจำได้ว่า เริ่มสนใจอ่านงานเขียนแนวปรัชญา โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษา และพุทธศาสนาตั้งแต่เริ่มบรรจุเป็นครูหนุ่ม โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาของ “ซัมเมอร์วิลล์” ที่เน้นเรื่องเสรีภาพของผู้เรียนหรือเด็ก ปรัชญาและแนวคิดเหล่านี้ล้วนเป็นแรงบันดาลใจให้ครูชาติรีเปลี่ยนวัฒนธรรมการสอนของตนเองจากรูปแบบเก่าๆ ที่เคยได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา

ตลอดระยะเวลาที่ทำหน้าที่ “ครู” จนถึงทุกวันนี้ ครูชาติรียังคงเปิดใจกว้าง และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นข้อคิดคำแนะนำจากนักวิชาการ การอ่านหนังสือ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างเพื่อนครูด้วยกัน ตลอดจนการเข้ารับอบรมตามวาระต่างๆ

แม้จะผ่านเนิ่นนานมาหลายปี หากครูชาติรียังจำได้ดีว่าการลุกขึ้นมาปฏิวัติการสอนของตนเองในช่วงแรกๆ นั้น ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อนครูส่วนมาก ผู้ใหญ่ผู้น้อยต่างพากันคอยจับผิดครูชาติรีอยู่ตลอดเวลา

“ฉันถูกโจมตีจากบางฝ่ายบางคน ตั้งแต่โรงเรียนบ้านบาโตมาแล้วว่า สอนแบบบ้าๆ บ้าง เป็นครูบ้าบ้าง แต่ฉันก็คือฉัน ฉันคิดว่า คนเราย่อมต้องการอิสระเพื่อตั้งศักยภาพของตนเองมาตีแผ่ให้ใครๆ ได้เห็น เพราะฉันคิดอย่างนี้ ฉันก็ทนเจ็บปวดเสมอมา... ฉันไม่เคยลืมคำปลอบใจที่ได้รับเมตตาจากท่าน ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ที่พูดให้ฉันฟังว่า

มารดาเพิ่งคลอดเจ็บปวด

ทารกแรกคลอดเจ็บปวด

แต่เมื่อเขาแข็งแรงแล้วจะหายเจ็บปวด

คำนี้มีค่าสำหรับฉันมาก เพราะวันนี้ฉันหายเจ็บปวดแล้ว ฉันแข็งแรงแล้ว”
(ความตอนหนึ่งจากหนังสือ *บันทึกงานกัลยาณมิตรนิเทศ*)

ในวันนี้ ครูชาติรีได้พิสูจน์ตัวเอง ให้เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในแวดวงการศึกษา จนเป็นที่มาของภารกิจเดินสายเป็นวิทยากรอบรมเพื่อนครูให้เข้าใจในแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกว่า 60 จังหวัดทั่วประเทศไทย รวมทั้งผลงานหนังสือของครูชาติรีอย่าง *Story line-เส้นทางสู่การเรียนรู้*, *หลากหลายวิธีสอนที่ไม่หลอกหลอนวิธีเรียนรู้* และ *เสวนาชีวิตกับชีวิต*

เสวนา ฯลฯ ที่บอกเล่าถึงประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนของครูชาตรีนั้น
ได้รับความสนใจยิ่งจากบรรดาครูอาจารย์ผู้มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง
ครูชาตรีเชื่อว่า ดาบดีต้องตีในขณะที่เหล็กกำลังร้อน เช่นเดียวกับการ
สร้างคน หรือครูเลือดใหม่ ให้เกิดขึ้นในวงการศึกษ ครูชาตรีจึงพยายาม
สนับสนุนและส่งเสริมครูที่มีความตั้งใจแน่วแน่และมี “ไฟในการพัฒนา” ทุกวิถี
ทาง จนกระทั่งสามารถเป็นตัวแทนขยายเครือข่ายแนวคิดต่อไปยังครูอื่นๆ ได้เป็น
จำนวนมาก

หน้าที่ “วิทยากร” อบรมครูทุกวันนี้ ทำให้ครูชาตรีต้องเดินทางจากบ้าน
เกิดที่ยะลาคราวละนานๆ จึงไม่มีเวลาให้กับการสอนหนังสือเต็มที่เช่นแต่ก่อน
อย่างไรก็ตาม ครูชาตรีหวังอยู่เสมอว่า งานด้านการอบรมในบทบาทวิทยากรของ
ตนเอง จะสร้างคุณูปการแก่เด็กนักเรียนอื่นๆ ทั่วไทยอีกจำนวนมาก ให้ได้รับ
ประโยชน์จากการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางใหม่ที่เน้น “ผู้เรียนเป็น
สำคัญ”

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ ชาตรี สำราญ
 อาจารย์ 3 ระดับ 9
 โรงเรียนคุรุชนพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประวัติการศึกษา

- 2520 ปริญญาตรี (ศศ.บ. วรณคดีไทย)
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 2508 ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)
- 2505 ประกาศนียบัตร (ป.กศ.) วิทยาลัยครูยะลา

เกียรติประวัติ

- 2541 ครูต้นแบบวิชาภาษาไทย
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- 2542 ครูภาษาไทยดีเด่น มูลนิธิสยาม-คุณหญิงเบญจา แสงมลิ
- 2543 ครูภาษาไทยดีเด่น จังหวัดยะลา

สัมมนา/ฝึกอบรมหรือศึกษาดูงาน

- 2541 ประชุมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรวิทยากรแกนนำ
 ระดับชาติ (National Mentor) โครงการบูรณาการ
 กระบวนการศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา
 จังหวัดจันทบุรี
- 2538 การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน
 ประเทศแคนาดา

ผลงานวิชาการ (หนังสือ)

เส้นทาง Story line สู่อารยธรรม

สอนโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ

มายากลเพื่อการศึกษา

จากหลักสูตรสู่ห้องเรียน เปลี่ยนเป็นผลงานวิชาการ

บทเรียนสำเร็จรูป คำคล้องจอง

เสวนาชีวิต

การเขียนบทเรียนเรียนด้วยตนเอง

สอนให้คิด คิดให้สอน

ฯลฯ

เรียนภาษาอังกฤษแบบพึ่งตนเอง

‘ประหยัด ฤาชากุล’

แต่ดล้าอ่อนทอดตัวมาตามทางลาดยางที่มุ่งสู่อำเภอไชยวาน สองข้างทางเขียวครึ้มไปด้วยเรือกสวนไร่นา เด็กชายหญิงหลายคนกำลังถือสัมภาระเดินเป็นแถวไปโรงเรียน

ไชยวาน เป็นชื่ออำเภอเล็กๆ แห่งหนึ่งของจังหวัดอุดรธานี ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 50 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่แถบนี้ประกอบอาชีพทำการเกษตร เพราะเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของลุ่มน้ำสงคราม อันเป็นต้นกำเนิดสายธารหล่อเลี้ยงพืชพรรณธัญญาหารในพื้นที่หลายจังหวัดทางภาคอีสาน

“ไชยวานวิทยา” เป็นชื่อของโรงเรียนมัธยมเพียงแห่งเดียว ที่รองรับการศึกษาของลูกหลานชาวบ้านในอำเภอ แม้จะเป็นเพียงโรงเรียนขนาดเล็ก แต่ชื่อเสียงของโรงเรียนเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้นอันเนื่องมาจากความตั้งใจของครูที่จะพัฒนาการศึกษาให้แก่ลูกหลานชาวบ้านในท้องถิ่น

“ประหยัด ฤาชากุล” เป็นครูสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนแห่งนี้ ที่มุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพทางภาษาของเด็กนักเรียน ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่เรียกว่า “การเรียนแบบพึ่งตนเอง” ทั้งที่บางครั้งการแหวกกรอบการเรียนการสอนแบบเก่า อาจต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายด้านก็ตาม แต่ประหยัดตระหนักว่า ทุกอย่างสามารถเอาชนะได้ด้วยความเพียรพยายาม หนึ่งในประจักษ์พยานนั้นคือ การที่เธอได้รับเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้เป็นหนึ่งในครูต้นแบบวิชาภาษาอังกฤษ ประจำปี พ.ศ. 2541

พ่อ ผู้เป็นต้นแบบ

ประหยัด ฤาชากุล เป็นบุตรของนายคำภู และนางกงสิน ครอบครัวฤาชากุลอาศัยอยู่ที่บ้านโนนบังหนองเขื่อน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ประกอบอาชีพรับซื้อฝ้าย ปอ และค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ดทั่วไป ด้วยฐานะความเป็นอยู่ที่ไม่ขัดสน และความเอาใจใส่ของพ่อแม่ที่มีต่อลูกๆ ประหยัด พี่ชาย และพี่สาว จึงได้รับการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของการศึกษามาตั้งแต่อายุน้อย

แม้คำภู่ไม่มีโอกาสได้ร่ำเรียนมากนัก แต่ความเป็นคนช่างสังเกต ช่างศึกษาจากตำราต่างๆ ด้วยตนเอง โดยเฉพาะวิชาการแพทย์แผนโบราณ ทำให้เขาสามารถเรียนรู้หลายเรื่องได้ด้วยตนเอง และยังถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นให้แก่ลูกสำหรับประหยัดแล้วครูคนแรกคือ “พ่อ”

ลูกกับพ่อมักแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ พ่อมีอิทธิพลต่อชีวิตของประหยัดมาก บางครั้งลูกอยากเรียนอะไรพ่อเรียนด้วย ในสายตาของลูกๆ พ่อจึงเป็นผู้ที่มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต และพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะเหล่านั้นให้แก่ลูก

ประหยัดเริ่มเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนโนนบังหนองเขื่อน เธอไม่รู้สึกรักสนุกกับการเรียนมากนัก เพราะความรู้ที่ได้รับในห้องเรียน คือสิ่งที่พ่อสอนเธอมาแล้วแทบทั้งสิ้น ภูมิความรู้ที่มีมากกว่าเด็กทั่วไปในรุ่นเดียวกัน ทำให้ประหยัดได้ข้ามชั้นมาเรียนต่อประถมศึกษาปีที่ 2 โดยไม่ต้องรอกันให้จบประถม 1 ก่อน

เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประหยัดย้ายมาเรียนต่อที่โรงเรียนไชยวานวิทยา ระยะทางจากหนองหานมาอำเภอไชยวานอาจไม่ไกลนัก แต่ในอดีตเส้นทางคมนาคมยังไม่สะดวกสบายเช่นปัจจุบัน ยิ่งในช่วงฤดูฝนการเดินทางยากลำบาก หลายครั้งประหยัดไปไม่ถึงโรงเรียน เพราะรถม้าแหกโค้งเสียก่อน พ่อจึงตัดสินใจให้เธอย้ายไปเรียนกับพี่สาวที่โรงเรียนสตรีอุดมวิทยา จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และสอบเข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสตรีราชินูทิศ สายภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส

ประหยัดเองนั้นมีความรักชอบทางด้านยาเป็นทุนเดิม และเป็นเด็กเรียนดี พ่อจึงวาดหวังอยู่ในใจอยากให้บุตรสาวเป็นเภสัชกร แต่เมื่อเห็นลูกสนใจในเรื่องภาษามากกว่า คำภู่ก็ไม่ขัดความตั้งใจของลูก

แม้คะแนนภาษาอังกฤษของประหยัดไม่ถึงขั้นดีเลิศ แต่ความสนใจในเรื่องภาษาเธอมีเต็มร้อย กระนั้นก็ตาม ทุกครั้งที่ประหยัดตามพ่อไปเก็บเงินค่าเช่าบ้านจากพวกทหารอเมริกันสมัยสงครามเวียดนาม เธอได้แต่อ้าอึ้งเมื่อเจอคำถามหรือแม้แค่คำทักทายของฝรั่ง หากนั่นกลับกลายเป็นแรงกระตุ้นให้เธออยากเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น

ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการศึกษา ประหยัดสอบเอนทรานซ์ติดคณะศึกษาศาสตร์ เอกประถมศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น แต่เธอลือชื่อขอสละสิทธิ์ ด้วยเหตุผลในขณะนั้นว่า “ไม่อยากเป็นครู”

ในที่สุด ประหยัดเข้าเรียนต่อใหม่มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์ วิชาเอกฝรั่งเศส และโทภาษาอังกฤษ อย่างที่ใจต้องการ

เมื่อเรียนจบในปี 2523 ประหยัดพยายามค้นหาตัวเองว่าเหมาะกับอาชีพใด เธอเริ่มต้นสมัครงานหนังสือพิมพ์ ทำหน้าที่แปลข่าวต่างประเทศ เพียงเดือนเดียวก็รู้ว่านี่ไม่ใช่สิ่งที่เธอต้องการ งานให้บริการ และช่วยเหลือผู้อื่น น่าจะเหมาะสมกับคนอย่างเธอมากกว่า

คิดได้ดังนั้น ประหยัดจึงทดลองทำงานที่โรงแรมขอนแก่นอินน์ ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ 4 เดือนที่พยายามปรับตัวและค้นหาตนเอง ดูเหมือนสิ่งที่เธอไขว่คว้ายังอยู่ห่างไกลจากเธอมากนัก ประจวบเหมาะกับช่วงนั้นโรงเรียนกรรณิภาวิฑยการ และกรรณาศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนทั้งสายสามัญและพาณิชยที่อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ติดต่อให้เธอไปสอน เนื่องจากทางโรงเรียนขาดครูสอนภาษาอังกฤษมัธยมปลาย ประหยัดจึงตัดสินใจไปทดลองทำงานทันที

แม้จะหลีกเลี่ยงอาชีพครูมาตั้งแต่ต้น แต่เมื่อยังไม่เจอความต้องการที่แน่ชัด เธอจึงตกลงใจช่วยสอนให้ 1 เทอม ที่นี้เองเธอได้ค้นพบความชอบของตนเองอย่างแท้จริง ถึงจะไม่ได้ร่ำเรียนทางด้านครูโดยตรงก็ตาม แต่ภูมิความรู้เดิมบวกประสบการณ์ต่างๆ ที่เธอได้รับระหว่างการทำงานนั้น มีมากพอที่จะนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับเด็กในห้องเรียน

ต่อมาไม่นาน ประหยัดตัดสินใจสมัครสอบครูของกรมสามัญศึกษา บรรจุทำงานครั้งแรกที่โรงเรียนหนองบัวพิทยาคาร จังหวัดหนองบัวลำภู เริ่มต้นสอนภาษาฝรั่งเศส ในปี 2525 และย้ายมาสอนที่โรงเรียนไชยวานวิทยา ในปี 2529 จนถึงปัจจุบัน

ประหยัดรู้ว่าความต้องการของเธอในวัยเด็กกับลูกศิษย์ไม่ต่างกันมาก ตอนเป็นเด็กเธอไม่ชอบครูที่สอนปาวๆ อยู่หน้าห้อง ครูสอนไป นักเรียนได้แต่ฟังและนั่งจด ทำอย่างไรจะให้เด็กกับครูเป็นหนึ่งเดียวกัน ประหยัดตระหนักดีว่า เธอเองมิได้ศึกษาทางการสอนโดยตรง ข้อยเสียเปรียบในเรื่องนี้ทำให้ประหยัดพยายามชวนชวนเรียนรู้เพิ่มเติม ความเป็นคนช่างสังเกตทำให้ประหยัดรู้ว่า เด็ก

เบื่อหรือชอบการเรียนแบบไหน สอนอย่างไรให้เด็กเข้าใจ รูปแบบการสอนภาษาของเธอก็จะถูกปรับเปลี่ยนตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เด็กเรียนเกิดความจำเจ ซ้ำซาก

ในการสอนช่วงแรกๆ ประหยัดเน้นฝึกปฏิบัติทักษะทางภาษาในห้องเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้สื่อประกอบการสอน เช่น แผ่นสไลด์ บทสนทนา ภาพยนตร์ เครื่องเล่นเทป นักเรียนฝึกพูดตามเทปบ้าง ตามครูบ้าง บางครั้งจับคู่ฝึกพูดกันเอง อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเรียนเช่นนี้ไม่ได้สัมฤทธิ์ผลไปเสียทั้งหมด เพราะเด็กแต่ละคน แต่ละห้อง มีพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน จากปัญหานี้เองทำให้ประหยัดพยายามปรับปรุงรูปแบบการสอนของตนเองเพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้ภาษาตามศักยภาพของพวกเขา

แต่ด้วยประสบการณ์ด้านการสอนที่ยังมีไม่มากนัก ทำให้ประหยัดเฝ้าถามตนเองเสมอว่า “ฉันเป็นครูที่ดีไหม” คำตอบที่ได้รับคือ “ไม่ดีหรอก” เพราะเป้าหมายที่วางไว้ว่า นักเรียนต้องสามารถนำความรู้ภาษาอังกฤษไปใช้ในชีวิตจริงได้ยังไม่บรรลุผล

ในเวลาต่อมา ประหยัดได้รับมอบหมายให้สอนภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย ประหยัดเรียนรู้ว่าการอบรมเท่านั้นที่จะทำให้เธอมีโอกาสได้เรียนรู้ทักษะและเทคนิคใหม่ๆ ดังนั้น เมื่อสถาบันราชภัฏอุดรธานี จัดอบรมเทคนิคการสอนภาษาอังกฤษ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาเป็นผู้ฝึกอบรม ประหยัดจึงรีบสมัครไปทันที เธอได้เรียนรู้รูปแบบการสอนที่หลากหลาย ตลอดจนแนวคิดใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากการอบรม แต่กระนั้นประหยัดยังไม่มีรูปแบบของตนเองที่เด่นชัดเพียงพอ

เรียนแบบ ‘พึ่งตนเอง’

10 ปีแรกในอาชีพครูแม้จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนอยู่เป็นระยะ เพื่อให้เด็กเรียนไม่เบื่อหน่าย จำเจ แต่ถึงจุดหนึ่งประหยัดเหมือนคนพายเรือในอ่าง แม้จะลองเปลี่ยนหลายมุมแต่ก็ยังคงเป็นอ่างใบเดิม

ปัญหาใหญ่ที่ประหยัดประสบเมื่อย้ายมาสอนที่โรงเรียนไชยวานวิทยาคือ เด็กมีความรู้ความเข้าใจภาษาอังกฤษในระดับที่ต่ำ นักเรียนจำนวนมากเกิดทัศนคติในแง่ลบกับวิชานี้ เข้าทำนอง ‘ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่ชอบ’ นอกจากนี้ ระดับความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้นักเรียนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ได้พร้อมกัน

ประหยัดตระหนักอยู่เสมอว่าการที่นักเรียนได้สัมผัส สัมพันธ์กับการเรียน และมีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนคิด และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เข้าใจ และเรียนรู้อย่างมีความสุข

ทำอย่างไรให้เด็กสนุกกับการเรียน และนำความรู้ทางภาษาไปใช้ได้ในชีวิตจริง ? อาจเป็นคำถามสั้นๆ แต่นี่คือโจทย์ที่ประหยัดรู้ว่า “ไม่ง่าย”

ความพยายามครั้งแล้วครั้งเล่าที่ผ่านมายังไม่เป็นที่พอใจ การเปิดโลกทัศน์เพื่อรับสิ่งใหม่ๆ น่าจะทำให้เธอค้นพบแนวทางการจัดการเรียนการสอนได้มากขึ้น ก่อนที่ทั้งนักเรียนและครูจะเบื่อมากไปกว่านี้

คิดได้ตั้งนั้น ในปี 2535 ประหยัดจึงเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี สาขา การเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบพึ่งตนเอง ด้วยเชื่อว่าวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลย่อมนำไปสู่ การพัฒนาวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพ

ในการอบรมครั้งนี้ ศาสตราจารย์เลสลีย์ และศาสตราจารย์นอร์มา ดิคคินสัน เจ้าของทฤษฎีการเรียนรู้แบบพึ่งตนเองมาเป็นวิทยากรให้ผู้เข้าอบรม หลังศึกษา ได้ 5 เดือน ประหยัดจึงได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาทดลองปฏิบัติกับนักเรียนชั้น ม.4 ของโรงเรียนเป็นครั้งแรก

ประหยัดนำแนวคิดดังกล่าวมาปรึกษา อาจารย์ประถมรัตน์ แพรดำ ผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งเปิดไฟเขียวให้เธอนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบพึ่งตนเองมาทดลองใช้ได้

“รูปแบบนี้เด็กจะต้องมีห้องเฉพาะสำหรับฝึกเรียนด้วยตัวเอง” ประหยัด ชี้แจงเพิ่มเติม

“ได้สิ” อาจารย์ประถมรัตน์รับคำ และแบ่งเนื้อที่ข้างห้องผู้อำนวยการ ให้เป็นห้องสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-access Learning Room) เพื่อให้ นักเรียนเข้ามาใช้เมื่อมีคาบว่าง

ด้วยงบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด ทำให้ห้องเรียนดังกล่าวขาดสื่อการเรียน ที่ครบครัน แต่นับว่าโชคดีที่ในช่วงแรกของการนำมาปฏิบัติ ประหยัดและ ศาสตราจารย์ชาวต่างประเทศทั้งสองยังคงมีการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่ ตลอดเวลา เมื่อรู้ว่าประหยัดมีปัญหาในการจัดหาสื่อการเรียน อาจารย์เลสลีย์และ อาจารย์นอร์มาจึงได้บริจาคสื่อมาให้จำนวนหนึ่ง

เงินน้อย งบน้อย การเลือกสื่อต้องเลือกสิ่งจำเป็นที่สุดก่อน

เมื่อปัญหาใหญ่ของนักเรียนคือ ทักษะในการเรียนภาษาอังกฤษต่ำทุกด้าน การพัฒนาทางด้านการฟังควรจะเริ่มต้นเป็นลำดับแรก

สื่อที่ออกมาในระยะนั้นจึงเป็นสื่อทางด้านการฟัง

แม้นักเรียนจะสนุกกับวิธีเรียนภาษาอังกฤษที่แปลกใหม่ไปจากเดิม แต่สื่อที่ผลิออกมายังไม่ครอบคลุมความต้องการของเด็กได้ทั้งหมด เนื่องจากแต่ละคนมีระดับการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ดังนั้น ประหยัดจึงต้องจัดทำสื่อหลายระดับ ได้แก่ ง่าย กลาง ยาก ให้เลือกตามความถนัดและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน

วิธีเรียนแบบใหม่ทำให้บทเรียนภาษาอังกฤษดูง่ายและสนุกขึ้นกว่าแต่ก่อน กระนั้นก็ตาม เมื่อถึงคราวประเมินผลปรากฏว่ามีนักเรียนสอบไม่ผ่านเป็นจำนวนมาก อีกทั้งหลายคนยังคงหนีเรียนวิชาภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง

นี่คือปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน ประหยัดตัดสินใจเรียกลูกศิษย์ที่เป็นหัวใจโตเตรียมมาพูดคุย ถามไถ่ถึงปัญหาในการเรียนภาษาอังกฤษพร้อมกับแนะแนวทางให้เด็กกลุ่มนี้สามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพของพวกเขา

“ครูไม่ได้หวังให้พวกเขาไปแข่งขันกับใคร เพียงแต่ขอให้ตั้งใจเรียน เพื่อประโยชน์ของตัวเอง อย่างน้อยที่สุดในยามจำเป็นเธอต้องพูดได้บ้าง”

นับแต่นั้นมา ดูเหมือนสถานการณ์ต่างๆ จะค่อยคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น อย่างน้อยที่สุดก็หมายถึงบรรยากาศในการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน

การสอนภาษาอังกฤษแบบพึ่งตนเองดำเนินไปได้ดีในระดับหนึ่ง แต่ยังมีบางส่วนที่ขาดหายไป ทำอย่างไรจะให้กระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าวชัดเจน เป็นระบบ และมีความต่อเนื่องมากขึ้น บางทีนี่อาจเป็นเพราะความรู้ทางด้านเทคนิคการสอนที่ประหยัดมีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดก็เป็นได้

ปี 2538 ประหยัดสอบเรียนต่อระดับปริญญาโท คณะศิลปศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เลือกศึกษาทางด้านเทคนิคการสอน ภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ ด้วยความเชื่อว่า หากรู้เทคนิคการสอน บวกกับความรู้ เกี่ยวกับการเรียนแบบพึ่งตนเอง น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ให้แก่นักเรียนของเธอมากขึ้น

2 ปีถัดมา ประหยัดสำเร็จการศึกษาปริญญาโท และนำรูปแบบการเรียนการสอนที่เข้ารูปรูข่อยมากขึ้มาใช้ เรียกว่า “เทคนิคการเรียนรัฐภาษาอังกฤษแบบฟั้งตนเอง”

ระหว่างที่ประหยัดเรียนอยู่ในกรุงเทพฯ ห้องเรียนภาษาอังกฤษด้วยตนเอง ถูกนำไปใช้ในการเรียนวิชาอื่น สื่อที่เธอเพียรทำขึ้มา ถูกทิ้งไว้โดยปราศจากคนสนใจ รูปแบบการเรียนการสอนแบบฟั้งตนเองจบลงพร้อมกับวันที่เธอก้าวออกจากโรงเรียนเพื่อไปศึกษา ดูเหมือนว่าไม่มีครุคนใดคิดจะสานต่อรูปแบบดังกล่าว

เมื่อกลับมาเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง แม้ความชัดเจนในเรื่องรูปแบบและหลักการมีมากขึ้น แต่อุปสรรคปัญหายังไม่หมดไปเสียทีเดียว เพราะเพื่อนครุจำนวนหนึ่งมองเธอด้วยสายตาไม่เข้าใจ

“ทำไปทำไมให้เหนื่อย เงินก็ไม่เห็นได้เพิ่ม” เป็นคำพูดที่ประหยัดมักได้ยินบ่อยครั้ง แต่เสียงวิจารณ์รอบข้างหาได้บั่นทอนความหวังและกำลังใจที่มีอยู่เต็มเปี่ยมของเธอไม่ แม้จะต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว หากประหยัดไม่เคยนึกท้อ

ปัญหาใหญ่ของเธอเป็นเรื่องงบประมาณโรงเรียนที่มีอยู่จำกัดมากกว่า ทำให้การพัฒนาการเรียนการสอนแบบใหม่ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ประหยัดเคยทำเรื่องขอคอมพิวเตอร์ 4 เครื่อง แต่กลับได้รับเพียงเครื่องเดียว ไม่พอกับความต้องการของนักเรียนที่กำลังกระตือรือร้นกับการศึกษาภาษาอังกฤษรูปแบบใหม่

ครั้นหวังงบประมาณของกระทรวงไม่ได้ ประหยัดต้องเจียดเงินส่วนตัวซื้อสื่อประกอบการเรียนบางประเภทเท่าที่เธอจะทำได้ เช่น เทปเพลง หนังสือ ตลอดจนสื่อการเรียนอื่นๆ ที่เห็นว่าจำเป็นเฉพาะหน้าต้องใช้ในห้องเรียนภาษาอังกฤษด้วยตนเองสำหรับนักเรียน

วิ ลาว ร ร ณ

ทันทีที่เสียงสัญญาณบ่งบอกการสิ้นสุดคาบเรียนดังขึ้ นักเรียนจำนวนมากต่างวุ่นวายอยู่กับการสับเปลี่ยนห้องเพื่อเรียนวิชาใหม่ เช่นเดียวกับห้องเรียนภาษาอังกฤษ เพียงชั่วครุหลังนักเรียนชุดเก่าคล้อยหลังไม่นาน นักเรียนมาใหม่อีกกลุ่มหนึ่งก็พร้อมแล้วสำหรับการเรียนคาบต่อไป

“วิลาวรรณ“ เป็นหนึ่งในนักเรียนกลุ่มนี้ ทุกครั้งเมื่อถึงคาบเรียนภาษาอังกฤษ เธอจะมีความกระตือรือร้นมากเป็นพิเศษ ทั้งที่ก่อนหน้านั้นภาษาอังกฤษ

กับเธอเป็นไม้เบื่อไม้เมากันมาตลอด เทอมที่แล้วคะแนนภาษาอังกฤษของวิลาวรรณ อยู่ในอาการย่ำแย่ จนอดเปรียบกับผู้เป็นแม่ไม่ได้ว่า เธอเกลียดวิชาภาษาอังกฤษ เพราะเรียนแล้วไม่เข้าใจ แต่ไม่กล้ายกมือถามครู กลัวถูกดุแถมยังอายเพื่อน

มีใช้ไม่ใส่ใจ วิลาวรรณเคยซักถามข้อสงสัยจากเพื่อนร่วมชั้น แต่หลายคน ตกอยู่ในสภาพเดียวกันกับเธอ ความไม่เข้าใจที่เพิ่มสะสมขึ้นวันละนิดวันละหน่อย ทำให้เธอไม่มั่นใจเลยว่า ม.4 เทอมหน้าจะทำอย่างไรกับวิชาภาษาอังกฤษเจ้าปัญหานี้

วิลาวรรณจำได้ว่า คาบเรียนแรกของวิชาภาษาอังกฤษในชั้น ม.4 เธอและเพื่อนร่วมชั้นได้เรียนกับอาจารย์ประหยัด ฤชากุล เป็นครั้งแรก เพื่อนๆคุยกันว่า อาจารย์เพิ่งจบปริญญาโทมาจากกรุงเทพฯ และนำรูปแบบการสอนภาษาอังกฤษที่เรียกว่า “การเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบพึ่งตนเอง” (Resource-based English Language Learning) มาใช้กับนักเรียน

อาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า การเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบพึ่งตนเอง คือการเรียนที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเอง หรือเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน โดยปราศจากการควบคุมโดยตรงของครู

วิลาวรรณไม่เข้าใจว่าการเรียนด้วยตนเองเป็นอย่างไร เธอกังวลอยู่ลึกๆว่า ขนาดมีครูสอนเธอยังเรียนไม่รู้เรื่องเลย แล้วให้เรียนด้วยตัวเองมีแถมมากกว่าอีกหรือ

ต่อมาอาจารย์แจกกระดาษที่เรียกว่า “ระเบียบนักเรียน” ให้ทุกคนในห้องกรอกข้อมูลส่วนตัว อาทิ ชื่อ นามสกุล อายุ วันเดือนปีเกิด วิชาที่ชอบ 3 วิชา และวิชาที่ไม่ชอบ 3 วิชา วิลาวรรณจรดปลายปากกาลงช่องว่าง ไม่ชอบอันดับ 1 “ภาษาอังกฤษ” เธอแอบมองเพื่อนๆที่กำลังกรอกข้อมูลลงในระเบียบ ดูเหมือนหลายคนมีความเห็นไม่ต่างไปจากเธอนัก

ครูต่อมาอาจารย์ประหยัดได้อธิบายรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างคร่าวๆ

“นักเรียนต้องมีส่วนร่วมกับการเรียนในห้องเรียนมากขึ้น และต้องใช้เวลาว่างมาศึกษาภาษาอังกฤษด้วยตัวเองเพิ่มเติมในห้องเรียนที่เรียกว่า Self-access Learning Room”

วิลาวรรณไม่เข้าใจความหมายของคำๆ นี้มากนัก แต่อาจารย์บอกว่า ห้องนี้คือศูนย์การเรียนรู้แบบพึ่งตัวเองที่นักเรียนสามารถค้นหาความรู้เพิ่มเติมได้จากสื่อ

ต่าง ๆ อาทิ เลือกรอ่านหนังสือภาษาอังกฤษที่สนใจ ศึกษาแบบเรียนด้วยตัวเอง ฟัง เทปเพลง ทำแบบฝึกหัดจากคอมพิวเตอร์ หรือดูวิดีโอ เป็นต้น

ฟังดูแล้วห้องเรียนใหม่ี่คงจะมีเรื่องสนุกและไม่น่าเบื่อเหมือนที่ผ่านๆ มาก่อนออกจากห้อง อาจารย์บอกว่าระเบียบนักเรียนที่กรอกให้นำติดลงในสมุดให้เรียบร้อย อาจารย์เรียกสมุดเล่มนี้ว่า “สมุดบันทึกผลการทำงาน” และให้เด็กๆ เลือกรูปของตนเองมาตกแต่งหน้าปกให้ดูสวยงาม

“คาบต่อไปอย่าลืมหาสมุดเล่มเล็กๆ อีกเล่มมาด้วยนะคะ” อาจารย์ย้ำ ทุกคนรวมทั้งวิลาวรรณต่างสงสัยอยู่คราครั้นว่า อาจารย์จะให้นำสมุดเล็กๆ ที่ว่านี้ มาทำอะไร

ชั่วโมงต่อมา เด็กๆ ต่างเข้าใจถึงความสำคัญของสมุดบันทึกผลการทำงาน มากขึ้น

“สมุดบันทึกผลการทำงานเป็นเหมือนสมุดจดงาน สมุดแบบฝึกหัด สมุดบันทึกรายคาบและอีกหลายอย่าง ที่ทุกคนต้องรักษาให้ดี เพื่อแลกกับกระดาษข้อสอบในแต่ละครั้ง” ประหยัดแจจรายละเอียดยให้ให้นักเรียนฟัง

วิลาวรรณเรียนรู้รูปแบบของการเรียนด้วยตัวเอง อาจารย์ประหยัดบอกว่าการเรียนวิธีนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ หนึ่ง นำสู่บทเรียน สอง ฝึกปฏิบัติ และสาม การประเมินผล

อาจารย์จะเป็นผู้นำนักเรียนเข้าสู่บทเรียนแต่ละบทในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจบทเรียนนั้นก่อน ขั้นตอนที่สอง ฝึกปฏิบัติ นักเรียนแต่ละคนต้องฝึก ปฏิบัติการทางภาษาด้วยตนเองไม่ว่าวิธีใดก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และขั้นตอนสุดท้ายการประเมินผล เป็นการทดสอบว่ากระบวนการสองขั้นตอนที่ ผ่านมานักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปมากน้อยแค่ไหน

ฟังดูน่าเวียนหัวนิดหน่อย แต่อาจารย์ทำทางใจดี ไม่เข้าใจตรงไหนคงถาม ได้ ก่อนหมดคาบเรียนอาจารย์บอกด้วยว่า สมุดโน้ตเล่มเล็กที่ให้ติดมาด้วยนั้น จะใช้เป็นไดอารี่ที่นักเรียนต้องบันทึกในแต่ละคาบว่า ตนเองเข้าใจบทเรียนมากน้อย เพียงใด และอาจารย์ยังแจ้งอีกว่า นักเรียนสามารถเขียนความรู้สึกทุกอย่างที่ ต้องการ ตลอดจนข้อเสนอแนะในการเรียนการสอนแก่อาจารย์ลงในสมุดบันทึก เล่มนี้

มีเสียงตะโกนถามมาว่า “ถ้าครูสอนไม่ดี บอกได้หรือเปล่าครับ”

อาจารย์ประหยัดบอกว่า “ยินดีค่ะและไม่ต้องกลัวว่าใครที่วิจารณ์ครูจะถูกหักคะแนน เพราะครูไม่มีคะแนนความประพฤติ จะมีแต่คะแนนความสามารถในการเรียนของนักเรียนเอง”

วิลารรณ เริ่มสัมผัสได้ถึงบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เป็นกันเองและอบอุ่นมากขึ้น

ประหยัดเชื่อมั่นว่าการถ่ายทอดความรู้ และอุทิศแรงกายแรงใจให้นักเรียนด้วยใจรัก เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ตลอดจนสร้างความรู้สึที่ดีในการเรียนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียน เพราะตราบไคที่นักเรียนมีความเชื่อและศรัทธาในครู เด็กจะมุ่งมั่นเอาใจใส่การเรียนเองโดยปริยาย

การเรียนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูต้องทำใจเปิดกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ยอมให้นักเรียนประเมินการสอนของครู เพื่อที่จะปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาตนเองต่อไป

หมดยุคที่ครูถือไม้เรียวคอยบังคับเด็ก ๆ แล้ว

นักเรียนมีส่วนร่วม

หัวใจสำคัญของการเรียนการสอนแบบพึ่งตนเอง คือ

ทำอย่างไรจึงจะลดบทบาทครู และหันไปให้ความสำคัญกับสื่อการเรียนแทน ?

ทำอย่างไรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ?

ทำอย่างไรจึงจะนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง ?

ในการตอบโจทย์เหล่านี้ สิ่งแรกที่ต้องลงมือทำคือ การฝึกนักเรียน (learner training) เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ในการฝึกนั้น ครูจะเริ่มต้นจาก 4 ทักษะหลักของภาษาอังกฤษ ได้แก่ การฟัง พูด อ่าน เขียน จนกระทั่งนักเรียนเกิดความชำนาญ และสามารถฝึกปฏิบัติหรือเรียนรู้ภาษาได้ด้วยตัวเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว กิจกรรมที่จำเป็นต้องทำเพิ่มเติมนอกเหนือจากการฝึกทักษะทางภาษาทั่วไปคือ การกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิด และแก้ปัญหาในการใช้ภาษาด้วยตนเอง ฝึกให้นักเรียนทำกิจกรรมทางภาษาร่วมกับเพื่อน และให้นักเรียนเก่งช่วยเหลือเพื่อนที่เรียนอ่อนกว่า เป็นต้น

วิลาวรรณเริ่มสนุกกับการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ทุกคาบเรียนเธอแทบไม่ต้องเปิดตำราเรียนเลย เพราะอาจารย์ประหยัดมักมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา ตลอดจนเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง มาพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียนเป็นภาษาอังกฤษง่ายๆ ก่อนจะบอกวัตถุประสงค์ และนำเข้าสู่บทเรียนโดยไม่ทันไม่รู้ตัว

Somsak went to Bangkok a year ago.

Wanida's Mother went to the temple this morning.

I was born in Udorn-thani.

Columbus discovered America in 1492.

อาจารย์ขีดเส้นใต้เน้นส่วนที่สำคัญ และให้นักเรียนสังเกตรูปประโยคเหล่านี้ว่าแตกต่างจากที่เคยเรียนมาก่อนหน้าอย่างไร

วิลาวรรณตั้งข้อสังเกตว่า เหตุการณ์ในประโยคเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต

“ดีมากค่ะ วันนี้เราจะเรียนเกี่ยวกับเรื่อง Past Simple Tense กัน”

จากนั้นอาจารย์ให้นักเรียนจับคู่บัตรคำ กริยาช่องที่ 2 กับ กริยาช่องที่ 1 ที่ให้ไว้บนกระดานดำ และให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่มละ 3-4 คน ช่วยกันเลือกคำกริยาช่องที่ 2 มาอย่างน้อย 3 คำ แต่งเป็นประโยคให้มีความหมายสัมพันธ์กัน

ตัวอย่างเช่น went, was, saw

Last week, we went to the mountain. We saw a lot of kinds of birds.

And the weather was cold there.

อาจารย์ยกตัวอย่างประโยคก่อนให้นักเรียนฝึกปฏิบัติกันเองในกลุ่ม

วิลาวรรณและเพื่อนในกลุ่มช่วยกันหาคำกริยามาแต่งเป็นรูปประโยคง่ายๆ อาจารย์ปล่อยให้ให้นักเรียนนั่งทำงาน เมื่อกลุ่มที่มีปัญหายกมือขึ้น อาจารย์จะเข้าไปซักถามและอธิบายเพิ่มเติมเพื่อคลี่คลายข้อสงสัย ภายหลังทุกกลุ่มทำงานแล้วเสร็จ แต่ละกลุ่มออกมานำเสนองานหน้าห้อง ปกติอาจารย์จะขออาสาสมัครที่โดยมากมักเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนภาษาอังกฤษในชั้นดี แน่หนอนว่า วิลาวรรณไม่เคยอาสาออกไปหน้าห้อง

“ใครจะอาสาสมัครออกมาหน้าชั้นบ้าง?” เสียงอาจารย์ถาม ก่อนจะเห็นว่า “แต่ขอคนที่ไม่เคยนำเสนอก่อนนะคะ”

วิลาวรรณเริ่มใจแป้ว เมื่อเพื่อนในกลุ่มตกลงเลือกเธอให้เป็นคนนำเสนอ ตัวแทนกลุ่มที่อยู่หน้าห้องรวมทั้งวิลาวรรณ อ่านประโยคภาษาอังกฤษที่กลุ่มของ

ตนช่วยกันแต่งขึ้นอย่างตะกุกตะกัก ทุกข์ทุเล ทำให้นักเรียนที่นั่งอยู่ประจำที่บางคนอดหัวเราะขบขันกับความเป็นของเพื่อนไม่ได้ เมื่อเห็นดังนั้นอาจารย์ประหยัดจึงแทรกขึ้นว่า

“ไม่ต้องหัวเราะเขา คนที่อ่านไม่ต้องอาย จะผิดจะถูกก็ต้องฝึกพูด ถ้าไม่พูดเลยจะมีโอกาสพูดถูกไหม”

วิลาวรรณดีใจที่อาจารย์ไม่ดุ ซ้ำยังให้กำลังใจ ทำให้เธอมีความเชื่อมั่นมากขึ้น และตั้งใจกับตนเองว่า เธอจะพยายามพัฒนาภาษาอังกฤษให้ดียิ่งขึ้น

เมื่อทุกคนกลับเข้าประจำที่ แต่ละคนจะต้องฝึกสร้างประโยคของตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่าหลายครั้ง ประหยัดจะคอยเฝ้าสังเกตนักเรียนตลอดเวลาว่า ใครมีปัญหาอย่างไร สีหน้าของเด็กเป็นเครื่องบ่งบอกที่ดียิ่ง หากนักเรียนคนใดหน้านี้ว้าวุ่น แสดงว่าเขาเริ่มไม่เข้าใจบทเรียนแล้ว ครูต้องสอบถามหรืออธิบายซ้ำทันที เพื่อลดช่องว่างในการเรียนรู้ของเด็กให้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน หากใครรู้ตัวว่ายังอ่อนในเรื่องใดเป็นพิเศษ ก็จะเข้าไปศึกษาและฝึกฝนเพิ่มเติมด้วยตนเองที่ห้อง Self-access Learning Room

นักเรียนส่วนใหญ่มักชอบและสนุกกับการเรียนรูปแบบนี้ แต่ครูกลับต้องทำงานหนักมากขึ้น โดยเฉพาะการทำสื่อเพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จำเป็นต้องมีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนสามารถเลือกใช้ตามความถนัดและระดับความสามารถของแต่ละคน

ประหยัดยอมรับว่า ยิ่งครูมีบทบาทในห้องเรียนน้อยเท่าไร นอกห้องเรียนครูยิ่งต้องทำการบ้านหนักขึ้นเท่านั้น เพราะการเรียนแบบพึ่งตนเองนี้ ครูจะต้องหากกลยุทธ์ในการส่งเสริมให้เด็กรู้วิธีเรียนรู้ภาษาด้วยตนเองเต็มตามศักยภาพของเขา

‘สื่อ’ และ ‘ใบงาน’

สัปดาห์ต่อมา ประหยัดเริ่มต้นทบทวนเรื่อง Past Simple Tense ที่เรียนไปเมื่อคาบที่แล้ว ก่อนแจกแบบฝึกหัดที่เรียกว่า สื่อ หรือ ใบงาน ให้ทุกคนทำ ครูย้ำหนักหนาว่า สื่อหรือใบงานนี้ให้นักเรียนทำด้วยตนเอง ไม่ให้ลอกเพื่อน

การศึกษาภาษาอังกฤษผ่านสื่อและใบงานนี้ เป็นการประยุกต์เทคนิควิธีการเรียนด้วยตนเองมาใช้ในห้องเรียนปกติ โดยเป็นการฝึกการสร้างกระบวนการ

เรียนรู้วิธีเรียนนอายเป็นค่อยไปทีละชั้น นักเรียนจะต้องศึกษาบทเรียนโดยการทำแบบฝึกหัดจากใบงานและสื่อที่ครูเตรียมไว้ให้

ครั้งแรกที่อาจารย์นำสื่อหรือใบงานมาใช้ เป็นการทดสอบความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ เพื่อนคนเก่งทำได้ แต่เวลาวรรณกับเพื่อนอีกหลายคนที่ย่อภาษาอังกฤษเป็นทุนเดิม ต่างนั่งเป็นเปื้อนบี้ เมื่อวนิดาคคนเก่งที่สุดในห้องทำเสร็จเป็นคนแรก จึงมีขบวนการลอกคำตอบเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและดำเนินไปอย่างรวดเร็วทันทีที่ครูเดินออกไปนอกห้อง ครูหนึ่งเมื่อครูกลับเข้ามา ก็แลเห็นใบงานของทุกคนวางไว้เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่บนโต๊ะครู

“ทุกคนทำเองหรือเปล่า” ประหยัดถาม แต่ทั้งห้องเงียบกริบไร้คำตอบ

“ใครทำเองบ้าง” คราวนี้ครูเปลี่ยนคำถามใหม่ มียกมือกันบ้างประปราย

“ใครลอกเพื่อน” ลุ่มเสียงของครูรุกหนักยิ่งขึ้น หลายคนกลั้นหายใจ และค่อยๆ ยกมือขึ้นอย่างอ้อยอิ่ง รวมทั้งเวลาวรรณด้วย

“ใบงานที่ครูให้ทำเป็นกระบวนการหนึ่งในการฝึกเรียนด้วยตัวเอง ซึ่งนักเรียนต้องอ่านทุกขั้นตอน ถ้าไม่เข้าใจให้ถาม จะเป็นเพื่อนหรือครูก็ได้ แต่หากนักเรียนลอกเพื่อน เธอจะไม่ได้เรียนรู้อะไรเลย แล้วอย่างนี้จะเกิดประโยชน์ต่อตัวเองไหม”

นักเรียนที่ตกเป็นจำเลยหลบสายตาคมกริบของครู ทั้งห้องมีแต่ความเงียบ แม้อาจารย์ประหยัดจะไม่ดูว่าอะไรมากไปกว่านั้น แต่ทุกคนกำลังสำนึกผิดในการกระทำของตนเอง

นับแต่นั้นมา เวลาวรรณเริ่มเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น เธอขอเงินมารดาเพื่อนำไปซื้อพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย เล่มแรกในชีวิต

1 สัปดาห์ให้หลัง เวลาวรรณลงมือทำใบงาน เรื่อง Past Simple Tense อีกครั้ง จากพื้นความรู้ความเข้าใจในคาบที่แล้ว ดัดจริตตรงไหนรีบไปปรึกษาเพื่อน หากเพื่อนจนปัญญาอธิบาย เวลาวรรณจึงยกมือถามอาจารย์ ที่ทุกครั้งมักจะไขข้อสงสัยของเธอให้แจ่มแจ้งขึ้น

ครูใหญ่ ในห้องเริ่มมีเสียงคุยเล่น เป็นสัญญาณบ่งบอกว่า นักเรียนทยอยทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จกันบ้างแล้ว อาจารย์ประหยัดนำเฉลยคำตอบไปติดที่กระดานดำหน้าชั้น ใครทำเสร็จแล้วให้ไปดูเฉลยคำตอบบนกระดาน จากนั้นนำข้อผิดพลาดมาแก้ไข และประเมินผลการเรียนของตนเองใน “Record Card”

กิจกรรมทำนองนี้ทำให้นักเรียนสามารถรู้ได้ว่าตนเองยังมีปัญหาการเรียนภาษาอังกฤษในสัปดาห์ใดบ้าง วิลาวรรณพบว่าเธอมีจุดอ่อนในเรื่องการใช้คำศัพท์ ที่ยังรู้อย่างจำกัด ดังนั้น เมื่อมีคาบว่าง วิลาวรรณจึงมาเติมส่วนขาดในห้องฝึกการเรียนรู้อย่างตนเอง

ห้องเรียนรู้อย่างตนเองนี้ จะมีมุมที่จัดเก็บสื่อ เพื่อให้นักเรียนเข้ามาศึกษาภาษาอังกฤษ มีการจัดเวรอาสาสมัคร หรือผู้ช่วยเหลือ คอยให้คำแนะนำเมื่อเพื่อนนักเรียนมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการใช้สื่อ และคอยตรวจดูความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั่วไปภายในห้อง

การเรียนรู้อย่างตนเองในห้องเรียนฟังตนเอง ต้องผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ

1. นักเรียนศึกษาคำสั่งจากสื่อหรือบทเรียน แล้วลงมือทำแบบฝึกหัด
2. ตรวจดูคำตอบที่ให้ไว้ และประเมินการเรียนของตนเอง
3. เขียนผลการเรียนที่ได้ลงใน Record Card

วิลาวรรณเลือกใช้สื่อที่มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านศัพท์ ศึกษาวัตถุประสงค์ของการใช้สื่อว่า จะได้ประโยชน์อะไรจากการใช้สื่อนี้บ้าง เมื่อศึกษาคำสั่งและตัวอย่างจนเข้าใจแล้ว เธอจึงลงมือทำแบบฝึกหัด หลังจากนั้นตรวจดูคำตอบที่ให้ไว้ในสื่อ ก่อนจะประเมินผลการเรียนของตนเองลงใน Record Card

ถึงตอนนี้วิลาวรรณรู้แล้วว่าการเรียนแบบฟังตนเองนั้นง่ายนิดเดียว รูปแบบที่อาจารย์ฝึกในห้องคือขั้นตอนที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตัวเอง นอกจากจะนำวิธีการเหล่านี้ไปใช้ในห้องเรียนฟังตนเองแล้ว วิลาวรรณยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนเองที่บ้าน ร่วมกับหนังสือคู่มือต่างๆ ได้ไม่ยาก

ในการจัดทำสื่อ ประหยัดจะประเมินจากการเรียนในห้องว่านักเรียนยังอ่อนในเรื่องใดบ้าง เพื่อที่เธอจะได้ทำสื่อเสริมในเรื่องนั้นๆ ทั้งนี้ ยังต้องคำนึงอีกว่า เด็กแต่ละคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ดังนั้น สื่อจึงต้องมีระดับความยากง่าย เป็นบันไดให้เด็กไต่ไปที่ละขั้น

ประหยัดตกลงกับนักเรียนตั้งแต่คาบแรกๆแล้วว่า หากใครใช้ห้องเรียนรู้อย่างตนเองในคาบว่าง ครูจะมีคะแนนพิเศษให้ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเข้ามาฝึกภาษาอังกฤษบ่อยๆ เท่าที่จะเป็นไปได้ นักเรียนส่วนใหญ่ลงความเห็นไว้ในส่วนนี้ว่าน่าจะมีสัก 10 คะแนน โดยให้ครั้งละ 1 คะแนนต่อการเข้ามาใช้ 1 ครั้ง

อาจดูเป็นการบังคับบ้างหลาย ๆ แต่นักเรียนกว่า 50% ใช้ห้องนี้เกิน 10 ครั้ง ต่อภาคการศึกษา

การเรียนในห้อง Self-access Learning Room นี้ มีขั้นตอนไม่ต่างจากการเรียนด้วยตนเองในห้องเรียนเท่าใดนัก นักเรียนยังต้องใช้หลักปฏิบัติ 3 ขั้นตอนคือ การนำเข้าสู่บทเรียน ฝึกปฏิบัติ และประเมินผล จะต่างกันตรงที่ว่า การเรียนแบบนี้ไม่มีครูมาคอยควบคุม มีเพียงนักเรียนกับสื่อเท่านั้น

การนำเข้าสู่บทเรียนอธิบายถึงประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับจากสื่อชิ้นๆ รายละเอียดแตกต่างกันไปตามสาระที่เลือกเรียนรู้ เมื่อศึกษาขั้นตอนนั้นจนเข้าใจดีแล้ว ต่อมาเป็นการฝึกปฏิบัติ เช่น หากนักเรียนต้องการฝึกทักษะด้านการฟัง (Listening) ในขั้นตอนนี้คือการฟังเทปจากเจ้าของภาษา หรือชมวิดีโอภาพยนตร์ จากนั้นลองทำแบบฝึกหัดที่จัดทำไว้สำหรับสื่อแต่ละประเภท ส่วนขั้นตอนที่สามเป็นการประเมินผล นักเรียนต้องทดสอบตนเองอย่างซื่อสัตย์ว่า 2 ขั้นตอนแรกสัมฤทธิ์ผลเพียงใด

เมื่อนักเรียนทราบผลประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ให้บันทึกผลดังกล่าวลงใน Record Card เพื่อสำรวจตัวเองว่า มีความรู้ความเข้าใจในสาระและสิ่งที่ตนเองฝึกฝนมากน้อยแค่ไหน ประสงค์ที่จะศึกษาเนื้อหาในลำดับที่ยากขึ้นต่อไป หรือต้องการกลับไปทบทวนบทเรียนเดิมอีกครั้ง

‘ สมุดบันทึกผลการทำงาน ’

สิ่งสำคัญประการสุดท้ายที่จะบอกว่าทฤษฎีการเรียนภาษาอังกฤษที่ประหยัดนำมาใช้สัมฤทธิ์ผลในเชิงปฏิบัติมากน้อยเพียงใดนั้น มี 2 รูปแบบคือการทดสอบ (Formative test) และ สมุดบันทึกผลการทำงาน

สมุดบันทึกผลการทำงาน ทำหน้าที่เป็นทั้งสมุดจด สมุดแบบฝึกหัด สมุดส่วนตัว สมุดรายงาน เป็นตัวกลางระหว่างครูกับนักเรียน และครูกับผู้ปกครอง นอกจากนี้ ครูยังใช้สมุดบันทึกผลการทำงานเป็นตัวชี้วัดว่า นักเรียนจะมีสิทธิ์สอบหรือไม่อีกด้วย

ใน 2 คาบแรกประหยัดทำความเข้าใจกับนักเรียนถึงขั้นตอนของการทำสมุดบันทึกผลการทำงาน เช่น ในสมุดบันทึกต้องเว้นหน้าคำนำ หน้าสารบัญ ตลอดจนเขียนระเบียบประวัติตัวเอง หน้าต่อไปเขียนบันทึกรายคาบ เวลาเรียน

ภาษาอังกฤษมี 72 คาบ/เทอม ทุกคาบต้องมีลายเซ็นครูกำกับ เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่านักเรียนเข้าเรียนจริง ถ้าไม่มาเรียนต้องตามงานให้ทัน เก็บใบงานให้ครบ ไม่เช่นนั้นอาจารย์จะไม่เซ็นให้ วิธีการเหล่านี้มีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง และติดตามการเรียนครบทุกหัวข้อที่ครูสอนผ่านไปแล้ว

ประหยัดจะประเมินสมุดบันทึกผลการทำงานทุก 1 เดือน ถ้าไม่เรียบร้อย จะไม่แจกแบบประเมิน นักเรียนคนใดที่ไม่ได้รับแบบประเมิน หมายถึงจะไม่มีสิทธิ์สอบแต่ละครั้ง แล้วอาจารย์เป็นคนพูดจริงทำจริงเสียด้วย ดังนั้น น้อยคนนักที่กล้าดี้อธิงแแรกกับครู

กระนั้นก็ตาม ประหยัดไม่เคยว่ากล่าวนักเรียนเพียงไม่กี่คนที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าเพื่อนในห้อง ด้วยไม่ต้องการทำลายบรรยากาศการเรียนของเด็กอื่น ในการลงโทษ เธอจะใช้สมุดบันทึกผลการทำงานเป็นสื่อกลางในการแจ้งให้นักเรียนรับทราบ อันถือเป็นกฎกติกามารยาทระหว่างครูกับนักเรียนที่ตกลงกันไว้แล้วก่อนหน้านั้น

นอกจากการบันทึกความรู้ที่ได้ในแต่ละคาบ ทุกครั้งที่ทำใบงาน นักเรียนต้องนำมาติดลงในสมุดบันทึกผลการทำงานให้เรียบร้อย เพื่อเป็นเครื่องหมายยืนยันว่าเด็กได้เรียนด้วยตนเองแท้จริง ทุกครั้งที่มีการประเมินนักเรียน ครูจะส่งสมุดบันทึกผลการทำงานไปให้พ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนรับทราบผลการเรียนของบุตรหลานตนด้วย

สากล วาโยพั๊ด บิดาของนักเรียนหญิงคนหนึ่งเริ่มสังเกตเห็นสมุดปกอ่อนที่บุตรสาวนำกลับไปทำที่บ้านบ่อยครั้ง สมุดเล่มนี้หน้าตาแปลกๆ เพราะมีรูปบุตรสาวแปะหราอยู่หน้าปก จะว่าเป็นสมุดเรียนก็ไม่น่าใช่ วนิดาบอกบิดาว่า นี่เป็นสมุดบันทึกผลการทำงานของวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งอาจารย์นำการสอนแบบใหม่มาใช้ ให้นักเรียนรู้จักการเรียนด้วยตนเอง สากลไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น เพียงแต่สังเกตเห็นว่าวนิดาใส่ใจในการเรียนภาษาอังกฤษและมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น

ไม่เพียงเท่านั้น เมื่อเพื่อนบ้านที่เป็นฝรั่งกลับมาจากต่างประเทศ วนิดายังสามารถสนทนาโต้ตอบกับเพื่อนบ้านผู้นั้นได้ด้วยคามมั่นใจมากขึ้น แม้จะไม่ถึงขั้นคล่องแคล่วนักก็ตาม

ชาวบ้านในชุมชนที่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนหลายคนเริ่มเพิ่มหัวข้อการสนทนา จากเดิมที่มีแต่เรื่องการเมือง เรื่องปากท้อง มาพูดคุยกันถึงการ

สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนไชยวานวิทยา ที่ช่วยให้บุตรหลานของพวกเขา มีพัฒนาการทางภาษาที่ดีขึ้น

สุนทร พลถนัด ผู้ปกครองของนักเรียนอีกรายหนึ่งรู้จักอาจารย์ประหยัด ผ่านสมุดบันทึกผลการทำงานของบุตรสาว เพราะทุก 1 เดือน สุนทรจะต้องแสดงความเห็นลงไป ในสมุดเล่มนี้ด้วย และสมุดเล่มนี้เองที่ทำให้เขารู้ว่า ลูกมีพัฒนาการด้านภาษาอังกฤษที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมที่ลูกไม่เคยสนใจหยิบจับหนังสือเลย ทุกวันนี้ตกเย็นเขามักสังเกตเห็นบุตรสาวหยิบพจนานุกรมมาเปิดตรวจเช็คคำศัพท์อยู่เป็นประจำ

ความใส่ใจภาษาอังกฤษของลูก มาจากการเรียนการสอนแบบใหม่ แม้สุนทรจะไม่เข้าใจว่าอาจารย์ประหยัดสอนอย่างไร แต่เขาก็พร้อมบอกลูกเสมอว่า

“อาจารย์เขาสอนดี ก็ขอให้ตั้งใจเรียนนะ”

ไม่ต่างจาก แพรว ทวีทรัพย์ ที่เห็นว่าการเรียนภาษาอังกฤษของ อิดารัตน์ ทวีทรัพย์ ดีขึ้นจากเดิม และอิดารัตน์มักจะมีสมุดบันทึกผลการทำงานมาให้แม่เห็นรับทุกเดือน

“เรียนแบบนี้ดีไหม” แพรวถามลูกสาว

“หนูว่าเข้าใจดีนะ” อิดารัตน์ยืนยันคำพูดของเธอด้วยการพูดภาษาอังกฤษให้แม่ฟัง

แพรวรู้สึกว่าการเรียนการสอนแบบนี้ สอนให้ลูกเก่งไม่เฉพาะในตำรา แต่รวมถึงความมั่นใจในตัวเองที่มีเพิ่มขึ้นด้วย

แม้ไม่มีโอกาสพบปะกับผู้ปกครองด้วยตนเอง แต่ประหยัดได้พูดคุยกับผู้ปกครองผ่านสมุดบันทึกผลการทำงาน เพื่อให้คนเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมกับการเรียนของบุตรหลานของตนมากขึ้น ในอนาคตอันใกล้ เธอยังมีแผนที่จะเชิญผู้ปกครองเข้ามาสังเกตการเรียนของลูกด้วย

การใช้สมุดบันทึกผลการทำงานทำให้เด็กมีความรับผิดชอบและทำงานเป็นระบบขึ้น แม้เป็นการบังคับเด็กทางอ้อม แต่ในที่สุดจะส่งผลดีต่อตัวเองอย่างน้อยแม้เด็กจะไม่สนใจภาษาอังกฤษ แต่เขาสามารถจะนำทักษะที่ได้ไปใช้กับวิชาอื่น หรือกับเรื่องอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน

“อย่างน้อยก็ได้ประโยชน์บ้างล่ะนะ” ประหยัดคิดในใจ

ดังนั้นทุกครั้งที่เรียนจบตามจุดประสงค์ นักเรียนจะต้องมีสมุดบันทึกผลการทำงานมาแลกเปลี่ยนทดสอบ แบบยื่นหมูยื่นแมว ทุกคนจะต้องสอบเก็บคะแนน

นักเรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองมาอย่างถูกต้องทุกขั้นตอน จึงรู้สึกว่แบบทดสอบกับใบงานต่างกันเพียงแค มีคะแนนกับไม่มีคะแนนเท่านั้น ถ้าเขาสามารถทำใบงานด้วยตัวเองได้ จะไปกลัวอะไรหนักหนากับแบบทดสอบ

ที่สำคัญ แบบทดสอบจะเป็นกระจกเงาที่สะท้อนให้นักเรียนรู้ว่า ตนเองมีพัฒนาการในการเรียนภาษาอังกฤษในแต่ละช่วงเวลาอย่างไรบ้าง ในการประเมินดังกล่าว เด็กจะทราบถึงจุดบกพร่องของตนเอง แล้วกลับไปทบทวนบทเรียนอีกครั้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อนจะกลับมาทดสอบแก้ตัวใหม่

‘ เพื่อน ช่วย เพื่อน ’

เด็ก 100 คน จะหวังให้เป็นตั้งใจหมดทั้ง 100 คงเป็นไปได้ แต่เด็ก 100 คนที่ผ่านการเรียนการสอนแบบพึ่งตนเองส่วนใหญ่มีพัฒนาการที่ดีขึ้น 60% ไม่พัฒนาเลย 20% และพร้อมที่จะพัฒนาแต่ยังขาดความกระตือรือร้น 20% นี้คือบทสรุปที่ประหยัดได้รับ

ที่ผ่านมา ประหยัดใช้วิธีแก้ปัญหาเด็กเรียนอ่อนโดยเรียกมาคุยเป็นการส่วนตัว ค่อยๆ แก้ไขไปเท่าที่จะทำได้ แต่เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้มีความถนัดในด้านภาษาน้อย ครั้นจะไปเคี่ยวเข็ญให้กลายเป็นคนเก่ง คงเกินกำลังความสามารถ สิ่งที่เขาทำได้คือ กระตุ้นให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อตนเองและการเรียนมากขึ้น

ประหยัดเลือกใช้รูปแบบที่เรียกว่า “เพื่อนสอนเพื่อน” ในการแก้ปัญหาเด็กไม่ผ่านการประเมิน โดยฝึกเด็กเก่งสอนเพื่อนที่อ่อนภาษาอังกฤษ ปรากฏว่าวิธีนี้ได้ผลดีมาก เพราะเด็กด้วยกันเองจะกล้าซักถามข้อสงสัยจากเพื่อนมากกว่าครู

อย่างไรก็ดี แม้จะมอบหมายให้เด็กช่วยเหลือกันเองแล้วก็ตาม หากเด็กบางคนไม่ยอมรับวิธีนี้ ประหยัดจึงต้องหายุทธวิธีใหม่ที่จะเอาชนะใจเด็กกลุ่มนี้ให้ได้ จุดสำคัญอยู่ที่ทำอย่างไรให้เด็กสนุกกับการเรียนภาษาอังกฤษ เทคนิคแปลกใหม่ในการสอนอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ แต่ครูยังต้องรู้เท่าทันเรื่องจิตวิทยาของเด็กวัยรุ่นอีกด้วย

ธงชัย นักเรียนชายจอมเฮี้ยวประจำห้องมักจะโดดเรียนวิชาภาษาอังกฤษเท่าที่โอกาสจะเอื้ออำนวยเสมอ แต่พฤติกรรมของเขาหาได้รอดพ้นสายตาของประหยัดไม่ เธอตั้งคำถามกับตนเองเสมอว่าทำไมเด็กจึงหนีเรียนวิชาของเธอ

สาเหตุมาจากตัวเธอเอง หรือจากเด็กกันแน่ เมื่อยังหาคำตอบไม่ได้แน่ชัด ประหยัดจึงตัดสินใจเรียกธงชัยเข้ามาคุย

“เดือนนี้เธอโดดเรียน 2 ครั้งแล้ว มีอะไรอยากเล่าให้ครูฟังไหม” ประหยัดเริ่มบทสนทนาอย่างเป็นมิตร

“อาจารย์ครับ ผมเรียนไม่รู้เรื่องเลยครับ” ธงชัยเริ่มระบายความในใจถึงเหตุผลที่ทำให้เขาหนีเรียน

“เธออ่านประโยคนี้ออกไหม” อาจารย์ประหยัดชี้ไปที่อักษรแถวหนึ่งในหนังสือแบบเรียนภาษาอังกฤษที่ธงชัยคุ้นเคย

“ไม่ออกครับ” ธงชัยตอบโดยแทบไม่ต้องคิด

“จะเอายังไงดี เริ่มต้นกันใหม่ไหม”

“ครับ” ธงชัยรับคำ แววตาเริ่มมีความหวัง

“ถ้าอย่างนั้นตัวอย่างนี้พออ่านได้ไหม” คราวนี้ครูชี้ไปที่ประโยคง่าย ๆ

“ได้ครับ” คำตอบของธงชัย ทำให้ประหยัดใจชื้นขึ้น

“เธอจะให้ครูสอนหรือจะให้เพื่อนสอน”

“เพื่อนครับ” เขาตอบแบบไม่ลังเล

“จะเอาใครดีล่ะ”

ธงชัยเอ่ยชื่อเพื่อนสนิท หากในสายตาของประหยัดนักเรียนผู้นี้มีความรู้ความสามารถไม่มากไปกว่าธงชัยเท่าใดนัก แต่เป็นเพราะธงชัยวางใจสมคิดมากกว่าคนอื่น จึงต้องการให้เขาช่วยดู อย่างไรก็ตามปล่อยให้สมคิดสอนธงชัยอาจไปไม่รอดด้วยกันทั้งคู่ ประหยัดจึงเสนอให้นักเรียนที่ค่อนข้างเก่งอีกคนมาช่วยเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการติวอีกทางหนึ่ง

“ให้เบญจมาศช่วยด้วยดีไหม เขาใจดีนะ”

เบญจมาศได้รับการฝึกจากอาจารย์ประหยัดให้ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือเพื่อนที่มีปัญหาในการเรียนภาษาอังกฤษ เด็กหญิงเต็มใจรับหน้าที่ทุกครั้งที่อาจารย์ขอ เพราะนอกจากจะได้ช่วยเหลือเพื่อนแล้ว ยังทำให้เธอสามารถทบทวนความรู้เดิมไปในตัวด้วย

หลังจากที่เบญจมาศใช้ความอดทนและใจเย็นอย่างหนักในการติวภาษาอังกฤษให้กับธงชัย ส่งผลให้เด็กชายเริ่มมองภาษาอังกฤษอย่างเป็นปฏิกิริยาข้อย่อย และพลอยทำให้สมคิดที่เดิมที่ตั้งใจจะติวให้เพื่อนทั้งที่ตนเองยังมีปัญหา มีความรู้ความเข้าใจภาษาอังกฤษมากขึ้นตามไปด้วย

นักเรียนบางคนโชคดียังพอปรับปรุงตนเองได้ แต่บางคนที่ไม่ไหวจริงๆ ประหยัดจะเตรียมข้อสอบพิเศษที่ไม่ยากนักให้เด็กเลือกทำ เนื่องจากเธอตระหนักดีว่า เด็กแต่ละคนมีความถนัดในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ไม่เท่ากัน รวมทั้งความสามารถในด้านภาษา หน้าที่ของครูคือ ทำอย่างไรจะส่งศิษย์ให้ถึงฝั่ง ไม่ใช่ทิ้งให้ลอยคออยู่โดดเดี่ยวกลางแม่น้ำ

ไดอารี่เล่มเล็ก

“หนูดีใจที่ได้เรียนภาษาอังกฤษกับอาจารย์ วันนี้หนูได้พูดหน้าชั้นหลายครั้ง ทำให้หนูมีความมั่นใจในตัวเองขึ้น แม้หนูอาจจะเรียนไม่เก่ง แต่หนูรู้ว่าภาษาอังกฤษไม่ได้หนักอย่างที่คิด” วิลาวรรณ จรดปากกาลงในสมุดไดอารี่เล่มเล็ก บอกความรู้สึกที่เธอได้รับจากการเรียนในวันนี้

“ถูกต้องแล้ว ผิดถูกไม่เป็นไร แต่ถ้าไม่ลองพูดจะพูดได้ไหม” อาจารย์ประหยัดเขียนข้อความต่อท้ายบันทึกของลูกศิษย์

Student's diary หรือสมุดไดอารี่เล่มเล็ก ใช้เป็นเครื่องมือในการบอกเล่าความรู้สึกหรือความในใจของนักเรียนที่มีต่อครูและการเรียนในแต่ละคาบ นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถเสนอแนะหรือแสดงความคิดเห็นในการสอนของครูได้ด้วย การทำเช่นนี้ ครูต้องเปิดใจกว้างยอมรับคำติชมของนักเรียนในการวิจารณ์การสอนของตนเอง

“คาบนี้อาจารย์สอนเร็วไป ทำให้หนูตามไม่ทัน คาบหน้าหนูอยากให้อาจารย์ช่วยทบทวนบทเรียนเดิมอีกครั้งหนึ่ง”

“การฝึกพูดในชั่วโมงนี้ ทำให้ผมมั่นใจขึ้นมาก ผมสามารถพูดได้ ผมภูมิใจ”

“Amazing teaching.”

“ผมเคยรู้สึกกลัวเวลาครูให้ยืนพูดแล้วผมพูดไม่ได้ ขณะที่เพื่อนคนอื่นทำได้ แต่ครูไม่เคยดุผม กลับให้กำลังใจ ขอบคุณมากครับ”

“หลังจากที่ทำ self-evaluation แล้ว ประเมินตนเองออกมาทำได้แค่ 70% จากที่ตัวเองตั้งเป้าไว้อย่างน้อย 90% ผลคือไม่พอใจ แต่ครั้งต่อไปจะพยายามกว่านี้”

“วันนี้เรียนเข้าใจดีค่ะ เพราะก่อนที่อาจารย์จะสอนเรื่องต่อไป อาจารย์นำเรื่องเก่ามาทบทวนให้ก่อน เพื่อกันลืม แต่สำหรับคนที่ยังไม่เข้าใจ จะทำให้เขาเข้า

ใจขึ้นกว่าเดิม เวลาสอน อาจารย์จะเกริ่นนำเรื่องก่อนเข้าเนื้อเรื่องทุกครั้ง เข้าใจดี
มากค่ะ ขอให้อาจารย์ทำต่อไปนะคะ”

“หนูไม่ค่อยเข้าใจเรื่องเทคนิคในการดูคำศัพท์ที่อาจารย์ใช้ ซึ่งอาจารย์ไม่
แปล ทำให้ไม่รู้เรื่อง”

ข้อความเหล่านี้เป็นความรู้สึกนึกคิดส่วนหนึ่งที่นักเรียนสื่อสารถึงครู จุด
ประสงค์ในการเขียนมีใช้เพียงแค่ระบายความในใจธรรมดา แต่เป็นไปเพื่อร่วมมือ
กันปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น บางครั้งประหยัดเองก็รู้ว่า
เธอบกพร่องในการทำหน้าที่ประการใดบ้าง สมุดไดอารี่จึงเป็นเสมือนกระจก
สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนการสอน ทำให้ครูรับรู้ถึง
ปัญหาและความต้องการของเด็ก และยังเป็นตัวเชื่อมให้ครูและนักเรียนเข้าใจซึ่ง
กันและกันมากขึ้น

ดังนั้น หลังจากหมดเวลาเรียนในห้องแล้ว ประหยัดจะรีบอ่านไดอารี่ของ
เด็กทันที เพื่อมองหาจุดอ่อนหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนของเด็กนำมาปรับ
ปรุงในคาบเรียนต่อไป หากใครเรียนไม่ทันเรื่องใด ครูจะนำเรื่องเหล่านั้นกลับ
มาทบทวนซ้ำใหม่ นอกจากนี้แล้ว ประหยัดยังพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตน
เองในบางเรื่องตามที่มีการท้วงติงจากนักเรียนด้วย

ห นู ร ัก ก ษ า อ ง ก ษ

เมื่อปีกลาย ประดุง ทวีทรัพย์ อดหนักใจไปกับการเรียนของลูกสาวไม่ได้
เมื่อวิลาวรรณปรับทุกข์เรื่องผลการเรียนภาษาอังกฤษกับผู้เป็นมารดาว่า “หนูคง
ไปไม่รอดแน่”

เธอเองหนักใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุตรสาว เมื่อเห็นวิลาวรรณมีอาการเคร่ง
เครียดทุกครั้งก่อนสอบ พุดคุ้ยน้อยลง และเก็บเนื้อเก็บตัว

แต่หลังจากได้เรียนกับอาจารย์ประหยัด เหตุการณ์จึงเปลี่ยนไป วิลาวรรณ
กลับมาเป็นเด็กร่าเริงอีกครั้ง ทุกเย็นหลังกลับจากโรงเรียนแล้ว วิลาวรรณมักเป็น
ฝ่ายกระตือรือร้นอาสาติวภาษาอังกฤษให้แก่ห้องชายที่กำลังจะเริ่มต้นเรียนในปีหน้า

วิลาวรรณยอมรับว่า 2 เทอมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้เรียนกับ
อาจารย์ประหยัด ทำให้ทัศนคติของเธอที่มีต่อภาษาอังกฤษเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

ถึงวันนี้ หากให้เธอรอกใบระเบียนอีกครั้ง วิลาวรรณจะใส่ภาษาอังกฤษ
ลงในช่อง “วิชาที่ชอบที่สุดอันดับ 1”

หากใครได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมเยือนโรงเรียนไชยวานวิทยาในวันนี้ และลองถามนักเรียนว่าชอบเรียนอะไรมากที่สุด เชื่อแน่เขาจะให้คำตอบว่า “ภาษาอังกฤษ”

ถึงวันนี้แม้ลูกศิษย์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของประหยัดจะยังไม่บรรลุถึงเป้าหมายการเรียนรู้ที่เธอวางไว้ทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ความเปลี่ยนแปลงในทางดีขั้นที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนในช่วงระยะเวลาเพียง 1 ปีเศษๆ คือความภาคภูมิใจของประหยัด แน่หนอนว่า เธอจะไม่หยุดความพอใจไว้เพียงเท่านี้ トラบใดที่ประหยัดยังอยู่ในวิชาชีพครู เธอจะขอพัฒนาการเรียนการสอนต่อไปเรื่อยๆ

ประหยัดจึงเป็นดั่งเรือจ้างที่พายส่งศิษย์ถึงฝั่งรุ่นแล้วรุ่นเล่า ถึงน้ำในลำคลองอาจจะไหลเชี่ยวกรากอยู่บ้าง แต่ไม่เหลือความพยายามของฝีพายที่มีใจมุ่งมั่น

แม้ก้าวแรกบนเส้นทางนี้จะค่อนข้างโดดเดี่ยว ทุกอย่างต้องสู้ต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ผลที่ได้รับ นอกจากจะทำให้ประหยัดมีเพื่อนร่วมทางเพิ่มขึ้นแล้ว เธอยังมีนักเรียนที่พร้อมใจเดินไปกับเธอด้วย

เส้นทางอาจไม่ได้ปูด้วยกลีบกุหลาบ แต่จุดหมายปลายทางไม่ไกลเกินเอื้อม

จุดเด่นของรูปแบบการเรียนรู้แบบ ‘พึ่งตนเอง’

1. **ศูนย์การเรียนรู้แบบพึ่งตนเอง (Self-access Learning)** จัดให้มีมุมหรือห้องให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า หรือเรียนด้วยตนเองในคาบว่าง หรือตอนพักเที่ยง เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถนำสื่อจากศูนย์มาใช้ในห้องเรียนปกติเพื่อเป็นการเสริมบทเรียนได้ด้วย

2. **ลักษณะสื่อ** สื่อการเรียนรู้แบบพึ่งตนเองมีลักษณะเด่นคือ ในตัวสื่อจะบอกชื่อเรื่อง ทักษะ ที่มาของสื่อ จุดประสงค์ของบทเรียน ชื่อนำเข้าสู่บทเรียน และชั้นให้ความรู้ด้านเนื้อหา

3. **แบบฝึกหัด** ในแบบฝึกหัดจะมีคำสั่งที่ชัดเจน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4. **มีเฉลยคำตอบทุกแบบฝึกหัดพร้อมเกณฑ์การประเมิน** เพื่อให้นักเรียนได้ทราบระดับความสามารถของตนเอง

5. **มีแบบการประเมินผลการเรียนตนเอง (Record Card)** ผู้เรียนบันทึกผลการเรียนตนเองลงใน Record Card เพื่อทราบว่าผู้เรียนได้อะไรจากการเรียนรู้ มีปัญหาหรือจุดบกพร่องตรงไหน และควรทำอย่างไรหลังจากจบบทเรียนนี้ เช่น เรียนในระดับที่ยากขึ้น หรือทบทวนของเดิมใหม่

RECORD CARD

Name (ชื่อ) Class (ชั้น) No. (เลขที่) Marks (คะแนน)

★ beginner

Unit / Topic..... Skill (ทักษะ) Level pre-intermediate ครั้งที่ฝึก

★ Intermediate

I. Instructions : Fill in the table with your own informations. Be honest to write it down.

ให้ผู้เรียนเติมข้อมูลของตัวเองลงในตารางข้างล่างนี้ ตามความเป็นจริง

Date วันที่ที่ฝึก	Activity /situation กิจกรรม/แบบฝึกหัดที่ทำ	How long? ระยะเวลาที่ฝึก	Point to assess จุดที่ประเมิน	Assessment การประเมินผล	Teacher's comment ความคิดเห็นของครู

II. What to do next ? Put a tick (✓) in front of the the following items below.

หลังจากทำแบบฝึกหัด/กิจกรรมนี้เสร็จแล้ว นักเรียนคิดว่าจะทำอะไรเป็นกิจกรรมต่อไป

โปรดกาเครื่องหมาย (✓) หน้าข้อความต่อไปนี้

1. ทำแบบฝึกหัดในบทที่ยากขึ้นในบทต่อไปนี้
(To do the next more difficult activity / exercise.)
2. ทบทวนแบบฝึกหัดเดิมอีกครั้ง
(To repeat this exercise again.)
3. กลับไปทบทวนแบบฝึกหัดที่ง่ายกว่าบทเรียนนี้อีกครั้งหนึ่ง
(To review the easier exercise again.)

III. When to do it next ?

นักเรียนจะทำกิจกรรม/แบบฝึกหัดดังกล่าวเมื่อใด.....

Student's signature

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ	ประหยัด ฤชากุล
เกิด	10 พฤศจิกายน 2500 ที่บ้านโนนบังหนองเขื่อน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
การศึกษา	- ระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านดงบังหนองเขื่อน โรงเรียนไชยวานวิทยา และโรงเรียนสตรีอุทุมพรพิทยา - ระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสตรีราชินูทิศ - ปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ เอกภาษาฝรั่งเศส โทภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง - ปริญญาโท ด้านเทคนิคการสอนภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2523	ฝ่ายประชาสัมพันธ์ โรงแรมขอนแก่นอินน์
พ.ศ.2524-2525	ครูโรงเรียนกรรณาศึกษาบ้านไผ่ อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น (สอนภาษาอังกฤษ : มัธยมศึกษาตอนปลาย)
พ.ศ.2525-2529	ครูโรงเรียนหนองบัวพิทยาคาร อ.เมือง จ.หนองบัวลำภู (สอนภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส : มัธยมศึกษาตอน ปลาย)
พ.ศ.2529-ปัจจุบัน	ครูโรงเรียนไชยวานวิทยา อ.ไชยวานวิทยา จ.อุดรธานี (สอนภาษาอังกฤษ : มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยม ศึกษาตอนปลาย)

ครูผู้มุ่งมั่นเพื่องานสอนดนตรี

‘ธวัชชัย นาควงษ์’

วิชาดนตรีอาจเป็นยานอนหลับขนานเอกสำหรับเด็กๆ ที่เดียว หากการ สอนนั้นน่าเบื่อ ปราศจากเทคนิคที่เร้าความสนใจ หรืออาจจริงจังเกินไป แต่ครู ธวัชชัย ไม่ยอมปล่อยให้บรรยากาศการเรียนภายในห้องเงียบเหงาเศร้าซึมเช่นนั้น เพราะนอกจากมีความตั้งใจจะให้เด็กได้พัฒนาความสามารถทางดนตรีอย่างเต็ม เปี่ยมแล้ว ยังประยุกต์วิธีการสอนหนึ่ง ที่เรียกว่าการสอนดนตรีแบบ “โคโคโด” ให้ เด็กๆ เพลิดเพลินสนุกสนานไปกับการเรียน ขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้ทาง ดนตรีสากลโดยสมบูรณ์ด้วย

คนทั่วไปอาจจะรู้สึกว่า ดนตรีเป็นเพียงส่วนเล็กน้อยเล็กๆ ที่ไม่สลักสำคัญ ะไรนัก มีบทบาทเพียงนำความคึกคักสนุกสนานในยามเฝ้ายามยาม สร้างความ เพลิดเพลินอารมณ์ในยามเบื่อหน่าย หรือเป็นเพื่อนร่วมความรู้สึกไปในอารมณ์รัก เศร้า ซาบซึ้ง ประทับใจ เพียงเท่านั้น หากสำหรับคนรักดนตรีอย่างครูธวัชชัย หรือ รศ.ดร.ธวัชชัย นาควงษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปนิเทศ คณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดนตรีคือชีวิตของเขา เนื่องจาก ท่วงทำนองดนตรีได้บ่มเพาะช่วงชีวิตในวัยเยาว์ จนเติบโต และหันมาเลือกอาชีพ ผู้กั้นเกี่ยวเนื่องไปกับดนตรีอย่างที่ใจรักมาจนถึงวันนี้

ความผูกพันกับดนตรีในวัยเยาว์

เมื่อได้นึกย้อนในภายหลัง ธวัชชัยถึงรู้ว่าโดยความเป็นจริงแล้ว เขาคงจะ ชื่นชอบดนตรีมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กตัวเล็กๆ นอนในเปลนั้นที่เดียว เพราะแม่ของเขา เล่าให้ฟังว่า ในยามที่ปู่เฒ่าเปลกล่อมนอน ปู่จะร้องเพลงกล่อมไปด้วย แล้วทุกๆ เพลงที่ปู่ร้องให้ฟัง ธวัชชัยจะร้องคลอตามไปด้วยทุกเพลง บางเวลาที่ปู่เฒ่าเปล เพลินจนหลับไปเสียเอง กลับกลายเป็นว่า เขาร้องเพลงกล่อมปู่แทน

ในช่วงเวลาที่ธวัชชัยยังเป็นเด็กเล็ก อายุราว 5-6 ขวบ พี่สาวลูกป่าชื่อหีบ เพลงปากมาเป่า เขาเองเกิดความรู้สึกต้องการเป่าเล่นบ้างตามประสาเด็ก จึงแอบ ไปหยิบหีบเพลงของพี่สาวมาเป่าตามเสียงไวโอลินที่พ่อสี เวลานั้นธวัชชัยยังไม่รู้

โน้ต เพราะเด็กเกินกว่าที่จะจำเรียนจากสำนักไหน แต่เขากลับสามารถไล่เรียงเสียงสูงต่ำได้อย่างถูกต้อง

ชะรอยเขาคงจะมีแววเป็นเด็กที่เติบโตไปเป็นผู้มีความสามารถในด้านดนตรี เพราะสามารถหาความสัมพันธ์ของเสียงได้ด้วยตนเอง ทั้งที่ไม่เคยเรียนมาก่อนเลย

พ่อของธวัชชัย ไม่ได้เป็นนักดนตรีโดยอาชีพ หากเป็นช่างเขียนแบบที่ชื่นชอบดนตรีเป็นชีวิตจิตใจ ในยามว่างจากงานเขียนแบบแล้ว พ่อจะหยิบไวโอลินขึ้นมาสีเพลงโปรดที่เขาจำขึ้นใจ หรือเปิดวิทยุแล้วสืคลอตามบ้าง เพราะฉะนั้น หูของเด็กชายจะคุ้นเคยกับเสียงดนตรีมาตั้งแต่เล็ก เมื่อพ่อเห็นเขาเป่าทึบเพลงปากได้ จึงซื้อหามาให้เป็นของตนเอง จากนั้นพ่อจะเป็นคนต่อเพลงต่างๆ ให้ลูกชาย วิธีต่อเพลงของพ่อคือ พ่อจะเป็นผู้สีไวโอลิน แล้วให้ธวัชชัยเป่าทึบเพลงปากตามที่ละวรรค ทั้งเพลงไทยเพลงฝรั่ง เพลงที่ชื่นชอบเป็นพิเศษคือเพลงของสุนทราภรณ์ ลาวดวงเดือน ชูชานหน้า สรุปว่าเพลงไหนที่พ่อสีได้ พ่อจะต่อเพลงเหล่านั้นให้เขาหมด

ธวัชชัยมีความสุขกับการได้เล่นดนตรี นับเป็นความภูมิใจของเด็กที่สามารถทำสิ่งพิเศษได้สักสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเด็กคนนั้นมีความชอบเป็นพื้นฐานแล้ว เขาจะทำได้ดีโดยไม่ต้องมีผู้ใหญ่คอยบังคับ และยังสนุกสนานกับสิ่งที่ตนเองชื่นชอบด้วย

ธวัชชัยสั่งสมประสบการณ์ทางดนตรีกับพ่อเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อเรียนในระดับมัธยม เขาจึงเริ่มเรียนดนตรีอย่างจริงจังขึ้น

ขณะศึกษาอยู่ในโรงเรียนยาสูบอุปถัมภ์ ธวัชชัยเข้าร่วมกับวงโยธวาทิตของโรงเรียน หากคราวนี้เขาได้ศึกษาการใช้เครื่องดนตรีประเภทอื่นด้วย ครูผู้มีพระคุณต่อธวัชชัยในด้านการดนตรี คือ ครูผดุง จิระกาล ผู้สอนเขาเป่าแตรบาร์โทน แต่เมื่อขึ้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ธวัชชัยได้หันเหความสนใจมาสู่การเป่าแซ็กโซโฟน

เนื่องจากพบว่าเป็นเครื่องดนตรีชิ้นโปรด นับแต่นั้น เขาจึงเลือกเป่าแซ็กโซโฟนเรื่อยมา เพลงแรกๆ ที่ธวัชชัยหัดเป่าเป็นเพลงของนักร้องชื่อดังอย่าง สุเทพ วงศ์กำแหง ระยะเวลาเมื่อมีโอกาสเรียนเพลงต่างๆ ทั้งสากลและคลาสสิก เพลงที่เขาเลือกจึงมีความหลากหลายมากขึ้น

ธวัชชัยเริ่มเล่นดนตรีเป็นอาชีพได้ ตั้งแต่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เมื่อเขาไปร่วมเป่าแซ็กโซโฟนในวงคอมโบ้ วงที่มีแต่นักดนตรีอาชีพ เด็กหนุ่มมือใหม่อย่างเขามีโอกาสไปเล่นดนตรีตามงานแต่งงานบ่อยที่สุด แต่ละครึ่ง ธวัชชัยจะได้

รับค่าจ้าง 80 บาท เพียงพอเป็นค่าขนมในระหว่างเรียนโดยไม่ต้องรบกวนทางบ้าน

ธวัชชัยยังคงเป่าแซ็กโซโฟนเรื่อยมา จนกระทั่งเข้าเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขาได้เข้าร่วมกับวงสโมสรมหิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อวงเป็น ซียูแบนด์) และเล่นดนตรีร่วมกับนักดนตรีอื่นๆ ที่มีมากถึง 20 คน ทำให้ธวัชชัยได้ฝึกปรี๊ดฝีมือก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง

ตั้งแต่คลุกคลีกับดนตรีมาตั้งแต่เล็ก ธวัชชัยเพิ่งมีโอกาสได้เรียนตัวโน้ตดนตรีสากลที่นี้เอง เท่าที่ผ่านมานั้น เขาเล่นดนตรีและรู้โน้ตจากความจำ แม้จะมีการจดอยู่บ้าง แต่เป็นการจดแบบโน้ตไทย คือการจดแบบ ด.ร.ม. แทนตัวโน้ตโด เร มี การเรียนโน้ตสากลจนรู้และเข้าใจอย่างดีจนถึงทุกวันนี้ ทำให้ธวัชชัยอดนึกถึงบุญคุณของเพื่อนที่ชื่อ กิตติ ศรีเปารยะ ไม่ได้ เพื่อนคนนี้เองที่สอนให้เขารู้จักตัวโน้ตต่างๆ ตั้งแต่แรกเริ่ม

ในสมัยนั้น การเล่นดนตรีมีความหมายเพียงการเดินกินรำกิน จึงยากที่จะยึดเป็นอาชีพมั่นคงอย่างอาชีพอื่นๆ ทั่วไป ธวัชชัยจำต้องเลือกเรียนที่คณะวิทยาศาสตร์ ในสาขาวิชาเอกคณิตศาสตร์ ทั้งที่ขัดต่อความชอบของเขา เนื่องจากเวลานั้น ยังไม่มีวิชาเอกดนตรีให้เลือกเรียน หากธวัชชัยได้ทุ่มเทให้กับการฝึกซ้อมและเล่นดนตรีจนสุดตัว ชีวิตช่วงเรียนมหาวิทยาลัยของเขาหมดไปกับการเล่นดนตรีมากกว่าการเรียน ขณะนั้นธวัชชัยเล่นดนตรีให้กับธนาคารกรุงเทพด้วย แต่รับงานแบบมือปืนรับจ้างให้ในนามของวงนั้นๆ

การทุ่มเทความสนใจให้กับดนตรีมากกว่าการเรียนคณิตศาสตร์ ทำให้ผลการเรียนออกมาไม่เกินความคาดหมาย คะแนนของธวัชชัยตกลงเรื่อยๆ แต่นับเป็นโชคดีของเขากระมัง ที่ทางคณะครุศาสตร์เริ่มเปิดสอนวิชาเอกดนตรีขึ้นเป็นครั้งแรกในตอนนั้น ธวัชชัยจึงตัดสินใจย้ายคณะมาเรียนดนตรีทันทีโดยไม่ลังเล

เมื่อจบปริญญาตรี จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธวัชชัยยึดอาชีพครูสอนดนตรีสากลที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อยู่นานถึง 15 ปี สอนทั้งเด็กประถมและมัธยมคละกันไป หลังจากปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา จึงได้ย้ายมาสอนที่ภาควิชาศิลปนิเทศ ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิชาที่สอนคือ ดนตรีสำหรับเด็ก และแซ็กโซโฟน

ขณะสอนอยู่ที่สาธิตเกษตรฯ ธวัชชัยมีโอกาสไปศึกษาต่อที่ มหาวิทยาลัยนอร์ท เท็กซัส (North Texas) จนจบปริญญาเอก แล้วกลับมาสอนที่โรงเรียนสาธิตเกษตรฯ ตามเดิม

ช่วงแรกๆ ที่ไปเรียนต่างประเทศนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบาก เพราะความรู้ภาษาอังกฤษของธวัชชัยยังไม่ดีนัก ประวัติศาสตร์ดนตรีเป็นวิชาที่ยากแสนเข็ญสำหรับเขา เพราะครูฝรั่งไม่ได้คำนึงว่าลูกศิษย์ต่างชาติจะเรียนทันหรือไม่ การเข้าฟังเลคเชอร์แต่ละครั้ง ห้ามมีการอืดทเปียภายในห้องเรียน แต่ธวัชชัยต้องแอบนำเทปไปอัด เพื่อกลับมาฟังใหม่ว่าอาจารย์พูดถึงอะไร บางคราวเขาต้องฟังถึง 3 เทียวกว่าที่จะพอรู้พอเข้าใจแบบงูๆ ปลาๆ

ครั้งหนึ่งธวัชชัยถูกจับได้ว่าแอบนำเทปไปอัด เนื่องจากเขาคดปุ่มผิดเป็นปุ่มเดินเทป แทนที่จะเป็นปุ่มอัด จึงมีเสียงดังลุดดออกมา แต่โชคดีที่อาจารย์ไม่ได้ว่ากล่าวอะไรมากนัก เพียงแต่เขาหมดโอกาสที่จะบันทึกเทปต่อไปอีกเท่านั้นเอง ในที่สุดอาจารย์จึงส่งเขาไปอยู่กับนักศึกษาปริญญาเอกที่เป็นผู้ช่วยสอน เพื่อให้ช่วยแนะนำด้านการเรียน ขณะเดียวกันนั้น เขายังต้องเรียนแซ็กโซโฟนด้วย ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ แม้ว่าแซ็กโซโฟนจะเป็นเครื่องดนตรีที่ชอบอยู่เป็นทุนเดิมแล้ว แต่ยังไม่เป็นเรื่องยากเย็นสำหรับเขา เพราะคราวนี้เป็นการเล่นที่เอาจริงเอาจังมากกว่าครั้งใดๆ ที่ผ่านมานในชีวิต

หลายเดือนผ่านไป ธวัชชัยเริ่มปรับตัวในการเรียน และการใช้ชีวิตในต่างแดนมากขึ้น เขาเริ่มสนุกกับการศึกษาวิชาดนตรีที่เขาถุ่มหลง

พบวิธีการสอนแบบโคโด

การขำน้ำขำมทะเลไปทำปริญญาโทและปริญญาเอกนี้เอง ทำให้ธวัชชัยพบวิธีการสอนดนตรีแบบ โคโด (Kodaly) ซึ่งเป็นวิธีการสอนดนตรีที่มีประสิทธิภาพเหมาะกับการเรียนรู้ของเด็ก ธวัชชัยตั้งใจไว้ว่า จะนำแนวทางการสอนนี้มาใช้กับนักเรียนของเขาด้วย จึงลงทะเบียนเรียนแนวการสอนของโคโด เป็นเวลาถึง 3 ปี จนกระทั่งจบได้รับประกาศนียบัตร

แนวทางการสอนดนตรีตามแบบโคโดนั้น มีที่มาจาก Zoltan Kodaly นักการศึกษาด้านดนตรีผู้มีชื่อเสียงชาวฮังการีเรียน หลักการสอนของเขาจะสอนกับเล่นไปพร้อมกัน เด็กจะได้ทั้งความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน เหมาะกับธรรมชาตินิสัยของเด็ก

การสอนความรู้พื้นฐานด้านดนตรีของโคโด ยึดถือหลักสำคัญ 3 ประการด้วยกัน ได้แก่ สอนการร้องเพลง การเคลื่อนไหวร่างกายไปพร้อมกับเสียงเพลง

และการเล่นเครื่องดนตรีอย่างง่าย ๆ

จุดมุ่งหมายในการสอนดนตรีของโคโคคือ ให้เด็กสามารถอ่านและเขียนโน้ตเพลงได้ เพราะเชื่อว่า หากเด็กอ่านโน้ตและเขียนโน้ตเพลงได้ ก็จะสามารถเรียนรู้และเข้าใจศิลปะดนตรีทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเรียนประวัติศาสตร์ด้านดนตรี การวิเคราะห์เพลง แต่งเพลง หรือการฝึกดนตรีในภาคปฏิบัติ

การสอนดนตรีในแบบของโคโคนี้ มีพื้นฐานมาจากความต้องการในการแก้ปัญหาเครื่องดนตรีขาดแคลน โคโคสอนดนตรีแบบใช้การร้องเพลงประสานเสียง เป็นแกนหลักในการสอนการอ่านโน้ตสากล ต่อเมื่อเด็ก ๆ สามารถอ่านและร้องเสียงโน้ตได้ถูกต้องอย่างดีแล้ว จึงจะเลือกเล่นเครื่องดนตรีในเวลาต่อมา เหตุผลของโคโคในการสอนอ่านโน้ตและร้องเสียงโน้ตได้ถูกต้องก่อนจะฝึกปรีความ สามารถในการเล่นดนตรี เนื่องจากเห็นว่า ทักษะในการอ่านและเขียนสัญลักษณ์ของโน้ตดนตรีและการร้องเสียงโน้ตได้นั้น ต้องมาก่อนการเรียนวิชาดนตรีอื่นๆ ทั้งหมด และนับเป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องเข้าใจก่อนจะไปเริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ เกี่ยวกับดนตรีได้อย่างทะลุปรุโปร่ง

วิธีการสอนดนตรีแบบของโคโคจะเริ่มต้นจากสิ่งใกล้ตัว โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องไม้เครื่องมืออื่นมาประกอบให้ยุ่งยาก นั่นคือ การร้องเพลงของเด็ก เสียงร้องเพลงเป็นเสียงที่ใกล้ตัวที่สุดในการแสดงความรู้สึกทางดนตรีของมนุษย์ การร้องเพลงจะช่วยฝึกการฟังเสียง และแยกแยะตัวโน้ตได้ดี โดยที่เด็กจะสามารถร้องเพลงและแยกแยะโน้ตโดยไม่ผิดเพี้ยน รวมทั้งการฝึกร้องเพลงบ่อยๆ พร้อมทั้งให้รู้จักโน้ตดนตรี จะทำให้เด็กร้องเพลงประสานเสียงได้

นอกจากนี้ โคโคยังสอนให้เด็กสามารถใช้พลังเสียงได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเพลงที่นำมาสอนภายในห้องเรียน สามารถใช้ได้ทั้งเพลงคลาสสิกและเพลงพื้นเมือง ด้วยเหตุดังนั้น การเรียนดนตรีในระบบนี้จึงได้รับความนิยมไปทั่วโลก เพราะแต่ละประเทศสามารถนำเพลงพื้นเมืองของตนมาใช้สอนได้ นอกจากนี้ ยังนำความสนุกสนานจากเกม การละเล่น นิทาน การร้องรำทำเพลงเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการสอนอีกด้วย

ก่อนหน้านี้จะไปเรียนต่างประเทศ ธวัชชัยไม่ต่างกับครูสอนดนตรีทั่วไปที่มักถ่ายทอดวิชาดนตรีตามแบบที่เคยเรียนกันต่อๆ มาคือ สอนให้เด็กอ่านโน้ต ซึ่งโดยมากเด็กมักจะอ่านคีย์ซีได้คีย์เดียว ทั้งๆ ที่โน้ตทั้งหมดมีถึง 24 คีย์ ทั้งเมเจอร์และไมเนอร์ แม้ว่าเด็กจะเรียนดนตรีนานถึง 6 ปี ตั้งแต่ระดับชั้น ป.1-ป.6

แต่สามารถอ่านโน้ตได้เพียงคีย์เดียว

การนำแนวการเรียนตามแบบของโคโดมาประยุกต์ใช้ จะทำให้เด็กที่จบชั้นประถม 6 สามารถอ่านโน้ตได้ถึง 5 คีย์ อันได้แก่ ซี เอฟ จี ดี บี แฟล็ต และยังสามารถเป่าขลุ่ยรีคอร์เดอร์ได้ด้วย สำหรับคนไม่มีความรู้เรื่องดนตรีอาจจะมองว่าเด็กเรียนรู้ได้น้อย แต่คนที่เป่าโน้ตดนตรีจะเข้าใจได้ทันทีว่า ความรู้ในระดับ 5 คีย์นั้น มากกว่าคีย์เดียวหลายเท่าตัว

นอกจากนี้แล้ว การสอนของโคโดยังมีหลักจิตวิทยาที่เข้าใจเด็กเล็กเป็นอย่างดี ธวัชชัยเห็นจุดเด่นในด้านนี้ และมั่นใจว่าการสอนตามแนวทางแบบของโคโดจะต้องใช้ได้ผลดีกับเด็กไทยในการเรียนดนตรีอย่างแน่นอน

ที่ผ่านมา การสอนดนตรีตามโรงเรียนทั่วไป จะเริ่มสอนกันที่โน้ตตัวกลมก่อน แต่โน้ตตัวกลมเป็นตัวโน้ตช้า ส่งผลให้จังหวะเพลงบรรเลงไปอย่างเชื่องช้า เด็กๆ จึงไม่สนุก ครูเองก็ไม่รู้วิธีการสอนที่เหมาะสม เพราะไม่ได้ใช้หลักจิตวิทยาและความเข้าใจเด็กในการสอนมากนัก ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีแบบการคิดเลขเป็นเครื่องอ้างอิง คือสอนจากโน้ตจังหวะช้าที่สุดก่อน เหมือนกับเวลาสอนคณิตศาสตร์ในเรื่องของเศษส่วน ครูจะยกจำนวนเต็ม 1 ขึ้นมาก่อน แล้วค่อยแบ่งเป็นเศษหนึ่งส่วนสอง หนึ่งส่วนสี่ ไปเรื่อยๆ

อย่างไรก็ดี การนำจังหวะช้ามาสอนก่อนเช่นนี้ กลับกลายเป็นสิ่งที่เด็กเรียนรู้และปฏิบัติได้ยาก เนื่องจากว่าโน้ตตัวกลมมี 4 จังหวะ เด็กต้องตบมือ 4 ครั้ง ร้องเสียงโน้ตยาว เช่น โด---- ที่สำคัญ เด็กจะต้องมีความรู้ในเรื่องเวลาดีเสียก่อน จึงจะเข้าใจที่ครูสอนได้

หากโคโดทำในสิ่งตรงข้าม โดยจะเริ่มใช้จังหวะเร็วก่อน ซึ่งเข้ากับลักษณะนิสัยของเด็กที่ชอบอะไรเร็วๆ เราใจ เหมือนกับที่เด็กชอบวิ่งมากกว่าเดิน เช่นเดียวกัน จังหวะจะโคนที่สนุกสนาน จะช่วยให้เด็กมีความกระตือรือร้นและสนใจการเรียนมากขึ้น

ธวัชชัยยังจำได้ว่า เมื่อครั้งตนเองเรียนดนตรีสมัยเด็กนั้น เขาไม่ค่อยรู้สึกสนุกเท่าใดนัก นับแต่ชั่วโมงแรก ครูจะสอนโน้ตทีเดียวกั๊ง 7 ตัว แล้วให้นักเรียนท่องจำความสัมพันธ์ของเสียงเอาเอง ต้องอาศัยการท่องทุกวันเพื่อให้จำได้ คนที่จะจำได้แม่นไม่มีผิด ต้องเป็นผู้มีหัวทางดนตรีและมีความใส่ใจเป็นพิเศษ หากเด็กที่ไม่ค่อยสนใจเท่าไรนักมักจะจำโน้ตทั้ง 7 ไม่ค่อยได้ เพราะไม่รู้ว่าจะท่องไปทำไม ท่องไปก็เกิดความเบื่อหน่าย

ขณะที่โคไตจะสอนโน้ต 2 ตัวก่อน เริ่มจากตัว “ซอล” และ “มี” เมื่อเด็กจดจำโน้ตคู่นี้จนแม่นยำแล้ว ครูจึงจะค่อยๆ เพิ่มเข้าไปทีละตัว เพราะฉะนั้น การสอนต้องใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร ถ้าเริ่มเรียนกันตั้งแต่วัยประถม 1 กว่าเด็กจะได้เรียนโน้ตจนครบทั้ง 7 ตัวก็ถึงชั้นประถม 3 ขณะเดียวกันครูจะตรวจเช็คได้ง่ายว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนไปถึงขั้นใดแล้ว ด้วยวิธีนี้ เด็กจะจดจำโน้ตแต่ละตัวได้อย่างแม่นยำ เนื่องจากมีโอกาสได้ฝึกซ้อมบ่อย ความจำของเด็กจะมาจากการค่อยๆ ซึมซับในแต่ละชั่วโมงที่ได้เรียนไป โดยไม่ต้องอาศัยการท่องเลยแม้แต่น้อย

วิธีสอนโดยใช้การร้องเพลงเป็นสื่อเช่นนี้ เด็กจะได้เรียนรู้โน้ตสากล จากการร้องเพลง ที่มีครูจะเป็นผู้คอยแนะนำ สร้างสถานการณ์ให้เด็กมองเห็นภาพแต่ละจุด แล้วดึงโน้ตมาสอนตนเองได้ วิชาซัชชัมก็เรียกการสอนในลักษณะนี้ว่าเป็นของดีราคาถูก เพราะเด็กจะเรียนรู้โน้ตสากลและทฤษฎีทั้งหลายจากเพลงที่เด็กร้องได้แล้ว ดังนั้น เขาไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีช่วยเลย ขณะที่การสอนทั่วไปจะเน้นการใช้เครื่องดนตรีก่อน แล้วจึงจะฝึกให้ร้องเพลงตามมา

เหตุที่โคไตคิดค้นวิธีแสนประหยัดนี้ขึ้นมา ก็เพราะขณะนั้นอยู่ในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 ทุกสิ่งทุกอย่างจะขาดแคลนไปเสียหมด เพราะฉะนั้น การจัดหาเครื่องดนตรีพร้อมให้เด็กเรียน จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

เช่นนี้แล้ว จะมีอะไรที่ดีกว่าเครื่องดนตรีที่มีอยู่ในตัวของทุกคน นั่นคือเสียงร้องของตนเอง วิธีการสอนดนตรีที่ใช้การร้องเพลงเป็นสื่อแทนเสียงเครื่องดนตรี จึงเกิดขึ้นท่ามกลางความอึดอัดขัดสน การที่โคไตคิดค้นวิธีนี้ขึ้นมาได้ ยังทำให้เกิดผลพวงที่น่าพอใจคือ หลังจากนั้นเป็นต้นมา เด็กชาวฮังการีเรียนได้รับการยกย่องว่าร้องเพลงได้ไพเราะมากที่สุด จนประเทศต่างๆ ยอมรับในความ สามารถ ทำให้วิธีการเรียนของโคไตเผยแพร่และขยายไปสู่ดินแดนต่างๆ ทั่วโลก

บางครั้งวิชาซัชชัมเกิดความสงสัยอยู่เหมือนกันว่า โคไตของแท้ดั้งเดิมนั้นเป็นอย่างไร ดังนั้น หลังจากเรียนจบรับประกาศนียบัตรจากสหรัฐอเมริกาแล้ว เขาจึงเดินทางไปดูการสอนแบบโคไตจากต้นตำรับในประเทศฮังการี เพื่อให้รู้แน่ชัดว่ามาตรฐานการสอนที่นั่นแตกต่างจากในอเมริกาอย่างไร ในที่สุดวิชาซัชชัมพบว่า ฮังการีใช้มาตรฐานขั้นตอนการสอนเดียวกันกับในอเมริกา เพียงแต่ว่าในฮังการีมีโปรแกรมการสอนเพลงพื้นเมืองของตนเองด้วย และยังสอนร้องโน้ตของซิมโฟนีวงใหญ่ได้ ส่วนในอเมริกานั้นไม่มี

โคไดคือใคร

Zoltan Kodaly เป็นชาวฮังการีเรียนโดยสายเลือด เขามีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1882-1967 ชื่อเสียง 3 ด้านที่โดดเด่นของเขาก็คือ การเป็นอัจฉริยะทางดนตรี ทั้งนักประพันธ์เพลง นักค้นคว้าด้านวิทยาการดนตรี และเป็นครูสอนดนตรี

นักดนตรีเพลงคลาสสิกจะรู้จักและคุ้นเคยกับงานประพันธ์เพลงของเขา ตัวเขาเองมีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีได้หลายชนิด แต่ความโดดเด่นอยู่ทางด้านการศึกษาประพันธ์เพลงคลาสสิก งานค้นคว้าที่สำคัญของเขาอันหนึ่งก็คือ การรวบรวมเพลงพื้นเมืองของฮังการี

โคไดจบปริญญาตรีและโททางการดนตรี และจบปริญญาเอกทางด้านภาษา เขามีชีวิตอยู่ในยุคของดนตรีในศตวรรษที่ 20 บ้านเกิดของเขาก็คือ เคชเดเมท (Kecsdemet) เมืองที่ทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีผู้คนอยู่อาศัยที่นั่นราว 60,000 คน การเติบโตมาในถิ่นชนบท ทำให้เขาเป็นคนที่ชอบชีวิตสงบเรียบง่าย สิ่งที่เขาโปรดปรานที่สุดในยามว่างคือ การปีนเขา

การสอนดนตรีแบบโคได ซึ่งเป็นหลักสูตรแพร่หลายไปทั่วโลก เริ่มมาจากลูกศิษย์ลูกหาของเขาศรัทธาเชื่อมั่นในการสอน จึงรวบรวมขึ้นมาเป็นหลักสูตร โดยที่ตัวโคไดเองไม่คิดถึงเรื่องนี้ เขาเพียงแค่ทำหน้าที่ครูสอนดนตรีไปเรื่อยๆ ในแนวทางของตัวเองที่เขาคิดค้นขึ้น

โคไดมองว่าชาวฮังการีเรียนยังร้องเพลงไม่ค่อยดีนัก ซ้ำความสามารถในการอ่านโน้ตก็ยังด้อยอยู่ จึงมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะต้องหาทางให้เพื่อนร่วมชาติของเขาอ่านเขียนโน้ตและร้องเพลงได้ดี แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความคิดของชาวฮังการีเรียนในยุคนั้น ชาวฮังการีเรียนจึงให้เกียรติเขาดูแลด้านดนตรีของประเทศ โรงเรียนแทบทั้งหมดในฮังการีหันมาใช้วิธีการสอนของเขา โดยโคไดสอนทั้งเด็กเล็กและเด็กโต เขาเป็นผู้ที่ผลักดันให้เด็กเล็กๆ ได้เรียนดนตรีทุกวัน จนกระทั่งฮังการีกลายเป็นประเทศหนึ่งที่มีพัฒนาการทางด้านดนตรีในระดับสูงอยู่ในแถวหน้าของโลก

ประยุกต์ใช้กับเด็กไทย

การค้นคว้าไปถึงประเทศต้นกำเนิดของโคโคเต ช่วยย้ำความมั่นใจของธวัชชัยว่า แนวการสอนที่ร่ำเรียนมานั้นถูกต้องตรงตามของจริง ครูอย่างธวัชชัยนอกจากจะเป็นผู้สนใจใฝ่รู้แล้ว ยังมุ่งมั่นเพื่อความรู้อันแท้จริง รู้ลึก และทำความเข้าใจกับสิ่งที่สนใจอย่างละเอียดลึกซึ้งก่อนลงมือสอน เพื่อให้ผลที่ออกมาเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

อย่างไรก็ตาม การสอนในแนวของโคโคเต เมื่อนำมาใช้ในเมืองไทย จำเป็นต้องปรับให้เข้ากับสภาพของสังคมไทยด้วย ธวัชชัยตั้งธงของเขาไว้ว่า เด็กไทยจะมีความสามารถทางดนตรีเพิ่มมากขึ้นโดยใช้เวลาเรียนเท่ากับการเรียนในรูปแบบเดิม และสามารถอ่านโน้ตได้เร็วขึ้น หลังจากเรียนจบแล้ว

ธวัชชัยจบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาเมื่อปี พ.ศ.2532 และได้กลับเข้าทำงานที่โรงเรียนสาธิตเกษตรฯตามเดิม หากคราวนี้เขาวางโครงการสอนระยะยาวไว้ว่า ในช่วงเวลาการสอนระดับประถมทั้ง 6 ปีนี้ จะแบ่งการเรียนการสอนสำหรับเด็กแต่ละชั้นปีอย่างไรบ้าง เพื่อความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการรับรู้ของเด็ก ธวัชชัยวางหลักสูตรของตัวเอง เขียนเป็นโน้ตสั้นๆ ว่า จะต้องสอนอะไรบ้าง เมื่อสอนคาบที่ 1 ห้องแรกเสร็จ ก็ปรับการสอนเพื่อสอนห้องต่อไป เมื่อสอนทุกห้องครบ เขาจะทำการบ้านทุกครั้ง โดยบันทึกว่าตนเองสอนอะไรไปบ้าง ต้องปรับแก้ตรงไหน สัปดาห์หน้าจะสอนอะไร และเตรียมแบบฝึกหัดไว้ให้พร้อม

วิธีการทำงานของธวัชชัยจะไม่เขียนแผนการสอนสำเร็จรูปตั้งแต่ต้น แต่อาศัยการทดลองทำก่อน แล้วค่อยปรับปรุงไปที่ละน้อย จากนั้นจึงค่อยเขียนเป็นหลักสูตรขึ้นมาในภายหลัง บางครั้งเขาต้องกลับไปสอนเด็กประถม 1 อีก หลังจากที่ได้สอนชั้นประถม 2 ธวัชชัยพยายามปรับปรุงการสอนอย่างสม่ำเสมอ จากประสบการณ์การสอนภายในห้อง เพราะเชื่อว่าไม่มีงานใดที่จะสมบูรณ์จนไม่ต้องปรับแก้อะไรอีก

เมื่อนำวิธีการสอนนี้มาใช้ในเมืองไทย ธวัชชัยใช้เพลงไทยในการสอน โดยเลือกเพลงที่คุ้นหูคน หรือเพลงประกอบกิจกรรม เช่น การเดินตามจังหวะเพลง บางครั้งต้องดัดแปลงเนื้อร้องต่างประเทศ เป็นเนื้อร้องภาษาไทย เพื่อให้เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น

โคโคไดเน้นให้ทุกประเทศที่นำแนวทางของเขาไป ใช้เพลงพื้นเมืองของตนเอง เมื่อพูดถึงคำว่า เพลงพื้นเมือง ธวัชชัยต้องมาตีความว่า เพลงพื้นเมืองนั้นกินความถึงเพลงในลักษณะใดบ้าง ในที่สุดเขาสรุปได้ว่า เพลงพื้นเมืองในความหมายที่กล่าวถึงคือ เพลงที่เด็ก ๆ เคยได้ยินแล้ว และคุ้นเคยเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม บางเพลง เช่น ลาวดวงเดือน แม้จะคุ้นหูเด็กก็จริง แต่ไม่สามารถหยิบยกมาสอนได้ เนื่องจากท่วงทำนองของเพลงซ้ำเกินไป ธวัชชัยจึงต้องหันไปหาเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน มีท่วงทำนองเร็วเร้าใจแทน เช่น เพลงช้าง งามแสงเดือน ลอยกระทง เป็นต้น

นอกจากจะใช้เพลงพื้นเมืองในการเรียนการสอนแล้ว ธวัชชัยยังหยิบยกเอาบทร้องเล่น ซึ่งเป็นการละเล่นของเด็กในอดีต ที่ตกทอดกันมาจนปัจจุบันมาใช้ เนื่องจากการละเล่นบางอย่างของไทย จะมีจังหวะจะโคนที่ใช้นำมาสอนเด็กได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้น เขาจึงแต่งทำนองใส่ลงไปในการละเล่นที่เขาเลือก เช่น มอญซ่อนผ้า โพงพาง ริริข้าวสาร ส่วนบางเพลงที่ใช้ในการสอน ต้องการโน้ตเพียง 2 ตัว เท่านั้น แต่เพลงในบ้านเราเองไม่มีแต่งเอาไว้ หรือหากจะใส่ทำนองลงไปในการละเล่นอีกก็อาจจะไม่เข้ากัน ธวัชชัยจึงหาวิธีปรับใช้ โดยนำเอาทำนองเพลงจากต่างประเทศบางเพลง มาใส่เนื้อร้องภาษาไทยเข้าไปแทน

ธวัชชัยยอมรับว่า เมื่อเรียนไปในชั้นสูงเรื่อยๆ จะเริ่มหาเพลงสอนเด็กได้ยากขึ้น จึงต้องเลือกสรรเพลงที่เด็กเรียนแล้วสามารถต่อเพลงได้เร็ว ทำความเข้าใจ และจดจำง่าย หรือหาเพลงอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบของตัวโน้ตที่เขาต้องการสอน บางครั้งเขาต้องหันไปหยิบยกเอาบทเพลงพระราชนิพนธ์มาสอนบ้าง เพราะเป็นเพลงที่เด็กส่วนใหญ่ร้องได้

กล่าวโดยสรุป เพลงพื้นเมืองคือเพลงที่เด็กได้ยินแล้วสามารถต่อเพลงได้รวดเร็ว แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นเพลงพื้นเมืองแท้ดั้งเดิมอย่างเพลงลาวดวงเดือน เสมอไป ในกรณีนี้เพลงพระราชนิพนธ์ก็นับเป็นเพลงพื้นเมืองของไทยได้

เหตุที่เลือกเพลงพระราชนิพนธ์มาสอนนั้น เป็นเพราะว่า สอดคล้องกับบทเรียนในหลักสูตรพอดี เหมาะกับการสอนเรื่อง *แฟล็ต , ชาร์ป* โดยจะพบเสียงนี้ได้ในเพลง “สายฝน” “ลมหนาว” อย่างไรก็ตาม ธวัชชัยมิได้ละเลยเพลงบ๊อบเบิ้ลที่เดียว เขาเลือกเพลงที่ฮิตติดปากเด็กนำมาสอนอยู่บ้างเหมือนกัน ส่วนใหญ่เป็นการใช้เพื่อประกอบบทเรียนที่มีการร้องและเต้นเพื่อให้เด็กได้สนุกคึกคัก ตัวอย่างเช่น เพลง “คู่กัด” ของธงไชย แม็คอินไตย์

โดยทั่วไป ทีวีชัยจะพยายามใช้เพลงไทยให้มากที่สุดก่อน หากไม่ได้ตามความต้องการแล้วจริงๆ เขาจึงจะใช้เพลงต่างประเทศ และใส่เนื้อร้องภาษาไทยลงไป เช่น เพลงป๊อปในอดีต “โตเรมี” เนื่องจากเนื้อร้องและท่วงทำนองของเพลงนี้มีความเกี่ยวข้องกับตัวโน้ตครบถ้วนทั้ง 7 ตัว จึงเหมาะแก่การนำมาใช้

หลักในการสอน

ทีวีชัยมีหลักสำคัญในการสอนของตนเองอยู่ 3 ประการด้วยกัน

ข้อแรก ร้องเพลงให้มาก และร้องให้บ่อย

ข้อสอง ต้องให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกายในชั้นเรียน มีการเดินประกอบจังหวะให้เข้ากับเสียงเพลง

ข้อสาม ให้เด็กได้เล่นเครื่องดนตรีระดับง่ายๆ เช่น พวกเครื่องเคาะจังหวะ สามข้อนี้ถือเป็นพื้นฐานทั้งของดนตรีสากลและดนตรีไทย รวมไปถึงนาฏศิลป์ โดยมากเด็กมักรู้พื้นฐานเหล่านี้ก่อนแล้ว เมื่อเรียนในชั้นสูงขึ้น จึงจะมีการสอนแบบแยกสาย

วิธีสอนอ่านโน้ตที่ทีวีชัยนำมาใช้ มีทั้งหมด 5 วิธีด้วยกัน โดยวิธีการนั้นจะผสมกลมกลืนกันไปในบทเรียน การสอนควรเริ่มจากสิ่งที่ยากก่อน แล้วจึงค่อยขยับไปสู่สิ่งที่ยากขึ้นเป็นลำดับ วิธีการดังกล่าวคือ

1. ใช้เทคนิคการร้องโน้ตแบบ **ซอล, ฟา** คือการให้นักเรียนได้ร้องเพลงโดยใช้ชื่อโน้ต โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด อย่างที่พบเห็นได้ทั่วไป เข้าใจง่าย

2. นำสัญญาณมือมาใช้ประกอบการร้องโน้ต **ซอล, ฟา** เมื่อเริ่มสอนขั้นต้น ไม่ว่าจะเป็เด็กระดับอนุบาล หรือ ป.1 ก็ตาม หากสอนด้วยวิธีการนี้แล้วก่อนอื่นจะต้องสอนให้นักเรียนรู้จักความแตกต่างของระดับเสียง และทำความเข้าใจกับระดับเสียงสูงต่ำ กิจกรรมการร้องเพลงภายในห้องเรียน เด็กๆ จะร้องเพลงใดก็ตาม ร้องบทอาขยาน หรือร้องชื่อต่างๆ ด้วยโน้ต 2 ตัว ครูผู้สอนจะต้องให้เด็กใช้สัญญาณมือพร้อมๆ กับการร้องโน้ตนี้ด้วย ครูจะสอนสัญญาณมือให้นักเรียนด้วยการทำให้ร้องจนรู้โน้ตเสียก่อน ว่าเป็น **ซอล** หรือ **ฟา** แล้วคอยหมั่นถามนักเรียนว่าเป็นเสียงไหนกันแน่ ระหว่างเสียงสูงหรือเสียงต่ำ จากนั้น ให้ฝึกการใช้สัญญาณประกอบกับตัวโน้ตเพียงสองตัวก่อน

เมื่อเด็กๆ ทำความเข้าใจเรื่องสัญญาณมือกับเสียงดีแล้ว คราวนี้ครูจะขอ

ให้เด็กคนหนึ่งลองแต่งเนื้อเพลงขึ้นมาสั้นๆ ทำสัญญาณ่มือให้เพื่อนดูเป็นจังหวะ พอทั้งชั้นเรียนดูสัญญาณ่มือแล้วรู้ว่าเป็นตัวโน้ตเสียงอะไร คราวนี้จะให้เด็กทั้งชั้น ร้องตามเด็กคนนั้น ขณะเดียวกันก็ทำสัญญาณ่มือตามไปพร้อมกันด้วย เท่ากับครู กำลังสอนให้เด็กสามารถแต่งเพลงง่ายๆ ได้ด้วยตนเอง โดยที่เด็กเองไม่รู้ตัว และ ไม่รู้สึกว่าเป็นเรื่องยากเกินความสามารถของเขา เมื่อเด็กเรียนตัวโน้ตสองตัว คล่องแคล่วดีแล้ว ครูจะเป็นผู้เติมเสียง ลา ซึ่งเป็นตัวโน้ตอีกตัวหนึ่งเพิ่มเข้ามา แล้วค่อยเริ่มกระบวนการเดิม คือสอนให้เด็กใช้โน้ต 3 ตัว แต่งเพลงสั้นๆ ง่ายๆ อีก เพื่อใช้เรียนรู้สัญญาณ่มือ และสังเกตความสัมพันธ์ของระดับเสียง ต่อจากนั้น ค่อยๆ เติมโน้ตเสียง โด และ เร จนครบโน้ตทั้ง 7 ตัว

3. การสอนเริ่มจากขั้นตอนที่ง่าย ไปสู่ขั้นตอนที่ยากกว่าเป็นลำดับ
เช่น การสอนโน้ตในขั้นแรก ที่เริ่มจาก ซอล และ มี ก่อนตัวอื่นๆ ก็เนื่องจากว่าเป็นเสียงที่เด็กๆ จำได้ง่ายที่สุด เมื่อรู้จักและคุ้นเคยจนจดจำได้แม่นยำแล้ว ครูจะ ค่อยๆ เพิ่มโน้ตเข้าไปทีละตัว ตามความง่ายไล่เรื่อยๆ จาก ลา, โด, เร, ฟา และ ที เป็นตัวสุดท้าย โน้ตทุกตัวที่ครูสอนให้เด็กรู้จัก จะมีเพลงรองรับ เพื่อว่าเวลาเด็ก นึกถึงเพลงที่เขาร้อง เด็กจะรู้ทันทีว่าหมายถึงโน้ตตัวไหน หูของเด็กจะแยกแยะ เสียง ซอล กับ มี ออกว่าแตกต่างกันอย่างไร

4. จังหวะ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักจังหวะการเดินและจังหวะวิ่งเหยาะๆ ของ ตนเอง เด็กจะเข้าใจง่าย เพราะเป็นสิ่งที่ทำอยู่แล้วเป็นประจำตามธรรมชาติของเขา

5. สอนร้องเพลงซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยที่เด็กไม่เบื่อ เพราะจะมีการนำเกม และการละเล่นเข้ามาประกอบให้เกิดสีสันความสนุกสนาน หากบทเรียนน่าเบื่อ เมื่อไร เด็กจะหมดความสนใจไปในทันที การร้องเพลงซ้ำๆ จะเริ่มร้องตั้งแต่มีโน้ต 2 ตัวให้เด็กเรียน ส่วนวิธีอ่านโน้ต เด็กสามารถอ้างอิงตัวโน้ตจากเพลงที่เขาอ่าน ได้แล้ว ทั้งจะเกิดความจำแม่นยำจากการทำซ้ำบ่อยๆ และยังช่วยฝึกพัฒนาการล่อง เสียงไปด้วยในตัว เด็กจึงร้องเพลงได้อย่างถูกต้อง

ขณะที่เด็กกำลังเรียนรู้ระดับเสียง เด็กจะเรียนรู้เรื่องจังหวะไปพร้อมๆ กัน ด้วย โดยการใช้ร่างกาย หรือเครื่องดนตรีทำจังหวะควบคู่ไปในตัว นอกจากนี้ ยัง ได้เรียนรู้สัญลักษณ์แทนจังหวะต่างๆ และค้นพบว่าทั้งระดับเสียง ทำนองและ จังหวะ จะต้องมีความสัมพันธ์กัน เพราะหากมีแต่ระดับเสียงต่างๆ โดยไม่ได้ กำหนดค่าความยาวให้กับระดับเสียงเหล่านั้นแล้ว ทำนองจะไม่เกิดขึ้น

สัญญาณมือของโคไต

สัญญาณมือแบบต่างๆ ตามแนวของโคไต ที่ใช้ประกอบเสียงตัวโน้ต ลักษณะการใช้มือจะเลื่อนขึ้นตามระดับเสียงเป็นขั้นๆ เพื่อให้สัมพันธ์กับระดับเสียง และเพื่อให้เด็กมองเห็นการเคลื่อนที่ของระดับเสียงต่างๆ ในทำนองเพลงที่เด็กร้อง

เรียนกับเล่น

หากเข้าใจธรรมชาติของเด็ก และหากวิถีในการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กแล้ว เด็กจะสามารถเรียนรู้ได้มาก การเรียนดนตรีควรเป็นเรื่องของความเพลิดเพลินเริงรมย์ ความผ่อนคลาย สร้างความสนุกสนาน และเด็กได้พบกับความสุขเมื่อได้เรียนวิชานี้

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ครูต้องนำการเล่นเข้ามาสอดแทรก ระหว่างเรียนด้วย

ธวัชชัยนำเอาการละเล่นแบบไทยๆ เป็นต้นว่า มอญซ่อนผ้า โพงพาง รีรีข้าวสาร มาเป็นสื่อการเรียนในชั่วโมงดนตรีของเขา

ภายในห้องเรียนดนตรีที่มีครูธวัชชัยเป็นผู้สอน เด็กๆ จะไม่ออกอาการง่วงเหงาหาวนอน หรือนั่งเบื่อ นัยน์ตาใสแจ้วของเด็กจะเปล่งประกายเจิดจ้า เพราะเด็กๆ รู้ว่า ชั่วโมงแห่งความสนุกสนานกำลังจะเริ่มต้นผ่านการสอนดนตรี ภายในห้องสี่เหลี่ยมโล่งกว้าง ที่ไม่มีโต๊ะเก้าอี้ให้นักเรียนวางให้กะกะสั๊กตัว เด็กๆ จึงสามารถใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วภายในห้องสนุกกับดนตรีของพวกเขาเต็มที่ เสียงดังฟังชัดของธวัชชัยกำลังบอกให้เด็กๆ เล่นปรบมือตามจังหวะ แ่วลวยลมมานอกห้องเรียนดนตรีของชั้น ป.1

“เฮ้อ...เด็กๆ เรามาตบมือกันตามจังหวะเพลง แล้วก้าวเท้าตามคำร้องแต่ละคำกันนะ เดี่ยวครูจะเลือกตัวแทน 1 คน ยืนขึ้น ก้าวเท้าตามเพลงหอยโข่ง ที่ครูสอนไปเมื่อคราวที่แล้ว”

สิ้นคำครูเด็กชายชิวินตัวเล็ก ก็ยกมือขึ้นด้วยความมั่นใจ “ผมขอเป็นตัวแทนครับ” ชิวินก้าวเดินตามจังหวะได้ถูกต้อง ได้รับคำชมเชยไป ครูธวัชชัยเรียกเด็กชายเอกพันธ์มาลองเป็นตัวแทนเพื่อนๆ ก้าวเท้าตามจังหวะดูบ้าง

“ดูซิว่าใครทำได้แจ้วที่สุด อ้าวยังไม่ค่อยตรง เอ..ใครอีกจะมาลอง” ครูธวัชชัย

ทำท่าย จากนั้นก็มีนักเรียนผลัดเปลี่ยนมาลองกันอีกสองสามคน ครูเรียกเด็ก ผู้หญิงให้ลองทำบ้าง ปรากฏว่า เพลงนี้ ผู้หญิงเดินได้ตรงจังหวะกว่า ถึงแม้ว่าเด็กผู้ชายจะดูมันนอกมันใจกว่าก็ตาม หลังจากให้เด็ก ๆ ได้ลองทำดูแล้ว ครูจึงเรียกชีวิตออกมาอีกหน จูงให้ก้าวเดินตามจังหวะไปพร้อม ๆ กับทุกคนในห้อง

ภายในห้องเรียนนี้ ครูวัชชัยทั้งก้าวเดิน ร้องเพลง เล่นเกม และต้องวิ่งไปพร้อม ๆ กับเด็ก ทั้งที่วัยก็แทบจะไม่เอื้ออำนวย แต่ทั้งหมดนี้เขาทำด้วยใจรัก

เพลงหอยโข่งที่ครูวัชชัยนำมาสอน มีเนื้อร้องและทำนองที่เด็ก ๆ ร้องกันคือ

เนื้อร้อง ซอล มี ซอล มี ซอล ซอล มี มี ซอล ซอล

ทำนอง หอย โข่ง หอย โข่ง ตัว มัน ขด เป็น วง กลม

ครูวัชชัยให้นักเรียนท่องเนื้อตามโดยแบ่งเป็นวรรคสั้น ๆ

หอยโข่ง / หอยโข่ง / ตัวมันขดเป็น / วงกลม

แล้วให้เด็กร้องตามครูไปที่ละวรรค หลังจากนั้นค่อยร้องพร้อมกันทั้งเพลง เด็ก ๆ จะปรบมือตามจังหวะหลักไปด้วย พอร้องได้ดีแล้ว ครูก็นำเกมเข้ามาให้เด็กเล่นประกอบเพลง

“เด็ก ๆ จับมือเป็นวงกลมกันหน่อย ครูจะเป็นหัวขบวนนะ ส่วนคนที่อยู่ทางขวาครูเป็นหางขบวน” ว่าจบครูก็ปล่อยมือเด็กทางขวา แต่ทั้งวงกลมยังจับกันอยู่ จากนั้นครูร้องเพลงไปเดินวนเข้าข้างในจนครูอยู่กลางวง ขบวนหอยโข่งจะขดเป็นวงกลม มีหางอยู่นอกสุดของวง แล้วครูก็ร้องเพลงเดินนำออกจากวงจนวงคลายออก

เสียงครูวัชชัยถามเด็ก

“เพลงหอยโข่งนี้มีโน้ตกี่ตัวรู้ไหม”

“4 ตัวคะ” “8 ตัวครับ” เด็ก ๆ แย่งกันตอบ

มีหลายเสียงตอบครู ไม่เท่ากันสักคน ครูบอกเด็ก ๆ ว่า ไม่ใช่หรอก ลองท่ายดูอีกที แล้วก็ทำสัญญาณมือ สูง ต่ำ ให้เด็กลองเปลี่ยนเนื้อร้องเป็น

สูง ต่ำ / สูง ต่ำ / สูง สูง ต่ำ ต่ำ / สูง สูง

แทนเนื้อเพลงหอยโข่ง เด็กจะรับรู้ไปโดยปริยายว่า ตัวโน้ตที่พวกเขา้อง

กันอยู่ในเพลงนี้มีแค่ 2 ตัว

ขั้นต่อไปครูอวีชชัยบอกเด็กๆ ว่า

“เอ้านักเรียน ลองร้องเป็นโน้ตบ้างสิ “ แล้วก็เริ่มเปลี่ยนเนื้อร้องอีกที่เป็น

ซอล มี / ซอล มี / ซอล ซอล มี มี / ซอล ซอล

เพียงเท่านี้เด็กก็จะรู้โน้ตเพลง จุดเด่นของการสอนในลักษณะนี้ก็คือ การสร้างสถานการณ์ให้เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

เมื่อรู้โน้ต 2 ตัวดีแล้ว ครูจะเพิ่มโน้ตให้อีก 1 ตัว เช่น ถ้าจะเพิ่มโน้ต ลา ครูจะให้เด็กๆ ร้องเพลงโยนสูงโยนต่ำ เนื้อร้องและทำนองมีดังนี้

ซอล ลา ซอล มี ซอล ซอล ลา ลา ซอล ซอล มี

โยน สูง โยน ต่ำ โยน ลูก บอล ให้ ลิง ตัว ต่ำ

พอมาถึงเพลงนี้ ครูอวีชชัยชวนเด็กๆ เล่นเกมคล้ายกับลิงชิงบอล แววดาของเด็กเริ่มคึกคักขึ้นมาทีเดียว เด็กๆ จะนั่งล้อมวงบนพื้นห้องเรียน แล้วโยนลูกบอลส่งต่อกันไปเป็นทอดๆ ระหว่างร้องเพลง เด็กที่ได้ลูกบอลตรงคำสุดท้ายว่า “ต่ำ” พอดีจะต้องเล่นเป็นลิง

การสอนดนตรี นอกจากจะร้องเพลงแล้ว อาจจะใช้เกมหรือนิทานเข้ามาประกอบด้วย เพื่อสลับสับเปลี่ยนบรรยากาศในช่วงสอน การใช้กิจกรรมหลากหลายรูปแบบในการสอนจะทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายจำเจ และยังดึงความสนใจของเด็กให้อยู่กับสิ่งที่ครูต้องการถ่ายทอดได้จนหมดช่วง

เด็กๆ จะชอบเล่นเล่านิทานประกอบเพลง อวีชชัยมักจะเล่าให้เด็กฟังก่อนว่า นิทานเรื่องนี้มีตัวละครหลายตัว เช่น เจ้าชาย แม่มด ผูงหมาป่า จากนั้นจะแจกเครื่องดนตรีเคาะจังหวะให้เด็กตามจำนวนตัวละคร และบอกเด็กว่า เมื่อเนื้อเรื่องพูดถึงเจ้าชาย ก็ให้ตีกลอง เมื่อถึงแม่มดให้ตีกึง และเมื่อเล่าถึงผูงหมาป่า ก็ให้เขย่าแทมโบรีน

การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นส่วนที่เพิ่มความสนุกสนานให้กับบทเรียนเช่นกัน อวีชชัยจึงชวนเด็กๆ ให้เล่นเป็นหุ่นกระบอกพินอคคิโอ ที่ลูกใจอารีสร้างขึ้นมาก่อน เมื่อเด็กๆ รู้ว่าจะต้องเล่นเป็นพินอคคิโอ จะนั่งกันตัวตรงทีเดียว คอยฟังว่าครูจะสั่งเมื่อไหร่

“เอาละ ครูจะเป็นลูกใจอารีนะ สมมติว่าลูกใช้เชือกผูกข้อมือข้างซ้ายกับข้อ

เท้าข้างขวาของพินอคคิโอ ที่นี้เด็ก ๆ ทุกคนนอนคว่ำลง ตอนนี่ตั้งเชือกผูกข้อมือขึ้น
ละนะ”

เด็ก ๆ ทุกคนก็ยกข้อมือขึ้นตามที่ครูบอก พอครูทำท่าปล่อยมือ เด็ก ๆ ก็
เอามือลง พอครูทำท่าพร้อมบอกว่ากำลังเอาเชือกผูกเอาตั้งขึ้น พวกเขาทำเหมือน
มีเชือกผูกไว้จริง ๆ ต่างพากันยกเอาขึ้น

“อ้าวเชือกขาดซะแล้ว” ครูว่า

เด็ก ๆ ทั้งตัวนอนราบกับพื้นทันที ต่อมาครูบอกว่ากำลังผูกเชือกทั้งมือและ
ขา ทำท่าตั้งขึ้น เด็ก ๆ พากันลุกพรีพรีบตามคำสั่ง หัวเราะคิกคักสนุกกับบทบาท
พินอคคิโอกันทั้งห้อง แล้วครูอวัชชัยก็นำลูกศิษย์ตัวน้อยร้องรำทำเพลงด้วยความ
สนุกสนาน

การสอนเด็กเล็กแม้ว่าจะมีทั้งเพลงและกิจกรรมแล้วก็ตาม หากจำเป็นต้อง
เลือกใช้อย่างหลากหลายด้วย ครูควรเปลี่ยนกิจกรรมบ่อย ๆ เพื่อไม่ให้เด็กเบื่อ
ภายใน 1 ชั่วโมง ที่เคยสอนเพลงเนื้อร้องยาว ๆ เพียงเพลงเดียวจนกระทั่งเด็กร้อง
ได้ ให้เปลี่ยนมาเป็นการสอนร้องเพลงสั้น ๆ ง่าย ๆ และมีกิจกรรมแทรกสลับแทน
แต่ละกิจกรรมควรใช้เวลาไม่เนิ่นนานจนเกินไปนัก อาจจะใช้เวลาราว 10 ถึง 15
นาที ก็ได้ และใน 1 ชั่วโมงครูควรจัดให้มีสัก 4 กิจกรรมเป็นอย่างน้อย

สำหรับอวัชชัยนั้น การสอนเด็กบางครั้งก็สร้างความเหน็ดเหนื่อยแก่เขาไม่
น้อย เหมือนจับปูใส่กระดิ่ง ต้องให้เด็กอยู่หนึ่งมีสมาธิก่อน แต่หลังจากนั้นแล้วจะ
สอนอะไรก็ง่ายขึ้น

วิธีการสอนในแนวทางที่อวัชชัยนำมาใช้นี้ ครูผู้สอนต้องศึกษาทำความเข้าใจกับ
กับขั้นตอนการสอน และจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชาที่ใส่ลงไป ในกิจกรรมและ
การร้องเพลงโดยละเอียด เพื่อว่าเมื่อครูจัดการสอนภายในชั้นเรียนของตนเอง
เด็ก ๆ จะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ และบทเรียนจะกลมกลืนกับแก่นของความรู้
ที่มุ่งสอนในแต่ละคราว ความสำคัญประการหนึ่งที่จะขาดไม่ได้เลยคือ ครูจะต้อง
เตรียมการสอนมาอย่างดีก่อนจะเข้าสอนในชั้นเรียน

ตัวอย่างแนวทางการสอนตามแบบของโคไตในชั้นอนุบาลและ ป.1

- เพลงกล่อมเด็กและบทร้องเล่นของเด็กที่เป็นภาษาถิ่นจะถูกเลือกไว้ใช้ในการเรียนการสอน

- การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นแนวทางการเรียนการสอนดนตรีที่สำคัญ รวมทั้งใช้สอนรูปแบบ (Form) ด้วย

- เน้นการเคลื่อนไหวตามจังหวะหลัก

- เพลงที่ใช้สอนเลือกจากจำนวนตัวโน้ตที่อยู่ในเพลงนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ อยู่ในรูปของระบบระเบียบ เช่น ช - ม, ม - ร - ด, ช - ล - ม, ช - ม - ร - ด, ด - ล - ช (ล - ลาต่ำ ช - ซอลต่ำ), ม - ร - ด - ล

- เน้นการร้องเพลงในใจโดยไม่ออกเสียง (Inner hearing)

- การเรียนการสอนมีพื้นฐานอยู่บนการเล่นเกมนและร้องเพลง ซึ่งในที่สุดผสมผสานเป็นการเต้นรำแบบง่าย ๆ

- ขั้นตอนในการสอนค่อนข้างเป็นลำดับที่ตายตัว เพื่อประโยชน์ของการสร้างพื้นฐานอันมั่นคงของความรู้ดนตรี

- ไม่ค่อยใช้เครื่องดนตรีประกอบในการร้องเพลง

- นิยมฟังเพลงจากการแสดงดนตรีสดมากกว่าการฟังจากเทปหรือซีดี

- สนับสนุนให้ร้องเพลงทุกวัน

- ครูสามารถจะเพิ่มเพลงหรือการฟังเพลงเข้าในหลักสูตรได้

- เพลงที่ใช้เรียนส่วนมากมีโน้ตไม่กว้างไปกว่าขั้นคู่หก

ตรวจ สอบ แนวทาง

ความชื่นชมและศรัทธาเป็นส่วนตัวของธวัชชัยที่มีต่อโคโคไค อาจจะยังไม่เพียงพอสำหรับการสร้างความเชื่อมั่นและมั่นใจให้กับผู้อื่นเข้าใจและยอมรับ ธวัชชัยจึงต้องหาข้อพิสูจน์ว่า คุณค่าในสิ่งที่เขามองเห็นนั้นดีจริง

หลังจากผ่านการศึกษาย่างถ่องแท้ตามแนวทางของโคโคไคแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนสาธิตเกษตรฯเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและความเอาจริงเอาจังของธวัชชัย จึงให้อิสระเขาเต็มที่ในการวางแนวทางและจัดหลักสูตรการสอนด้วยตนเอง ต่อมาครูอาจารย์อื่นๆ ที่สอนดนตรีด้วยกันเห็นสิ่งที่ธวัชชัยทำก็รู้สึกชื่นชอบ จึงหันมาสอนในแบบของโคโคไคตามธวัชชัยด้วย

การสอนของธวัชชัยในชั้นแรก จึงเป็นการสอนทั้งเด็กนักเรียนประถมปีที่ 1 และสอนครูเพื่อนร่วมงานไปพร้อมๆ กัน

ธวัชชัยชักชวนให้เพื่อนครูมาดูวิธีสอนของเขาในห้องเรียนจริง ขณะที่เริ่มสอนนักเรียน ป.1 ก็จะมีครูที่สอน ป.1 อยู่แล้ว สอนควบคู่ไปด้วยกัน สมัยนั้นที่โรงเรียนสาธิตเกษตรฯ มีนักเรียนชั้น ป.1 อยู่ 7 ห้อง ธวัชชัยต้องสอน 4 ห้อง ขณะที่สอนก็เปิดโอกาสให้เพื่อนครูอื่นๆ มาดูวิธีการสอนอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่เริ่มต้นชั่วโมงไปจนจบ เมื่อถึงชั่วโมงสอนของตนเอง อาจารย์ผู้นั้นก็นำวิธีนี้ไปสอนต่ออีก 3 ห้อง ใช้วิธีการเรียนการสอนนี้ไปตลอดทั้งปี จนกระทั่งเด็กจบ ป.1 ปีถัดมาธวัชชัยไปสอนนักเรียนชั้น ป.2 อาจารย์ที่สอน ป.2 อยู่แล้วก็มาร่วมสอนกับเขา ส่วนครูที่สอน ป.1 อยู่เมื่อเขาได้แนวทางที่ถูกต้องจากการสอนมาตลอดทั้งปีแล้ว ก็จะสอนไปตามนั้นเลย ธวัชชัยใช้วิธีถ่ายทอดให้แก่เพื่อนครูในลักษณะนี้ ตั้งแต่เริ่มสอน จนกระทั่งจบหลักสูตรในชั้น ป.6

ในการสอนเด็กเล็กระดับประถมต้นๆ ไม่มีข้อกำหนดอะไรมากนัก ครูอาจารย์ที่มาสอนร่วมกับธวัชชัยไม่จำเป็นต้องเป็นครูสอนดนตรีสากลเสมอไป บางคนเป็นครูนาฏศิลป์ด้วยซ้ำ เนื่องจากการสอนโน้ตในชั้นเด็กเล็ก ไม่มีความสลับซับซ้อนมาก เรียนตัวโน้ตแค่ 2-3 ตัวง่ายๆ จึงไม่เหลือบ่ากว่าแรงที่จะรับสอนไปด้วยกัน

สำหรับเด็กประถม 3 หรือ 4 จำเป็นต้องใช้ครูดนตรีสอนโดยเฉพาะ เพราะในชั้นเรียนนี้ เด็กๆ จะต้องเริ่มเรียนป๊อปปูล่าริคอร์ดอร์ ส่วนในชั้น ป.5 กับ ป.6 ต้องการครูที่มีความสามารถเฉพาะตัวในการสอนเด็กเพิ่มขึ้น ครูจะต้องร้อง

เพลงได้ดี ทั้งในเรื่องน้ำเสียง และการร้องที่ถูกต้องตามหลัก เนื่องจากในระดับนี้ เด็ก ๆ จะเริ่มการเรียนรู้ร้องเพลงประสานเสียง

เพื่อนครูที่สอนร่วมกับอวัชชัยส่วนใหญ่เป็นทำงานวิจัยอยู่แล้ว จึงยังสนใจวิธีการสอนที่เขานำมาเสนอ ส่วนอวัชชัยเองขณะที่สอนไป ก็ทำงานวิจัยไปด้วยว่าการสอนทั้ง 6 ปีที่ตนเองวางแผนไว้ได้ผลเป็นอย่างไร อวัชชัยทำบันทึกการสอนทุกคาบ รวบรวมผลงานวิจัยออกมาได้จำนวน 500 หน้า เก็บไว้ที่สถาบันวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แยกเป็นระดับชั้นประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 6 มีอยู่ทั้งสิ้น 6 เล่มด้วยกัน เนื้อหาที่ทั้งโครงการสอนระยะยาว แบบฝึกหัดรีคอร์ดอร์ และวิดีโอเทปบันทึกการสอนตั้งแต่ชั้น ป.1 ถึง ป.6 รวมทั้งหมด 40 ม้วน

งานสอนในโรงเรียนสาธิตเกษตรฯเป็นงานที่อวัชชัยศรัทธาเต็มที่ โดยที่ใครอื่นอาจจะไม่เห็นคล้อยตามก็ได้ เพราะฉะนั้น เขาจึงต้องการพิสูจน์ให้ได้ว่า สิ่งที่ทำอยู่นี้มีคุณค่า เมื่อเด็กจบชั้น ป.4 อวัชชัยจะเชิญครุฑดนตรีที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ โรงเรียนสาธิตประสานมิตรฯ มหาวิทยาลัยมหิดล มาช่วยกันประเมินความรู้ความสามารถของเด็กที่ได้เรียนรู้ตามแนวทางของเขา โดยแบบทดสอบของครุฑดนตรีผู้เชี่ยวชาญ จะให้เด็กทดลองอ่านโน้ตที่ไม่เคยอ่านมาก่อน ตอนนั้นเด็ก ๆ จะผ่านบทเรียนคีย์ซีกับเอฟแล้ว พอกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเขียนโน้ตมาให้ เด็ก ๆ อ่านโน้ตได้ ร้องเพลงและเป่าขลุ่ยตามตัวโน้ตได้ ผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้นจึงประเมินว่า วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ดี เพราะเด็กมีความสามารถมากขึ้นกว่าการเรียนในรูปแบบเดิม

การพิสูจน์และประเมินผลดังกล่าว ช่วยย้ำถึงความมั่นใจที่จะมุ่งมั่นเดินหน้าต่อไปอย่างเต็มที่ ประสบการณ์ในการเรียนระดับปริญญาโทและเอก เคี้ยวกร้าให้อวัชชัยเป็นคนช่างวิเคราะห์ และชอบวางแผน ก่อนจะลงมือทำ แล้วสรุปผลจนกลายเป็นธรรมชาติของตัวเองไปแล้ว กระทั่งจะซ่อมปลั๊กไฟสักอันอวัชชัยยังเปลือยใช้กระบวนการนี้ด้วยโดยไม่รู้ตัว

เผยแพร่งานสอน

เมื่อธวัชชัยเกิดความรู้สึกสนุกในการสอน เขาก็คิดว่าน่าจะถ่ายทอดประสบการณ์ไปสู่เพื่อนครูอื่นๆ ไม่ได้ โดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยหรือเบื่อหน่ายเลย ด้วยมุ่งหวังว่า เด็กไทยจะได้พัฒนาความรู้ความสามารถในทางดนตรีก้าวไปไกลยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมา ธวัชชัยได้รับเชิญไปออกโทรทัศน์ 2-3 รายการ ก่อนหน้านั้น เคยมีผู้เชิญให้ไปอบรมครูบ้างตามสมควร หากไม่มากนัก ในระยะแรกๆ แนวการสอนแบบโคโคโดยยังไม่ค่อยได้รับความสนใจจากเพื่อนครูในวงการเท่าไร จนกระทั่งปี พ.ศ.2541 ธวัชชัยมีโอกาสร่วมพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และให้ความรู้แก่ครูได้รู้จักวิธีการสอนตามแนวทางของเขา ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่ชอบวิธีการนี้ จึงได้เริ่มมีการสนับสนุนอย่างจริงจังในเวลาต่อมา

ประจวบกับปี พ.ศ.2541 เป็นปีที่ธวัชชัยได้รับเลือกให้เป็นครูต้นแบบสาขาดนตรีของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติด้วย เขาจึงมีโอกาทำงานเผยแพร่วิธีการสอนดนตรีไปสู่ครูคนอื่นๆ มากยิ่งขึ้น งานชิ้นสำคัญงานหนึ่งที่ได้รับมอบหมายคือ การอบรมครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครทั้งหมด โดยเริ่มแรกนั้นมีครูมาอบรมกับเขา 19 คน อบรมทุกๆ วันจันทร์ เป็นเวลา 4 เดือน ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมื่อเห็นว่าครูที่เข้ารับการอบรมพึงพอใจกับแนวทางนี้ กรุงเทพมหานครจึงประสานงานให้จัดอบรมครูเพิ่มอีก คราวนี้อบรมกันเป็นกลุ่มใหญ่ถึง 500 คน และจัดอบรมทั้งหมด 3 วันเต็ม โดยการอบรมแบ่งออกเป็น 3 รุ่น รุ่นละ 150 คน บ้าง มากกว่านั้นบ้าง เฉลี่ยกันไป

ธวัชชัยสังเกตเห็นว่า ตั้งแต่วันแรกถึงวันสุดท้าย ไม่มีครูคนไหนหายหน้าไปเลย ทุกคนเข้าอบรมครบตลอดระยะเวลา และได้รับแจ้งว่ามีครูขอเข้าฟังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงปิดเทอมจะมีครูมามากเป็นพิเศษ ครูเหล่านี้ให้ความสนใจและมีความตั้งใจจะฝึกอบรมกันอย่างจริงจัง แบบฝึกหัดที่ธวัชชัยมอบหมายให้ทำ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกเล่นดนตรี หรือร้องเพลงประสานเสียง นอกจากจะทำได้หมดจดครบถ้วนหมดแล้ว ครูยังร้องเพลงออกมาได้ไพเราะเกินคาด

จากการได้พบปะพูดคุย อบรมครูหลายร้อยคน มีคำถามทำทนายมายัง

ธวัชชัยว่า แนวการสอนที่เขาศรัทธาและเชื่อมั่น อาจจะใช้กับเด็กทุกโรงเรียนไม่ได้ โดยเฉพาะเด็กในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ และฐานะทางเศรษฐกิจจัดอ้อยกว่าเด็กในโรงเรียนสาธิตต่างๆ

ธวัชชัยไม่คิดเช่นนั้น แต่มีได้ปักใจเชื่อเต็มร้อยเสียทีเดียว เขาจึงอาสาทดลองเข้าไปสอนเด็กในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ใช้วิธีการเดียวกันกับที่สอนเด็กสาธิตเกษตรศาสตร์ เพื่อดูว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กที่มีความพร้อมในการเรียนรู้และเศรษฐกิจฐานะอ้อยกว่า จะมีความแตกต่างกันจริงหรือไม่

ปัจจุบันนอกจากงานสอนที่มหาวิทยาลัยแล้ว ทุกวันจันทร์ ธวัชชัยจะไปสอนดนตรีเด็กชั้น ป.1 ทั้ง 4 ห้อง ที่โรงเรียนวัดหลักสี่ โรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร โดยใช้เทคนิคเช่นเดียวกับการสอนในโรงเรียนสาธิตเกษตรฯทุกชั้นตอน กล่าวคือ สอนทุกชั้นทุกห้อง และคอยติดตามสอนเด็ก ป.1 ไปเรื่อยๆจนเด็กชั้นชั้น ป.6 เพื่อดูว่าเด็กมีการเรียนรู้อย่างไร

เท่าที่ธวัชชัยมองเห็น ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กในโรงเรียนทั้งสองแห่งนี้ไม่แตกต่างกันเลย เพราะหากเด็กประทับใจในวิธีการสอนของคุณแล้ว เด็กจะสนุกกับการเรียน และเรียนรู้ได้ดี สังเกตจากในยามที่พวกเขาเปล่งเสียงร้องเพลงออกมาเต็มท้น้ำเสียงของเด็กๆ ไม่ว่าจะยากดีมีจน จะสดใสกังวานและเปี่ยมไปด้วยพลังเหมือนกัน

ช่วงเวลาการสอนในโรงเรียนวัดหลักสี่แห่งนี้ เป็นช่วงที่ธวัชชัยมีความสุขมากที่สุดช่วงหนึ่งของชีวิต ระหว่างที่สอน ครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาดูวิธีการสอนของเขาภายในห้องเรียนด้วย ธวัชชัยตั้งใจว่า เมื่อเด็กรุ่นนี้เรียนจบ ป.6 แล้ว จะเชิญคณะกรรมการมาวัดผล ตรวจสอบเด็กอีกเช่นเดียวกับที่เคยทำมาแล้วในโรงเรียนสาธิตเกษตรฯ

ธวัชชัยเรียนรู้จากการคลุกคลีอยู่กับเด็กๆ ว่า เด็กจะมีพัฒนาการที่ดี และเรียนรู้ได้เร็ว หากครูตระเตรียมการสอนมาอย่างดี และออกแบบการสอนที่เหมาะสม ทั้งยังสังเกตและเปรียบเทียบพบว่า แนวการสอนที่เขาเคยใช้สมัยเป็นครูในระยะแรก กับการสอนในแบบของโคโคได้ สามารถมองเห็นความแตกต่างในการร้องเพลงของเด็กได้ชัดเจน เด็กรุ่นหลังที่สอนตามแนวทางของโคโค จะร้องเพลงได้ดีกว่าลูกศิษย์รุ่นแรกๆ ของเขา

ระหว่างที่สอนอยู่ในโรงเรียน ธวัชชัยสังสมประสบการณ์ที่ละเอียดที่ละเล็กละน้อยมองเห็นจุดเด่นจุดด้อยในการสอนและปรับปรุงการสอนของเขาทุกครั้ง ธวัชชัยไม่คิดว่า การสอนในครั้งที่ผ่านๆ มาของตนเองจะดีสมบูรณ์แบบทุกประการ หรือ

บางครั้ง แม้จะวางแผนการสอนอย่างดีที่สุดเตรียมไว้ แต่เขาไม่อาจดำเนินการสอนไปตามแผนนั้นได้ทั้งหมด ทุกอย่างสามารถพลิกผันได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในห้วงเวลานั้นว่าเป็นอย่างไร ครูจะต้องใช้วิจารณญาณและประสบการณ์ช่วยพิจารณา

ธวัชชัยตั้งความหวังไว้กับการเรียนดนตรีของเด็กไทยว่า จะได้รับความรู้พื้นฐานด้านดนตรีจากครูอย่างมีความสุข และเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพของแต่ละคน ในส่วนของครู ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในวิชาชีพได้ จะต้องเป็นครูที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริง ธวัชชัยมีสิ่งเหล่านี้อยู่ในสำนึกของเขาอย่างเต็มเปี่ยม โดยเขามักจะใช้หลักปรัชญาของศาสนาพุทธเป็นแนวทางในการทำงานและการดำเนินชีวิต

ในระยะหลังนี้ธวัชชัยเริ่มให้เวลากับตัวเองมากขึ้น เขาใช้ชีวิตเรียบง่ายในวันว่าง และสามารถหาความสุขให้แก่ตนเองได้อย่างสมถะ

วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ ธวัชชัยมักชอบซักผ้าเองด้วยมือ เพราะทุกครั้งเมื่อซักเสร็จแล้วเหงื่อออกจะรู้สึกสบายตัว น้ำจากซักผ้าเขาจะใช้เช็ดรถต่อ กลางวันรับประทานอาหารที่ปรุงขึ้นเองง่ายๆ ครั้นตกบ่ายนอนสักงีบ เมื่อตื่นขึ้นมาอีกครั้งก็ไปเดินเล่นออกกำลังในสวนเล็กๆ จากนั้นใช้เวลาอ่านหนังสือที่ชื่นชอบ

ทุกวันนี้ธวัชชัยยังคงทำหน้าที่ของครูอยู่ด้วยความตั้งใจ ท่วมทเวลาในการหาและสะสมความรู้ แต่ไม่เคยคิดเก็บงำไว้กับตนเองคนเดียว ขณะยังมีเรี่ยวแรงอยู่ ธวัชชัยจึงมุ่งมั่นที่จะถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดที่มีอยู่แก่เพื่อนครูด้วยกันให้มากที่สุด เพื่อที่วันหนึ่งข้างหน้าเขาจะได้หยุดพักอย่างสุขกายสบายใจแท้จริง

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ ธีรัชชัย นาควงษ์

การศึกษา

- 2519 ปริญญาตรีครุศาสตร์บัณฑิต วิชาเอกคณิตศาสตร์
วิชาโทดนตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2528 ปริญญาโท M.M.E. มหาวิทยาลัย North Texas สหรัฐอเมริกา
- 2529 ประกาศนียบัตร Certificate of Orff Schulwerk
- 2532 ปริญญาเอก สาขา College Teaching วิชาโท Music
Education มหาวิทยาลัย North Texas สหรัฐอเมริกา

การทำงาน

- 2520 อาจารย์สอนดนตรี โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์
- 2534-ปัจจุบัน อาจารย์สอนดนตรีประจำภาควิชาศิลปนิเทศ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2521 นักดนตรีวงบางกอกแซ็กโซโฟนควอเต็ต

รางวัลและเกียรติยศ

- 2541 ผู้ทำวิจัยดีเด่นด้านการสอนดนตรีในระดับประถม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2541 บุคคลตัวอย่างด้านวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2541 ครูต้นแบบ สาขาวิชาดนตรี
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

บทสรุป

จากกระบวนการเรียนรู้ของครูต้นแบบทั้ง 5 คน ซึ่งได้ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สามารถสรุปและจำแนกให้เห็นบทบาทของผู้เรียนและครูอย่างชัดเจนดังนี้

บทบาทผู้เรียน

1. สามารถวิเคราะห์ความสนใจในเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ของตนเองได้ (learning need)
2. รู้จักค้นหาคำความรู้เรื่องต่าง ๆ จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน
4. สามารถคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ได้
5. รู้วิธีการจัดการและแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง
6. กล้าซักถาม และแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์
7. ช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนได้
8. บันทึกผลการเรียนรู้ของตนเอง
9. ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง และของเพื่อน
10. นำองค์ความรู้ที่ได้ไปบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้
11. ศรัทธาในตัวครูและกระบวนการเรียนการสอน

บทบาทครู

1. สร้างศรัทธาในตัวครูและกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดแก่ผู้เรียน
2. ให้ความรัก ความเมตตาผู้เรียนทุกคน
3. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน
4. ช่วยเหลือ แก้ปัญหาและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคล
5. เปิดใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้เรียน
6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินการสอนของครู
7. ปรับปรุงและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
8. ให้กำลังใจ เสริมแรงผู้เรียนทุกคน
9. เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน

10. ตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นและท้าทายให้ผู้เรียนคิด และสนใจใฝ่หาคำตอบ
11. เตรียมการสอนล่วงหน้าเสมอ
12. ประเมินผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม
13. ร่วมมือกับผู้ปกครอง พ่อแม่ และชุมชน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ แก่ผู้เรียน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น ถึงแม้จะเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และทักษะความชำนาญ แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ยากเกินกำลังความสามารถของครูอาจารย์ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จได้ ขอเพียงให้ครูอาจารย์คิดค้น พัฒนา แต่งเติมเพิ่มสีสันในกระบวนการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่ และปรับเปลี่ยนจากความเคยชินไปสู่การสร้างบรรยากาศใหม่ ๆ เพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้เรียน ดังตัวอย่างความสำเร็จที่ครูต้นแบบทั้ง 5 คน ได้คิดค้น ทดลอง ปรับปรุงพัฒนาด้วยความตั้งใจ ผ่านการตรวจสอบจากบุคคลฝ่ายต่าง ๆ จนในที่สุดได้รับการยอมรับจากบุคคลที่สำคัญที่สุดคือผู้เรียน ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เขาได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ทำให้เขาเป็นคนดี คนเก่ง ที่จะเติบโตเป็นพลเมืองและพลโลกที่มีคุณภาพต่อไป

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหวังว่าประสบการณ์ของครูต้นแบบทั้ง 5 คน ที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้จะช่วยจุดประกาย ขยายความคิดให้ครูอาจารย์ทุกท่าน ได้เห็นแนวทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ภายใต้ขอบเขตภาระหน้าที่ที่ทุกท่านรับผิดชอบอยู่ เพื่อจุดหมายปลายทางร่วมกันคือการพัฒนาเพิ่มพูนสติปัญญาของคนไทยทั้งแผ่นดินต่อไป

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ ผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาสถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

คณะกรรมการ

นางสมศรี กิจชนะพานิชย์

ผู้อำนวยการกลุ่มงานพัฒนารูปแบบการเรียนรู้

นายวีระ พลอยครบุรี

นักวิชาการศึกษา 7

นายดุสิต ทองสลวย

นักวิชาการศึกษา 6

นางสาวประวีณา ชะลุย

นักวิชาการศึกษา 5

นางเสวียง ศรีพันธุ์

เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล 5

คณะบรรณาธิการ

นางสมศรี กิจชนะพานิชย์

ผู้อำนวยการกลุ่มงานพัฒนารูปแบบการเรียนรู้

นายวีระ พลอยครบุรี

นักวิชาการศึกษา 7

นายดุสิต ทองสลวย

นักวิชาการศึกษา 6

นางสาวประวีณา ชะลุย

นักวิชาการศึกษา 5